DEMOGRAFICKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM

Situační analýza Krupka

Demografické informační centrum, o.s.

Praha, říjen 2011

esf evropský sociální fond v ČR EVROPSKÁ UNIE
OPERAČNÍ PROGRAM LIDSKÉ ZDROJE A ZAMĚSTNANOST
Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách
Úřad vlády České republiky
PODPORUJEME VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Analýza byla zpracována v rámci projektu „Situační analýzy v lokalitách vybraných v roce 2011“ pro Úřad vlády České republiky, Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách (Agentura).

Autoři:

Anna Šťastná (Ed.)

a kolektiv autorů: Daniel Hůle, Tomáš Hirt, Kamila Svobodová, Karel Vrána a Alexandra Bábíčková

Demografické informační centrum, o.s., 2011

Obsah

1. Úvod ... 4
2. Východiska a cíle výzkumu ... 5
   2.1. Teoretické a metodologické uchopení zkoumaného problému ... 5
   2.2. Interpretační rámec a definice pojmů ... 6
3. Metodologie ... 9
   3.1. Operacionalizace ... 9
   3.2. Metody kvantitativního výzkumu ... 10
      3.2.1. Sociodemografická analýza ... 10
      3.2.2. Analýza dynamiky a početního stavu lokality ... 11
   3.3. Metody kvalitativního výzkumu ... 12
      3.3.1. Rozhovory s experty ... 12
      3.3.2. Rozhovory s obyvateli lokalit ... 13
      3.3.3. Sonda mezi obyvateli města ... 14
4. Základní charakteristiky obce a jejích obyvatel ... 15
   4.1. Stručná charakteristika obce ... 15
   4.2. Populační vývoj ... 16
      4.2.1. Počet obyvatel ... 16
      4.2.2. Věková struktura ... 18
      4.2.3. Narození ... 19
      4.2.4. Potraty ... 20
      4.2.5. Zemřelí ... 21
      4.2.6. Migrace ... 21
   4.3. Socioekonomická struktura populace ... 22
      4.3.1. Rodinný stav ... 22
      4.3.2. Struktura populace dle vzdělání ... 23
      4.3.3. Struktura populace dle národnosti ... 24
      4.3.4. Struktura domácností ... 24
   4.4. Bydlení ... 26
   4.5. Školství ... 27
      4.5.1. Mateřské školy ... 27
      4.5.2. Základní školy ... 28
      4.5.3. Střední školy ... 28
   4.6. Ekonomika ... 29
      4.6.1. Ekonomická aktivita ... 29
      4.6.2. Ekonomické subjekty ... 31
      4.6.3. Vyjížďka za prací ... 31
      4.6.4. Nezaměstnanost ... 32
   4.7. Sociální oblast ... 35
      4.7.1. Poskytovatelé sociálních služeb ... 35
      4.7.2. Sociální zabezpečení ... 35
   4.8. Zdravotnictví ... 37
   4.9. Deskripce lokalit ... 38
   4.10. Analýza dynamiky a početního stavu lokality ... 41
      4.10.1. Statistická indikace dynamiky ... 41
      4.10.2. Narativní popis dynamiky ... 44
5. Terénní šetření ... 46
   5.1. Bydlení, stěhování ... 46
      5.1.1. Bydlení ... 46
      5.1.2. Stěhování ... 49
      5.1.3. Shrnutí ... 52
   5.2. Vzdělání ... 53
      5.2.1. Předškolní vzdělávání ... 53
      5.2.2. Základní vzdělávání ... 54

5.2.3. Vzdělávání po ukončení základní školy 58
5.2.4. Shrnutí 60
5.3. Ekonomická situace 61
5.3.1. Zaměstnanost 61
5.3.2. Příjmy 69
5.3.3. Výdaje 72
5.3.4. Dluhy 73
5.3.5. Shrnutí 74
5.4. Sociálně patologické jevy, kriminalita a bezpečnost 76
5.4.1. Shrnutí 81
5.5. Sociální služby, politika obce 82
5.5.1. Poskytovatelé služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením 82
5.5.2. Sociální práce v lokalitě 86
5.5.3. Limity a možnosti sociální práce v lokalitě 88
5.5.4. Role obce 89
5.5.5. Shrnutí 90
5.6. Vztahy 91
5.6.1. Shrnutí 93
6. Výstupy 94
6.1. Identifikovaná ohniska problémů 94
6.2. Politický kontext sociálního vyloučení 96
6.3. Možná řešení 97

1. Úvod

Tato zpráva představuje výsledky výzkumu *Situační analýza lokality Krupka.* Zadavatelem výzkumu je Úřad vlády České republiky, Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách (Agentura). Projekt realizovalo občanské sdružení Demografické informační centrum (DIC) v období červenec – září 2011. Cílem této situační analýzy je zmapovat výchozí situaci obyvatel žijících v sociálně vyloučené lokalitě v obci Krupka a poskytnout tak podklady pro efektivní činnost zadavatele ve zkoumané lokalitě.

Situační analýza se zaměřila na identifikaci sociálně vyloučené lokality, deskripci této lokality a hlavních mechanismů a rizik sociálního vyloučení v daném prostoru. Analýza kombinuje kvantitativní a kvalitativní metody výzkumu. Jako hlavní kvantitativní metoda byla zvolena sociodemografická analýza, která poskytuje celkový přehled o vývoji základních charakteristik obce a jejích obyvatel.

Podkladem pro kvalitativní analýzu byly polostrukturované nestandardizované rozhovory s předem vybranými experty z řad zástupců obce, jejích organizačních složek, z oblasti sociálních služeb, z oblasti vzdělávání a bezpečnosti. Součástí terénního šetření byly i polostrukturované rozhovory se sociálně znevýhodněnými osobami žijícími ve zkoumané lokalitě. Terénní šetření doplnila také sonda mezi zástupci ostatních obyvatel obce, zjišťující jejich postoje a názory na zkoumanou problematiku.

Samotná analýza je rozdělena do šesti kapitol. Ve druhé a třetí kapitole jsou rozebírána východiska výzkumu, jakož i metody výzkumu a popis výzkumných vzorků. Čtvrtá kapitola přináší přehled o vývoji vybraných charakteristik obce a jejích obyvatel v následujících oblastech: populační vývoj, socioekonomická struktura populace, školství, bydlení, ekonomika, zdravotnictví a sociální oblast. Kapitola také předkládá celkovou deskripci obce a popis zkoumané lokality.

Pátá kapitola přináší analýzu zkoumané lokality na základě kvalitativních dat získaných z polostrukturovaných rozhovorů s experty a obyvateli lokality a ze sondy mezi ostatními obyvateli obce. Kapitola rozděluje analýzu výstupů z terénního šetření na několik tematických oblastí spojených s životní úrovní a perspektivou obyvatel zkoumané lokality: bydlení, vzdělání, ekonomická situace, sociálně patologické jevy, sociální politika obce a sociální služby a analýza vztahů mezi obyvateli a sociálního klimatu v lokalitách, které tyto vztahy vytváří.

Následující šestá kapitola pak na základě předchozích analýz shrnuje a popisuje identifikovaná ohniska problémů a předkládá také určité návrhy řešení. Kapitola se také zabývá systematizací sociálního vyloučení v obci i politickým kontextem sociálního vyloučení.

Analýza si klade za cíl popsat situaci a chování specifické skupiny obyvatel definované především místem pobytu, která se od ostatní populace liší v řadě sociodemografických charakteristik. Limitem, ale i výhodou výzkumu může být i vybraný způsob sběru dat, která mají kvalitativní charakter. Výstupy nicméně mohou sloužit k plastičtější představě o životě a problémech této skupiny obyvatel.

2. Východiska a cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zmapovat výchozí situaci obyvatel žijících v sociálně vyloučené lokalitě v obci Krupka a poskytnout tak podklady pro efektivní činnost zadavatele. Předkládaná studie se zaměřuje jak na popis samotné lokality a jejího vývoje v čase, tak i na postihnutí stěžejních oblastí životních podmínek a životní úrovně obyvatel lokality, i toho, jakým způsobem svou situaci lidé mohou řešit a řeší.

Studie zároveň popisuje politiku samotné obce ve vztahu k obyvatelům zkoumané lokality, aktivity jejích organizačních složek, kapacitu, rozsah i podobu programů případných poskytovatelů sociálních služeb. Jedním ze záměrů je rovněž identifikace klíčových problematických oblastí týkajících se různých aspektů existence lokality a života v ní, zmapování místních mechanismů sociální exkluze a inkluze v konkrétních oblastech a navrhnout možná řešení identifikovaných problémů.

2.1. Teoretické a metodologické uchopení zkoumaného problému

Jako teoretické východisko situační analýzy v obci vybrané ke spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování (ASZ) byl zvolen koncept sociálního vyloučení. Během 90. let 20. stol. se tento koncept stal jedním z ideových základů sociální politiky Evropské unie a následně (Atkinson 2000[1]) i sociální politiky v České republice (Mareš 2007[2]). Ačkoli byla vůči jmenovanému přístupu zformulována řada odborných i politických výhrad (viz např. Keller 2010[3]; Young 2007[4]), má jednu nespornou výhodu: v současné době se jedná o poměrně dobře zavedený způsob porozumění situaci lidí, kteří se v důsledku působení sociálních, politických a ekonomických příčin ocitají na pomyslném okraji moderních společností.

Jedná se o koncept, v jehož intencích se mnoho českých úředníků a politiků již naučilo myslet, resp. hledat možná řešení tzv. sociálních problémů a nepříznivých životních situací obyvatel ČR. Další výhodou je, že na základě konceptu sociálního vyloučení již několik let v ČR probíhá debata mezi akademickou sférou, rozhodovací sférou a sférou sociální práce. Ačkoli lze vznést otázku, nakolik jsou tyto debaty efektivní, je nepochybné, že idea sociálního vyloučení tvoří sdílenou konceptuální platformu, na níž je vědění mezi odbornou, politickou a praktickou sférou relativně úspěšně, tj. srozumitelně předáváno.

Podstatným faktorem svědčícím ve prospěch volby tohoto teoretického rámce též je, že souvisí s pojmy, jako je sociální inkluze a sociální integrace, čili s kategoriemi, ve kterých jsou formulovány nejen cíle evropské, státní, lokální a korporátní dotační politiky v příslušné oblasti, ale např. i Zákon o

[1] Atkinson, R. 2000. "Combating Social Exclusion in Europe: The New Urban Policy Challenge." Urban Studies 37(5-6):1037 -1055. Retrieved June 9, 2011.

[2] Mareš, P. 2007. "Co s konceptem sociální exkluze v české společnosti?" Pp. 11-26 in Sociální reprodukce a integrace: ideály a meze, edited by P. Mareš and O. Hofírek. Brno: Masarykova univerzita Masarykova univerzita, Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti.

[3] Keller, J. 2010. Tři sociální světy. Praha: SLON.

[4] Young, J. 2007. The Vertigo of Late Modernity. London: Sage Publications Ltd.

sociálních službách (Zákon 108/2006 Sb.). Ve stejných kategoriích je koneckonců formulována i činnost zadavatele, tj. Agentury pro sociální začleňování. Volba alternativního paradigmatu by možná přinesla zajímavá zjištění, avšak bez záruky koherence těchto zjištění se stávající diskusí, což by mohlo ohrozit použitelnost výsledků analýzy.

V rámci konceptu sociálního vyloučení pracujeme s mechanismy a dimenzemi, které jsou v relevantní literatuře standardně rozlišovány: dimenze prostorová, symbolická, ekonomická, sociální (v užším slova smyslu) a kulturní (viz např. Mareš 2000[5]; Toušek 2006[6]). V tomto kontextu sociální vyloučení chápeme jako (multidimenzionální) proces, resp. soubor mechanizmů, jejichž působením dochází k tomu, že jednotlivci či celé kolektivity jsou limitováni při čerpání a vytváření společenských zdrojů (srv. Atkinson 2000). V daném ohledu není analýza situace v obci pouhým popisem stavu ve smyslu výčtu faktografických dat či lokálně zakoušených problémů, ale rovněž interpretací zaměřenou na porozumění jednotlivým faktorům sociálního vyloučení a jejich vzájemným souvislostem, a to v kontextu sociální struktury místních společenství.

2.2. Interpretační rámec a definice pojmů

Jednotlivé dílčí výzkumné aktivity (rozhovory s experty, rozhovory se sociálně znevýhodněnými, pozorování, sociodemografická analýza) korespondují s uvedeným teoretickým schématem, tj. byly vypracovány se zřetelem k výše uvedenému členění problému na dimenze:

a) Ekonomické vyloučení

Ekonomické vyloučení chápeme jako marginalizaci či uzavření přístupu na primární, ale i na sekundární trh práce, které se v důsledku projevuje nezaměstnaností, potažmo postavením zcela mimo trh práce (Sirovátka 2003[7]). Projevuje se relativní a v poslední době i absolutní chudobou, předlužením a orientací na sféru šedé ekonomiky (Brož, Kintlová and Toušek 2007[8]).

V rámci analýzy je sledována nezaměstnanost ve zkoumané lokalitě jak partikulárně, tak v celkovém kontextu situace na pracovním trhu, dále alternativní formy subsistence a ekonomické toky vně sledované populace, otázka předlužení a jeho příčin.

b) Prostorové vyloučení

[5] Mareš, P. 2000. "Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení." Sociologický časopis 36(3):285-297.

[6] Toušek, Ladislav. 2006. "Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení." P. 288–321 in Romové v osidlech sociálního vyloučení, edited by T. Hirt and M. Jakoubek. Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk.

[7] Sirovátka, T. 2003. "Exkluze Romů na trhu práce a šance na jejich inkluzi." Sociální studia 10:11–34.

[8] Brož, M., P. Kintlová, and L. Toušek. 2007. Kdo drží Černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem (Who Holds the Black Peter: Social Exclusion in Liberec, Pilsen and Usti nad Labem). Prague: Člověk v tísni - společnost při České televizi.

Prostorové vyloučení definujeme jako nedobrovolnou segregaci, resp. nucené shlukování určité skupiny osob ve vymezené prostorové oblasti (Marcuse 2005:16[9]) na základě sociálního statusu a/nebo připsané (etnické, národnostní) skupiny. Ke vzniku sociálního vyloučení může dojít i v méně atraktivních lokalitách, ve kterých původně žili lidé poměrně dobrovolně.

Na úrovni obce byla mapována stávající prostorová struktura, resp. rezidenční struktura obyvatel, určeny projevy a podoby segregace v čase, včetně jejích příčin. Byla provedena deskripce identifikované lokality včetně infrastruktury (dostupnost veřejných služeb a institucí), stanovení počtu osob v ní žijících apod. Důraz je rovněž kladen na analýzu celkové bytové situace v obci a s tím souvisejících politik bydlení.

c) Kulturní vyloučení

Kulturním vyloučením rozumíme omezený přístup ke vzdělání, znalostem a informacím, což má za následek odlišnou povahu a skladbu kulturního kapitálu marginalizovaných osob, který není v kontextu celkové společnosti pozitivně ceněn (srv. Bourdieu 1984[10]). V konkrétní rovině se projevuje zejména reprodukcí vzdělanostních nerovností a absencí vzdělanostních aspirací (srv. MacLeod 2004[11]).

V analýze je tato dimenze sledována především v podobě identifikace uspokojování vzdělávacích potřeb žáků žijících v segregované lokalitě, včetně situace a případné tzv. ghettoizace spádových škol.

d) Sociální vyloučení (v užším slova smyslu)

Sociálním vyloučením v užším slova smyslu se rozumí skutečnost, že sociální kapitál, definovaný jako souhrn aktuálních nebo potencionálních zdrojů v podobě množiny sociálních kontaktů (Bourdieu and Wacquant 1992[12]), je u vyloučených osob strukturně odlišné povahy (Crow 2004[13]).

Na úrovni této dimenze působení vyloučení sledujeme sociální vztahy jednak vně identifikované lokality a jednak vztahy mezi obyvateli této lokality a ostatními obyvateli města. Důraz je kladen na faktory případného napětí, stejně tak jako na pozitivní sociální vazby, které sociálně vyloučení jedinci navazují se svým okolím.

[9] Marcuse, P. 2005. "Enclaves Yes, Ghettos No: Segregation and the State." Pp. 15-30 in Desegregating The City: Ghettos, Enclaves, And Inequality, edited by David P. Varady. New York: State University of New York Press.

[10] Bourdieu, P. 1984. Distinction: a social critique of the judgement of taste. Cambridge Mass.: Harvard University Press.

[11] MacLeod, J. 2004. Ain't no makin' it: aspirations and attainment in a low-income neighborhood. Oxford: Westview.

[12] Bourdieu, P. and Loïc J. D. Wacquant. 1992. An Invitation to Reflexive Sociology. University of Chicago Press.

[13] Crow, G. 2004. "Social networks and social exclusion: An overview of the Debate." Pp. 7-19 in Social networks and social exclusion: sociological and policy perspectives, edited by Ch. Phillipson, G. Allan, and D. H. J. Morgan. Ashgate.

e) Symbolické vyloučení

Symbolické vyloučení se odehrává v rovině významů, které jsou vztahovány ke všem ostatním projevům sociálního vyloučení majoritou a následně habitualizovány těmi, kterých se týkají (srv. Bourdieu 1990[14]). Jedná se o projevy stigmatizace na základě ekonomického, prostorového, kulturního a sociálního vyloučení, které se nacházejí v každodenním jednání, ale také v produkci koncepčních materiálů a politik místní samosprávy a státní správy. Tato úroveň je analyzována na základě zjištění získaných v rámci ostatních mechanismů působení vyloučení.

[14] Bourdieu, Pierre. 1990. The Logic of Practice. Stanford University Press.

3. Metodologie

3.1. Operacionalizace

Vzhledem ke skutečnosti, že předmětem výzkumu jsou společenské jevy, které lze jen velmi obtížně přesně specifikovat, a zároveň díky mediálnímu diskursu dochází k jejich terminologickému vyprazdňování, považujeme za nezbytné přesně nadefinovat obsahy klíčových termínů, se kterými ve zprávě operujeme. Jsme si přitom vědomi nedokonalosti i jisté nepřesnosti námi užitých termínů, nicméně vycházíme z předpokladu, že pro danou oblast neexistuje univerzální, obecně platná terminologie a právě případnému nepochopení se snažíme operacionalizací předejít. Zároveň je potřeba si uvědomit, že v rámci výzkumné zprávy jsou, v některých kapitolách (zvláště kapitola 5), hojně využívané citace informátorů, které jsme ponechali zcela autentické (včetně terminologie, kterou jednotliví citovaní respondenti užívají) a předkládaná definice se tedy na tyto citace nevztahuje.

Jedná se především o následující pojmy:

Sociálně znevýhodnění

Tímto termínem označujeme lidi, kteří vykazují znaky sociálního znevýhodnění bez ohledu na etnickou příslušnost a skutečnost, zda tito lidé žijí ve zkoumané lokalitě. Základními charakteristikami tedy jsou nízké vzdělání, nízký, nebo žádný příjem, předluženost, obecně nízký sociální status. Tyto charakteristiky se vztahují jak na jednotlivce, tak i na jeho rodinné příslušníky, v případě, že je důvodné se domnívat, že tyto charakteristiky ovlivňují životní situaci daného jedince.

Zkoumaná lokalita, lokalita

Vzhledem ke skutečnosti, že ne vždy naplňuje zkoumaná lokalita charakter sociálně vyloučené lokality, zvláště pokud jde o jednotlivé domy či dokonce jen byty v rámci standardní bytové zástavby, používáme ve zprávě primárně termín lokalita, respektive zkoumaná lokalita a pouze v odůvodněných případech používáme přívlastku „sociálně vyloučená“.

Běžní obyvatelé

Pod pojmem běžní obyvatelé rozumíme všechny obyvatele města, kteří nesplňují charakteristiku „sociálně znevýhodněných“ a to bez ohledu na etnicitu či skutečnost, zda tito lidé žijí v lokalitě.

Experti

Pod pojmem experti v rámci výzkumné zprávy rozumíme všechny respondenty z řad kompetentních činitelů, zástupců státní správy, samosprávy, zástupců NNO či dalších institucí. Pojmem expert neoznačujeme naopak respondenty z řad sociálně znevýhodněných ani z řad běžných obyvatel.

3.2. Metody kvantitativního výzkumu

3.2.1. Sociodemografická analýza

Metody zvolené pro zpracování sociodemografické analýzy obce vycházejí ze standardní demografické metodologie v kombinaci s metodami socioekonomické statistiky a využívají dostupná data od relevantních organizací, které jsou sběrem či shromažďováním příslušných dat pověřeny. Zpracovaná analýza se zaměřuje na situaci v celé obci. Relevantní statistická data za zkoumané lokality nejsou, a z podstaty definice cílové skupiny sociálně znevýhodněných obyvatel lokality (viz kapitola 3.1) ani nemohou být k dispozici.

Sociodemografická analýza využívá následující přístupy k charakteristice sledované obce:

Struktury obyvatelstva – Obyvatelstvo ve sledovaném území je charakterizováno vlastnostmi, podle kterých je možné tento celek dále členit a strukturovat. Ze sociodemografického hlediska mezi ně patří především pohlaví a věk, dále také rodinný stav, vzdělání, národnost a socioekonomický status. Tyto charakteristiky významně ovlivňují výsledné (nejen) demografické chování obyvatel, proto je zkoumání struktury obyvatelstva jedním s ústředních témat kvantitativní analýzy.

Vybrané demografické procesy – Jednotlivé životní události jako narození, úmrtí a potrat (v demografii obecně také další události, které ovlivňují reprodukci - sňatek, rozvod, ovdovění, nemoc aj.) jsou pro účely kvantitativních analýz sledovány jako hromadné jevy, nikoli jako individuální události v životě jedince, a upravují se do procesů úmrtnosti, porodnosti, potratovosti aj. tak, aby bylo možné nalézat pravidelnosti a důležité charakteristiky vývoje. Vzhledem k relevanci sledovaných demografických procesů k cílům předkládané studie jsou v kapitolách 4.2.3 - 4.2.5 analyzovány vybrané procesy porodnosti, potratovosti a úmrtnosti. Protože je populační vývoj výsledkem nejen přirozené obnovy populace (rození a vymírání), ale také migrace, která tento vývoj ovlivňuje o to více, o co menší územní celek je sledován, je kapitola 4.2.6 zaměřena právě na tento prostorový pohyb obyvatelstva.

V kvantitativní části analýz je věnována pozornost také statistickým údajům charakterizujícím bydlení a školství ve sledované obci. Důraz je kladen na ekonomickou a sociální oblast, především na přehledové informace o ekonomické aktivitě obyvatel, vyjížďce za prací, nezaměstnanosti, ale také o ekonomických subjektech v obci. Tuto část uzavírá přehled sociálních dávek čerpaných obyvateli obce. V analýze jsou použity standardní metody demografické analýzy a statistiky.

Pro analytické účely byla použita primárně data za danou obec, která jsou v řadě aspektů porovnávána se situací v Ústeckém kraji. Využity byly následující datové zdroje:

Český statistický úřad

- Data o pohybu obyvatelstva v obci a kraji ve vybraných letech
- Data ze Sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2001
- Počet dokončených bytů

Ministerstvo, práce a sociální věcí ČR

- Nezaměstnanost, volná pracovní místa
- Dávky státní sociální podpory
- Dávky osobám se zdravotním postižením – příspěvek na péči
- Dávky hmotné nouze

Ústav pro informace ve vzdělávání

- Statistiky z oblasti školství zaměřené na mateřské školy, základní a střední školy

3.2.2. Analýza dynamiky a početního stavu lokality

K analýze dynamiky vývoje početního stavu obyvatelstva bude využito několika metod, pomocí kterých bude rekonstruován početní odhad populace a zároveň bude nastíněn pravděpodobný trend vývoje v posledních 20 letech.

Početní stav bude rekonstruován na základě dostupných zdrojů (např. Gabalova analýza) a především z výpovědí jednotlivých expertů. V případě dostatečné věrohodnosti výpovědi některého z expertů bude využita i delší narativní charakteristika původu zkoumané lokality.

Při identifikaci potenciálního trendu vývoje dané lokality budeme vycházet z experimentální analytické metody, která vychází z předpokladu specifického demografického chování zkoumané populace. Základními předpoklady jsou následující charakteristiky rodin:

- nižší vzdělání
- nadprůměrný počet dětí
- využívání umělého přerušení těhotenství (UPT) jakožto nástroje postkoncepce
- nízký věk žen při narození dítěte, respektive při potratu

Tato experimentální metoda je aplikována na údaje o jednotlivých potratech žen žijících v obci, kdy je každá takováto událost individuálně analyzována. Vycházíme přitom z předpokladu, že čím je vyšší kumulace výše uvedených faktorů, tím je nižší sociální status analyzované ženy. Například žena ve věku 22 let se základním vzděláním, která je matkou 3 dětí a již absolvovala 5 interrupcí, bude mít hodnotu tohoto indikátoru 82. Naopak 30 letá žena s maturitou, jedním dítětem a doposud jedním absolvovaným potratem dosáhne hodnotu 0,8. Cílem indikátoru je ohniskově extremizovat hodnoty u sociálně znevýhodněné populace. Dílčí hodnoty budou sečteny za celou analyzovanou obec a výsledná hodnota bude prezentována v časové řadě 20 let.

Obrázek: Modifikovaný indikátor indukované potratovosti

$$i_a = \frac{\sum_{přípa}^{obec} A * N * \frac{30}{vek^{ž}} * \frac{4}{(vzd^{ž}+1)}}{{}_{obec}P_{15\text{-}49}^{ž}}$$

3.3. Metody kvalitativního výzkumu

Terénní kvalitativní šetření formou polostrukturovaných nestandardizovaných rozhovorů proběhlo v průběhu měsíce srpna 2011 se sociálně znevýhodněnými osobami žijícími ve zkoumané lokalitě a s vybranými experty. Součástí terénního šetření byla též kvalitativní sonda mezi zástupci běžných obyvatel obce zjišťující jejich postoje a názory na zkoumanou problematiku.

Cílem hloubkových rozhovorů s jednotlivými aktéry bylo především:

- charakterizovat vztahy mezi běžnými a sociálně znevýhodněnými obyvateli

- popsat kvalitu života ve zkoumané lokalitě

- zmapovat místní mechanismy sociální exkluze a inkluze v konkrétních oblastech

Hloubkové polostrukturované rozhovory i kvalitativní sondu se zástupci jednotlivých cílových skupin realizoval vyškolený terénní sociální pracovník orientující se ve zkoumané problematice.

Rozhovory s respondenty byly nahrávány na diktafon a poté byly v programu F4 pořízeny doslovné přepisy rozhovorů nezbytné pro jejich následnou analýzu. V případech, kdy respondenti s nahráváním nesouhlasili, byl pořízen podrobný zápis z rozhovoru přímo výzkumníkem. Součástí terénního šetření bylo též polozúčastněné pozorování, jež bylo uplatněno k pozorování sociálních vztahů v rámci lokality a jednotlivých interakcí, k popisu lokality, její dostupnosti a vybavenosti, zhodnocení kvality bydlení, životní úrovně a životního stylu obyvatel a k postihnutí převládající „atmosféry“ ve zkoumané lokalitě. Pozorování provedl výzkumník během svého několikadenního kontinuálního pobytu v obci.

3.3.1. Rozhovory s experty

V průběhu terénního šetření byly výzkumníkem provedeny hloubkové rozhovory s celkem **11 experty** z řad vybraných zástupců obce, nestátních neziskových organizací ale také relevantních expertů z Teplic.

Rozhovory se zaměřovaly na následující tematické okruhy vztahující se k sociálně znevýhodněným obyvatelům zkoumané lokality a jejich životní situaci:

a) popis zkoumané lokality a jejích obyvatel – charakteristika obyvatel lokality, jejich životní úroveň, vývoj lokality a její případné změny v čase, infrastruktura

b) bydlení - kvalita bydlení, vlastnictví bytového fondu, koncepce sociálního bydlení, problémy s neplacením nájemného, resp. služeb, způsoby řešení neplatičství

c) vztahy mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli zkoumané lokality a běžnými obyvateli obce, vzájemné vztahy mezi sociálně znevýhodněnými v rámci zkoumané lokality

d) sociálně patologické jevy, kriminalita a bezpečnost – přestupky a trestná činnost v rámci zkoumané lokality a v rámci celé obce, kriminalita/rizikové chování dětí a mládeže, lichva, prostituce, návykové látky - alkohol, drogy, gamblerství, projevy rasismu, prevence kriminality, obava obyvatel o vlastní bezpečnost

e) ekonomická situace, zaměstnanost – zdroje finančních prostředků obyvatel zkoumané lokality, zaměstnanost a nezaměstnanost, sociální dávky, veřejně prospěšné práce, veřejná služba, práce načerno, dluhy, bariéry v zaměstnávání sociálně znevýhodněných obyvatel, rekvalifikace

f) vzdělání – docházka sociálně znevýhodněných dětí do základních a mateřských škol, domácí příprava, záškoláctví, problémové chování, spolupráce s rodiči, nástroje zaměřené na žáky se speciálními potřebami – asistenti pedagoga, doučování, přípravná třída, volnočasové aktivity pořádané školou, další vzdělání

g) sociální služby, politika obce – fungující služby zaměřené na sociálně znevýhodněné obyvatele, dostatečnost/nedostatečnost pokrytí sociální prací, bariéry a plány v této oblasti

Citace z rozhovorů s experty jsou označovány písmenem **E** a jsou číslovány vždy od č. 1 v rámci každé kapitoly, aby nebyla možná identifikace jednotlivých respondentů provazováním výroků napříč zprávou.

3.3.2. Rozhovory s obyvateli lokalit

V rámci terénního šetření mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli zkoumané lokality byly provedeny rozhovory s celkem **9 respondenty**. Aby bylo možné postihnout migraci v lokalitě, její příčiny a dopady, byly některé rozhovory provedeny s také lidmi, kteří v nedávné době v lokalitě bydleli, o bydlení však přišli a nyní bydlí v azylovém domě v jiné části města. K základním charakteristikám dotazovaných respondentů – viz následující tabulka.

Základní charakteristiky respondentů z řad sociálně znevýhodněných obyvatel města Krupka

resp.	pohlaví	věková skupina	ek. aktivita	pozn.
SZ1	muž	20-24	bez práce	rozhovor veden společně se SZ9
SZ2	žena	35-39	rodičovská dovolená	
SZ3	žena	20-24	rodičovská dovolená	
SZ4	žena	25-29	rodičovská dovolená	
SZ5	žena	40-44	pracující	rozhovor veden společně se SZ6
SZ6	muž	40-44	pracující	rozhovor veden společně se SZ5
SZ7	muž	40-44	neuvedeno	nesouhlas s nahrávkou
SZ8	žena	25_29	rodičovská dovolená	nesouhlas s nahrávkou
SZ9	žena	20-24	rodičovská dovolená	rozhovor veden společně se SZ1

Rozhovory se sociálně znevýhodněnými obyvateli se zaměřovaly na jejich životní situaci a dotýkaly se následujících tematických okruhů:

- rodina a příbuzenské vztahy respondenta, složení domácnosti
- bydlení – popis a kvalita bydlení, spokojenost s bydlením, nájemné, služby a dluhy na nájemném, dostupnost infrastruktury
- vztahy mezi obyvateli – vztahy mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli zkoumané lokality a běžnými obyvateli obce, vzájemné vztahy mezi sociálně znevýhodněnými v rámci zkoumané lokality sousedské vztahy
- ekonomická situace – zdroje finančních prostředků, sociální dávky, dluhy
- zaměstnání – zaměstnání na smlouvu, práce načerno, podnikání, zprostředkovatelé práce
- kriminalita a viktimizace
- vzdělání
- sociální služby v obci
- zdraví

Citace z rozhovorů s obyvateli lokalit jsou označovány písmeny **SZ** a číslovány příslušným číslem respondenta (viz tabulka) napříč celou zprávou.

3.3.3. Sonda mezi obyvateli města

V rámci sondy mezi zástupci běžných obyvatel obce bylo provedeno celkem **5 rozhovorů**. Rozhovory se zaměřovaly na tyto tematické oblasti:

- subjektivní hodnocení života v obci
- popis zkoumané lokality - vývoj lokality a její případné změny v čase
- hodnocení chování sociálně znevýhodněných obyvatel lokality, kriminalita a bezpečí
- vztahy mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli zkoumané lokality a běžnými obyvateli obce
- spatřované problémy spojené se zkoumané lokality

Citace z rozhovorů s obyvateli města jsou označovány písmenem **O** a číslovány příslušným číslem respondenta napříč celou zprávou.

Pokud se v citacích střídá promluva tazatele a respondenta, případně více respondentů, je používáno standardní označení T - tazatel, R- respondent (v případě více respondentů vyjadřujících se v daném rozhovoru jsou tito odlišeni číslem). Označení typu rozhovoru (E, SZ nebo O) i v tomto případě zůstává na konci vybrané citace.

4. Základní charakteristiky obce a jejích obyvatel

4.1. Stručná charakteristika obce

Město Krupka leží na úpatí Krušných hor 5 km severně od Teplic. Dnešní Krupka převzala název starého historického hornického městečka a zahrnuje v sobě další, původně samostatné obce a osady Vrchoslav, Bohosudov, Maršov, Unčín, Soběchleby a Nové Modlany a horské Fojtovice, Habartice, Mohelnici a Horní Krupku. Pokrývá rozlehlé katastrální území (4 687 ha) s velkými výškovými rozdíly. Zatímco Bohosudov leží v nadmořské výšce 262 m, Komáří vížka tvoří jeden z vrcholků východní části Krušných hor (806 m n.m.). Mezi ní a rybníkem Kateřina v katastru města činí výškový rozdíl celých 615 metrů.

Krupka je hornické město, které vzniklo na počátku 14. století. První zmínka o těžbě cínu v této lokalitě pochází však již ze století desátého. V 15. století došlo k rozmachu těžby cínu, útlum nastal během třicetileté války. Ještě větší pohroma než třicetiletá válka Krupku postihla roku 1680. Tehdy v městě vypukla morová epidemie zavlečená z Prahy. Zemřela celá třetina obyvatel (celkem 327 lidí).

V 19. století přišel do Krupky a okolí průmysl. V roce 1869 byla v Bohosudově založena nejstarší cementárna v Čechách (zrušena roku 1930). Vznikla i koželužna a v roce 1921 porcelánka, která vyrábí elektroporcelán dodnes. Dodnes také vyrábí šroubárna ve Vrchoslavi, která byla založena roku 1910. Krupka byla počátkem 20. století převážně německým městem. Po skončení 2. světové války bylo německé obyvatelstvo vysídleno do Německa. Tak zcela zanikly horské Habartice a Mohelnice. Fojtovice zůstaly obydleny, i když v mnohem menším rozsahu než před válkou. Dnešní město převzalo název starého hornického města, které dnes tvoří jednu z jeho několika částí. Město vzniklo postupným splynutím několika obcí a osad v jeden celek.

4.2. Populační vývoj

4.2.1. Počet obyvatel

V roce 2010 vykazovala Krupka 14 051 obyvatel, což je zhruba o 1 500 obyvatel více než v roce 1991. Na růstu počtu obyvatel se podílel především přirozený přírůstek, který byl kladný po celé sledované období, ale i migrační saldo, které bylo ve většině let také kladné. Nejvíce dětí se v Krupce narodilo v roce 1993 (208 dětí), naopak nejméně v roce 1997 (124 dětí). Počet přistěhovalých je velice kolísavý, přičemž nejvyšší počet přistěhovalých byl zaznamenán v letech 2002-2003, kdy se jednalo o 606, resp. 648 osob. Minima počtu přistěhovalých bylo dosaženo roku 2009, kdy se přistěhovalo pouhých 393 osob.

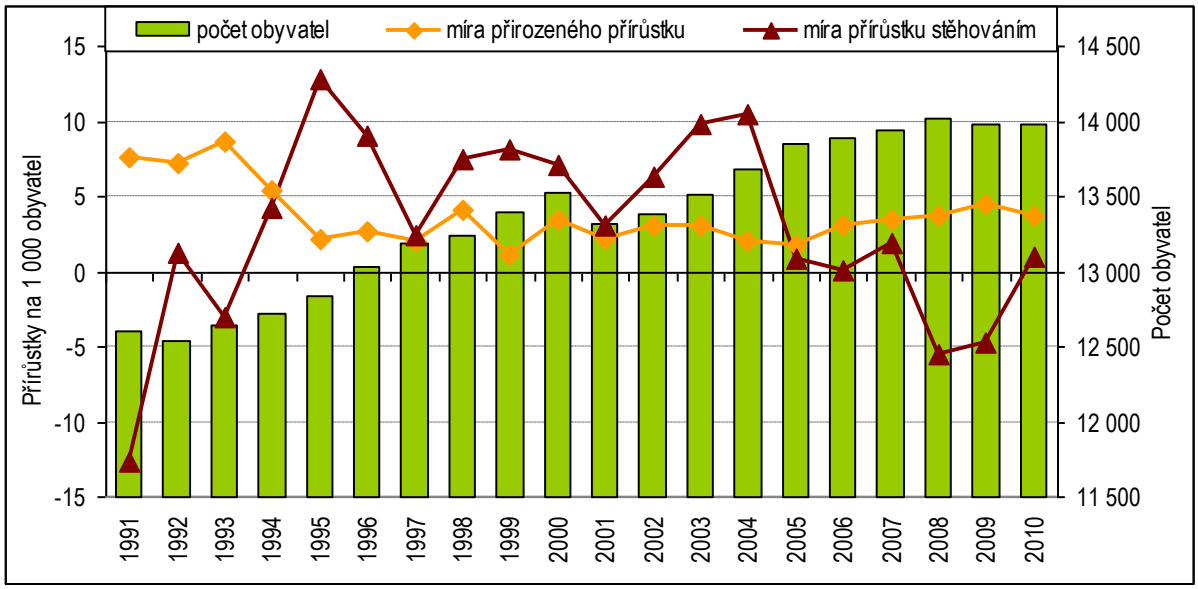
Tab. 1: Pohyb obyvatel ve vybraných letech (1991–2010), Krupka

	Počet obyvatel - k 1.7.	Narození	Zemřelí	Přirozený přírůstek	Přistě-hovalí	Vystě-hovalí	Přírůstek stěhováním	Celkový přírůstek	Sňatky	Rozvody	Potraty **
	Krupka										
1991	12601	192	97	95	440	599	-159	-64	93	50	-
1996	13108	133	98	35	436	303	117	152	68	55	141
2001	13340	141	113	28	526	486	40	68	71	56	110
2006	13975	158	115	43	475	474	1	44	75	51	73
2007	13958	163	115	48	537	510	27	75	75	39	66
2008	13998	176	125	51	495	573	-78	-27	84	58	76
2009	14007	175	113	62	393	460	-67	-5	75	58	76
2010	14051	170	119	51	450	436	14	65	47	52	66
	Ústecký kraj										
2010	835 796	9 275	8 912	363	7 599	8 115	-516	-153	3 669	2 573	4 329
	na 1000 obyvatel										
	Krupka										
1991		15,2	7,7	7,5	34,9	47,5	-12,6	-5,1	7,4	4,0	-
1996		10,1	7,5	2,7	33,3	23,1	8,9	11,6	5,2	4,2	10,8
2001		10,6	8,5	2,1	39,4	36,4	3,0	5,1	5,3	4,2	8,2
2006		11,3	8,2	3,1	34,0	33,9	0,1	3,1	5,4	3,6	5,2
2007		11,7	8,2	3,4	38,5	36,5	1,9	5,4	5,4	2,8	4,7
2008		12,6	8,9	3,6	35,4	40,9	-5,6	-1,9	6,0	4,1	5,4
2009		12,5	8,1	4,4	28,1	32,8	-4,8	-0,4	5,4	4,1	5,4
2010		12,1	8,5	3,6	32,0	31,0	1,0	4,6	3,3	3,7	4,7
	Ústecký kraj										
2010		11,1	10,7	0,4	9,1	9,7	-0,6	-0,2	4,4	3,1	5,2

*** Potraty = umělá přerušení těhotenství (UPT) + samovolné potraty*

Zdroj: ČSÚ

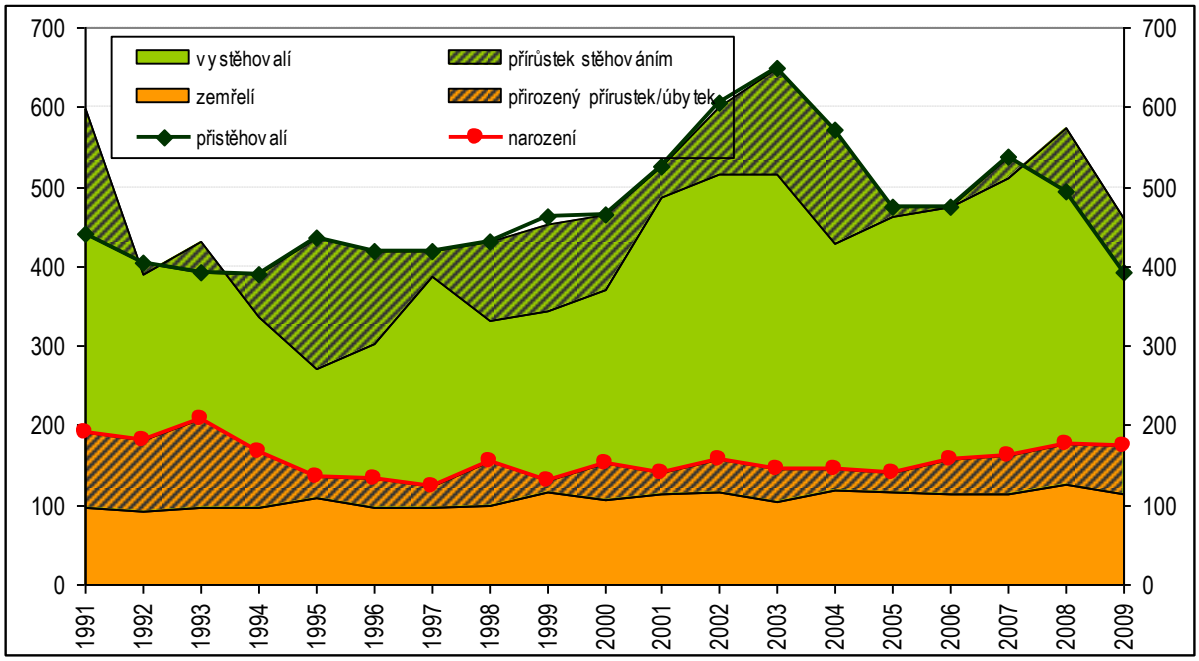
Graf 1: Vývoj počtu obyvatel, přirozeného a migračního přírůstku, Krupka 1991–2010

Pozn.: U počtu obyvatel v roce 2001 se jedná o přepočtený údaj dle SLDB
Zdroj: ČSÚ

V roce 2008 a 2009 byl po dlouhé době zaznamenán migrační úbytek, který Krupka předtím zaznamenala naposledy v roce 1993. V roce 2010 však již můžeme pozorovat vedle kladného přirozeného přírůstku i kladné migrační saldo.

Graf 2: Přirozená měna a migrace obyvatel, Krupka 1991–2009 (absolutní počty)

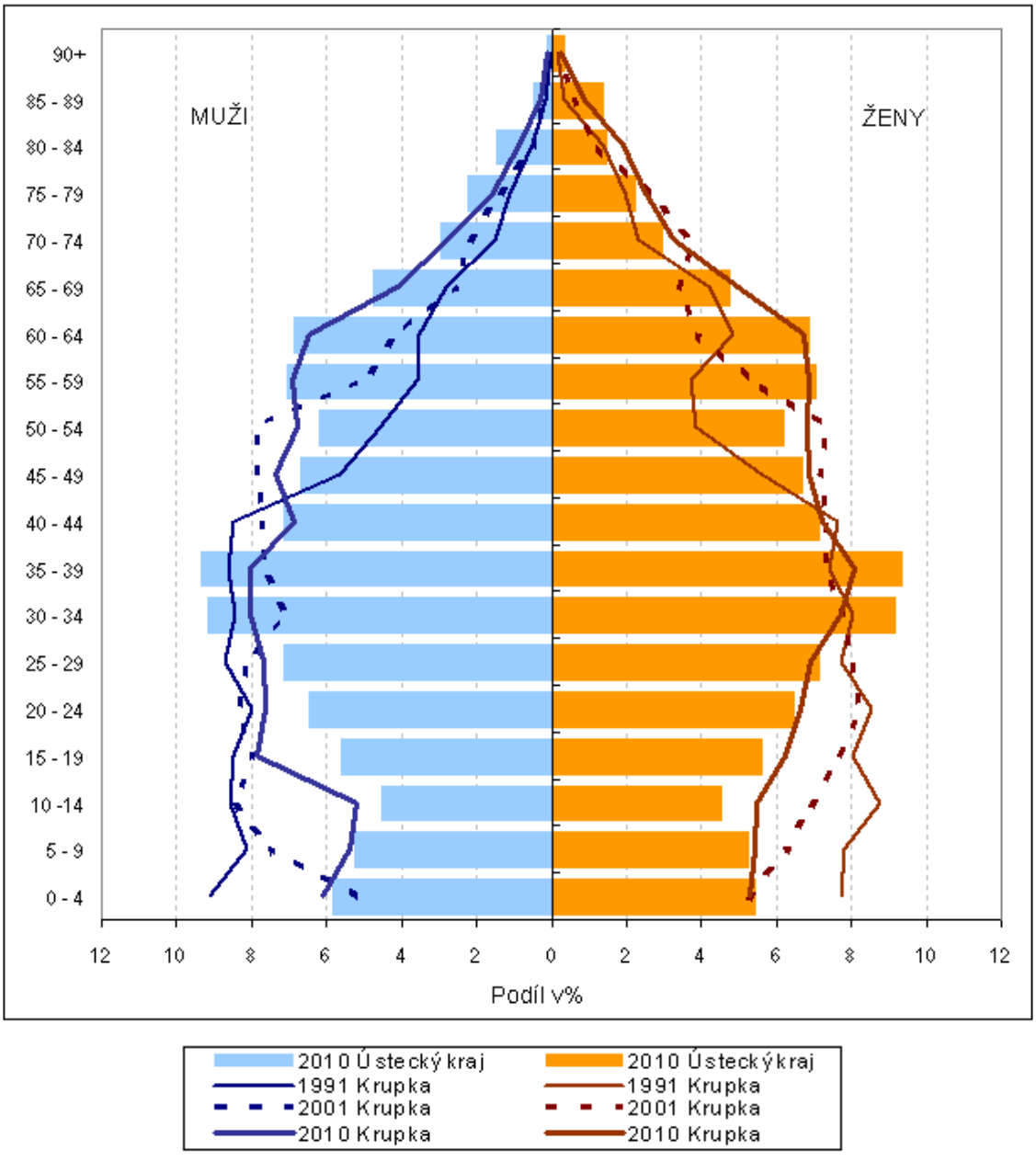

Zdroj: ČSÚ

4.2.2. Věková struktura

Věková struktura populace Krupky se v roce 2010 příliš nelišila od krajské věkové struktury. Rozdíl lze vysledovat především v zastoupení seniorské kategorie 65 a více let, jejíž podíl je v Krupce nižší o více než 2 procentní body (p.b.) oproti situaci v celém kraji. Populace Krupky má ve srovnání s krajem naopak vyšší podíl mladých lidí do 15 let věku - 16,4 % oproti 15,3% v populaci kraje.

Graf 3: Věková struktura, Krupka 1991, 2001 a 2010, Ústecký kraj 2010, v %

Zdroj: ČSÚ

Podíl dětí do 15 let na celkové populaci Krupky ke konci roku 2010 činil 16,4 %. Oproti roku 2001 tak poklesl o 2,9 p.b.. Ve srovnání s rokem 1991 poklesl tento podíl o 8 p.b. V absolutním vyjádření se počet dětí ve věkové skupině 0-14 let od roku 1991 snížil o více než 1 tisíc osob. Věková kategorie

obyvatel 15-64 let byla koncem 80. let a v první polovině 90. let posílena silnými ročníky narozenými v 70. letech, které vstupovaly do věku ekonomické aktivity.

Osoby nad 65 let věku v roce 2010 tvořily 11,8 % obyvatel Krupky. Podíl osob v nejstarší věkové kategorii se doposud zvolna zvyšoval. V nejbližších letech bude tato kategorie posílena osobami narozenými v období zvýšené porodnosti po druhé světové válce. Lze tedy předpokládat, že populace začne intenzivně stárnout i tzv. seshora věkové pyramidy, nikoliv jen zespoda (díky snížení podílu dětí v populaci), jak tomu bylo doposud. Mezi roky 1991 a 2010 vzrostl podíl osob starších 65 let o 3,2 p.b. (absolutně o 576).

Tab. 2: Věková struktura populace Krupky a Ústeckého kraje k 31. 12., vybrané roky

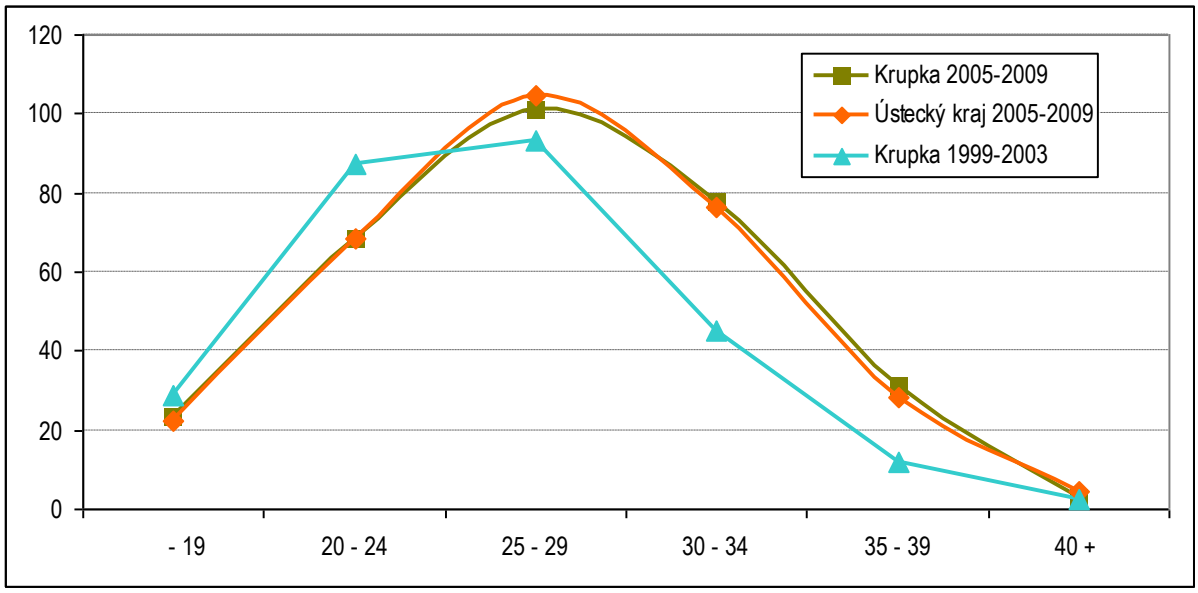
Rok	Krupka				Ústecký kraj			
	Podíl ve věku (%)			Index stáří*	Podíl ve věku (%)			Index stáří*
	0 - 14	15 - 64	65 +		0 - 14	15 - 64	65 +	
1991	24,4	67,0	8,6	35,3	21,1	67,5	11,4	53,8
1996	22,0	69,1	9,5	43,1	18,5	69,6	11,9	64,3
2001	19,3	71,2	9,5	49,1	16,7	71,1	12,2	73,4
2006	17,5	72,4	10,1	57,3	15,5	71,7	12,8	83,0
2010	16,4	71,8	11,8	71,7	15,3	70,7	14,0	91,2

**Index stáří vyjadřuje, kolik je v populaci obyvatel ve věku 65 let a více na 100 dětí ve věku 0-14 let*
Zdroj: ČSÚ

4.2.3. Narození

Roční počty narozených dětí jsou relativně nízké na podrobnější analýzu. Pro prezentaci plodnosti podle věku jsme proto vytvořili ukazatel, který udává 5leté průměry v obci Krupka a v Ústeckém kraji.

Graf 4: Plodnost podle věku, Krupka a Ústecký kraj, 1999-2009, na 1 000 žen

Ukazatel za období 2005-2009 je vypočten jako průměr počtu dětí narozených ženám v dané věkové skupině za roky 2005-2009 vztažený k počtu žen v dané věkové skupině za rok 2007 (31. 12.)
Ukazatel za období 1999-2003 je průměrem počtu dětí narozených ženám v dané věkové skupině v letech 1999-2003 vztažený k počtu žen v dané věkové skupině za rok 2001 (SLDB).
Zdroj: ČSÚ

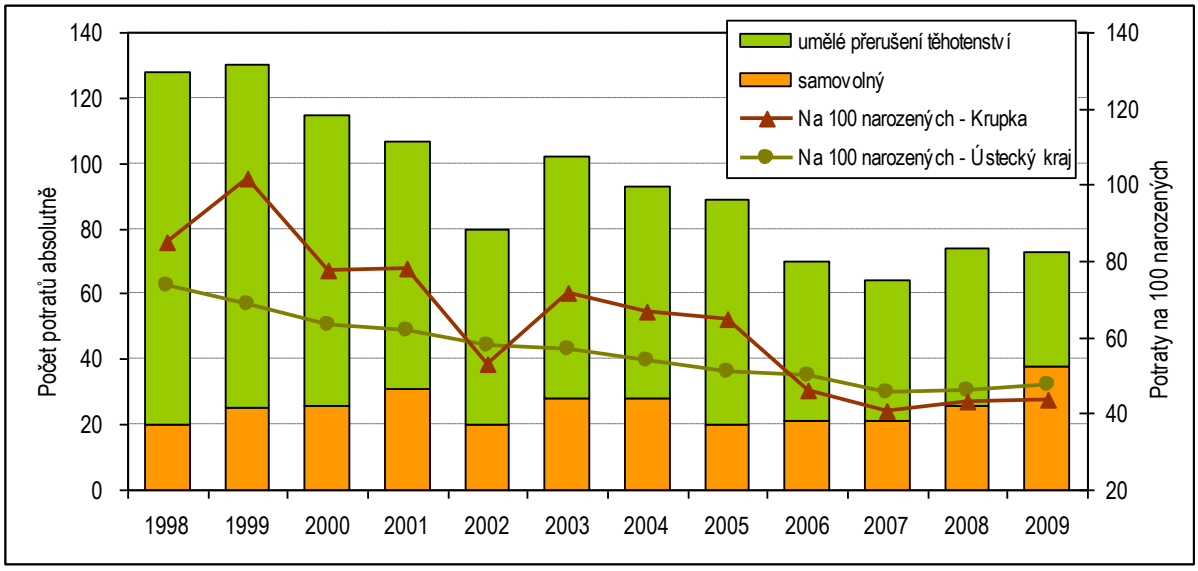
Obecná míra plodnosti mezi dvěma sledovanými obdobími vzrostla. V letech 1999-2003 se na tisíc žen ve věku 15-49 let narodilo 46 dětí, v letech 2005-2009 se již jednalo o 51 dětí. Plodnost v Krupce kopírovala situaci v ČR a k její realizaci tak dochází především u rodiček starších 25 let. Zatímco v letech 1993-2009 připadalo na 1 000 žen ve věkové skupině 20-24 let 87 dětí, v letech 2005-2009 to je již pouze 68 dětí. Naopak počet dětí ve věkové skupině 30-34 let vzrostl ze 46 na 87 dětí.

Míry plodnosti podle věku byly v Krupce v letech 2005-2009 prakticky totožné jako v Ústeckém kraji. Úhrnná plodnost se v Krupce kolem roku 2001 pohybovala kolem hodnoty 1,3 narozených dětí na jednu ženu, v letech 2005-2009 se zvýšila na úroveň 1,5, přičemž Ústecký kraj vykazoval ve stejném období totožnou hodnotu 1,5.

4.2.4. Potraty

Počet potratů se dlouhodobě v populaci ČR snižuje. Klesá zejména počet umělých přerušení těhotenství. Počet potratů se v Krupce snížil ze 131 v roce 1998 na 76 v roce 2009. Přičemž k tomuto snížení přispěl právě pokles umělých přerušení těhotenství (UPT) a počet samovolných potratů je dlouhodobě stabilizovaný. Výjimkou je rok 2009, kdy byl zaznamenán meziroční nárůst o 12 samovolných potratů, který souvisel se vzestupem plodnosti, a tedy i počtu těhotných žen v letech 2008-2009. Počet potratů připadajících na 100 narozených je zde zhruba shodný s Ústeckým krajem (47 resp. 43 potratů na 100 narozených v roce 2009), což je ve srovnání s ostatními kraji spíše vyšší údaj.

Graf 5: Potraty v letech 1998 – 2009 podle druhu, ukazatele potratovosti

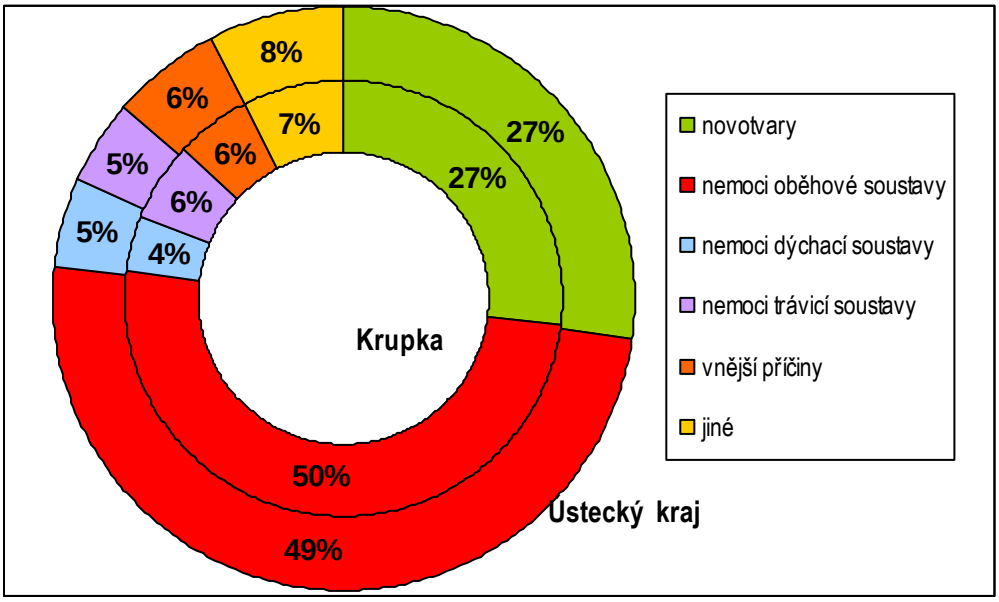

Zdroj: ČSÚ

4.2.5. Zemřelí

Ročně zemře v Krupce okolo 115 osob, přičemž v devadesátých letech se jednalo průměrně o 100 osob. Počet úmrtí na 1 000 obyvatel je po celé sledované období zhruba 8, což je méně než v Ústeckém kraji, který vykazuje hodnotu 10. Promítá se tak vliv mnohem mladší věkové struktury v Krupce. Bohužel nemáme dostatek dat k tomu, abychom eliminovali vliv věkové struktury, kterou je hladina úmrtnosti výrazně ovlivněna. To platí i pro srovnání úmrtí z hlediska příčin smrti, které je odlišnou věkovou strukturou populace též zatíženo, přičemž se struktura úmrtí podle příčin v kraji a ve sledované lokalitě prakticky neliší.

Graf 6: Zemřelí podle struktury příčin smrti, průměr let 2005-2009

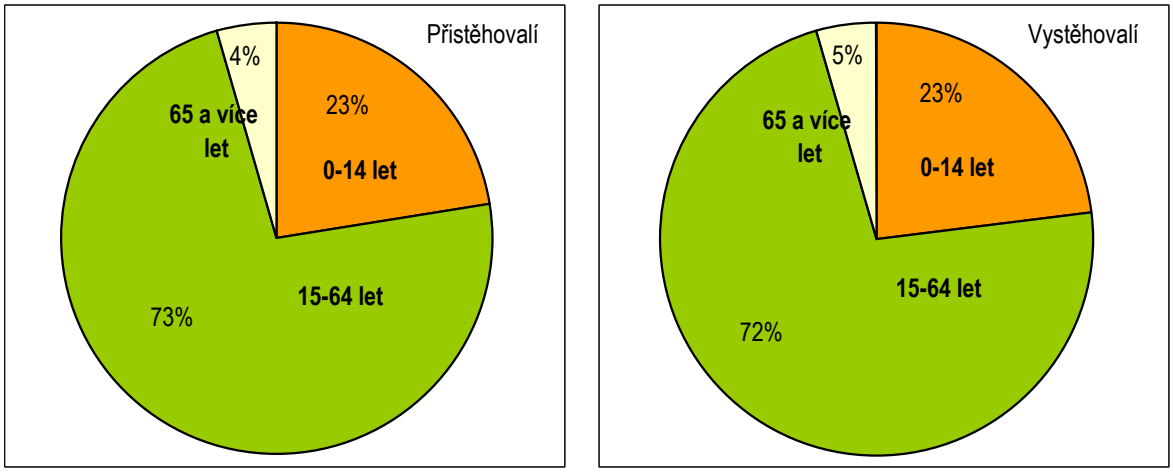
Zdroj: ČSÚ

4.2.6. Migrace

Počet migrantů v jednotlivých letech značně osciloval, což je patrné i z tabulky 1 v kap. 2.1, Vliv migrace na populaci Krupky je z hlediska velikosti tamní populace a její věkové struktury poměrně malý.

Mezi migranty jsou zastoupeny častěji ženy (52 %) než muži (48 %), stejný podíl mužů a žen je jak mezi přistěhovalými, tak i mezi vystěhovalými. Ve srovnání s celkovou strukturou populace je jejich věkový profil mladší. Osoby ve věku 15–64 let jsou mezi imigranty zastoupeny zhruba 73 %, děti do 15 let představují zhruba 23 % všech přistěhovalých. Téměř shodné podíly sledovaných věkových intervalů bychom nalezli i mezi vystěhovalými.

Graf 7: Věková struktura přistěhovalých a vystěhovalých, průměr let 2005–2009

Zdroj: ČSÚ

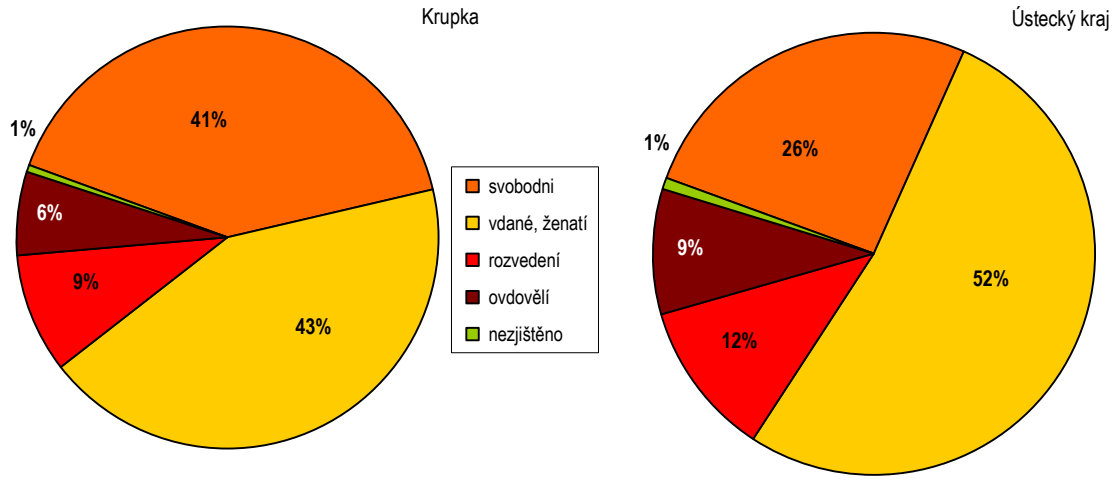
4.3. Socioekonomická struktura populace

Při posuzování socioekonomické struktury populace v relativně malých lokalitách, k jakým patří i město Krupka, musíme vycházet pouze z údajů získaných ze Sčítání lidu, domu a bytů (SLDB), tj. údaje z roku 1991 a 2001. Data ze SLDB provedeného v roce 2011 nebyla v době zpracování analýzy k dispozici.

4.3.1. Rodinný stav

Z hlediska rodinného stavu máme za rok 1991 pouze informaci o počtu osob žijících v manželství a mimo něj. Podíl vdaných a ženatých činil v roce 1991 v Krupce více než 47,5 %, v roce 2001 to bylo již jen 43 %, což je ve srovnání s Ústeckým krajem rozdíl o 9 p.b. V Krupce je naopak ve srovnání s krajskou populací více dosud svobodných, a to celých 41 % oproti 26 % v kraji. Toto je pravděpodobně ovlivněno výrazně mladší věkovou strukturou Krupky.

Graf 8: Struktura populace dle rodinného stavu, 2001

Zdroj: ČSÚ

4.3.2. Struktura populace dle vzdělání

Na první pohled největší změnou ve vzdělanostní struktuře obyvatel města Krupka mezi roky 1991 a 2001 je snížení podílu osob, které dosáhly nejvýše základního vzdělání. Tato změna není pouze důsledkem zvyšující se úrovně vzdělání v populaci, ale také skutečnosti, že nízké vzdělání bylo při sčítání v roce 1991 identifikováno především u osob ve vysokém věku a mnohé z nich se sčítání v roce 2001 již nedožily. V roce 2001 mírně vzrostl také podíl osob s úplným středním vzděláním s maturitou, a to o necelé 3 p.b. Dále za zmínku stojí i nárůst zastoupení osob s vyšším odborným a nástavbovým vzděláním. Tato forma vzdělávání před rokem 1990 prakticky neexistovala, a tak v roce 1991 bylo jen velmi málo absolventů.

Při srovnání vzdělanostní struktury obyvatel města Krupky a Ústeckého kraje vykazuje Krupka horší vzdělanostní strukturu, neboť kromě vyššího podílu osob se základním a neukončeným vzděláním je zde také výrazně nižší podíl osob s úplným středním a především s vysokoškolským vzdělání.

Tab. 3: Struktura obyvatel starších 15 let podle vzdělání, v %

Nejvyšší ukončené vzdělání	Krupka		Ústecký kraj
	1991	2001	2001
Bez vzdělání	0,2	0,7	0,4
Základní a neukončené základní	38,8	30,2	23,0
Vyučení a střední odborné bez maturity	40,8	41,4	38,0
Úplné střední s maturitou	16,9	19,6	24,9
Vyšší odborné a nástavbové	0,0	2,3	3,5
Vysokoškolské	2,5	3,8	8,9
Nezjištěné vzdělání	0,8	2,0	1,3

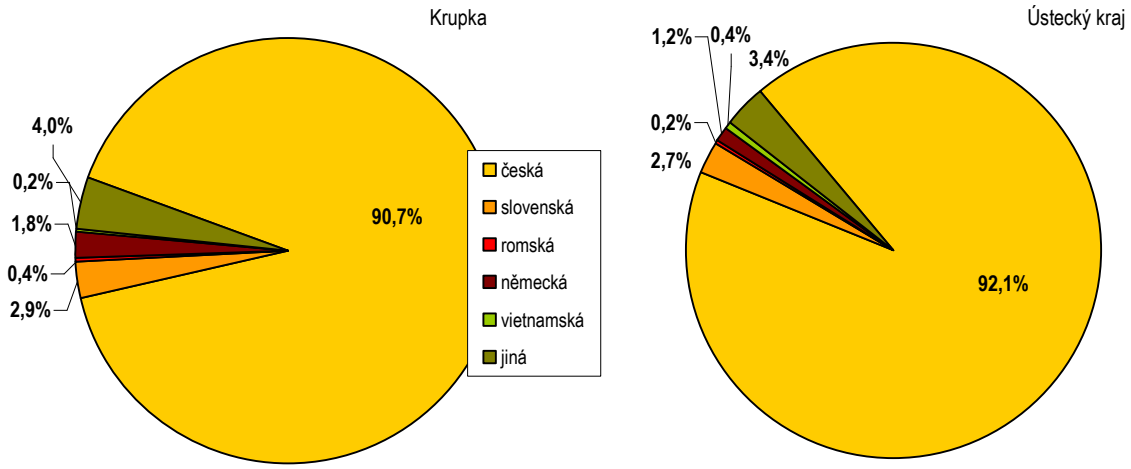
Zdroj: ČSÚ

4.3.3. Struktura populace dle národnosti

Z hlediska národnostního složení nelze mezi krajem a městem Krupka pozorovat žádné velké rozdíly. Významnější rozdíly jsou pouze v zastoupení osob české a německé národnosti. Zatímco k české národnosti se na úrovni kraje přihlásilo 92,1 % osob a k německé národnosti to bylo 1,2 % z osob, které v době sčítání v roce 2001 měly trvalé bydliště v Ústeckém kraji, tak v Krupce se k české národnosti přihlásilo 90,7 % ze sečtených a k německé národnosti 1,8 %.

V roce 2001 se k romské národnosti v Krupce přihlásilo 56 osob (23 žen a 33 mužů). V roce 1991 romskou národnost uvedlo 98 osob (48 žen a 50 mužů).

Graf 9: Struktura populace dle národnosti, 2001

Zdroj: ČSÚ

4.3.4. Struktura domácností

Odlišné vymezení cenzových[15], hospodařících a bytových domácností ve Sčítání lidí, domů a bytů se projevuje především v jejich rozdílném počtu. Nejvíce je domácností cenzových, protože jsou definovány nejúžeji, nejméně je bytových domácností, které jsou naopak svou průměrnou velikostí (svým průměrným počtem členů) největší.

Při SLDB 2001 bylo v Krupce sečteno celkem 4 627 bytových domácností, 4 817 hospodařících a 5 497 cenzových. Ve srovnání s rokem 1991 se jedná o mírný nárůst u všech typů domácností, nejvýrazněji vzrostl počet domácností cenzových (o 13,8 %) a domácností hospodařících (o 13 %).

Z celkového počtu cenzových domácností tvoří v roce 2001 téměř 55 % úplné rodiny. Ve srovnání s rokem 1991 se jedná o pokles o 10 p.b., přičemž na tomto poklesu se nejvýrazněji podílelo snížení počtu úplných rodin se závislými dětmi. Zvýšil se naopak podíl neúplných rodin (4 p.b.) a domácností jednotlivců (4 p.b.). Zastoupení jednotlivých typů domácností více méně odpovídá jejich podílům v Ústeckém kraji. Za povšimnutí stojí také růst zastoupení vícečlenných nerodinných domácností.

[15] *Cenzová domácnost* - nejmenší kolektivita osob, spjatá společným bydlením, společným hospodařením a většinou i příbuzenskými vztahy. Dělí se na úplné rodinné domácnosti, neúplné rodinné domácnosti, vícečlenné nerodinné domácnosti a domácnosti jednotlivců.

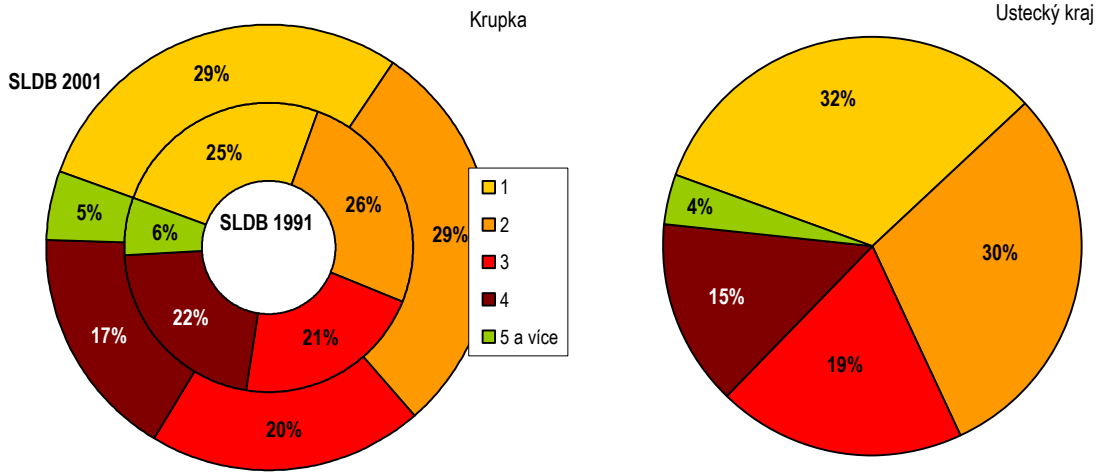
Tab. 4: Struktura cenzových domácností, 1991, 2001

	Krupka				Ústecký kraj 2001 v %
	1991		2001		
	abs.	v %	abs.	v %	
Cenzové domácnosti celkem	**4831**	**100**	**5497**	**100**	**100**
v tom:					
úplné rodiny	3111	64,4	3008	54,7	51,5
bez závislých dětí	1208	25,0	1430	26,0	27,6
se závislými dětmi	1903	39,4	1578	28,7	23,9
neúplné rodiny	509	10,5	805	14,6	13,7
bez závislých dětí	174	3,6	229	4,2	4,7
se závislými dětmi	335	6,9	576	10,5	9,1
vícečlenné nerodinné domácnosti	7	0,1	90	1,6	2,1
domácnosti jednotlivců	1204	24,9	1594	29,0	32,6
z toho bydlící samostatně	1175	24,3	1272	23,1	

Zdroj: ČSÚ

Zatímco v roce 1991 byly nejvíce zastoupeny dvoučlenné domácnosti (25,8 %) a za nimi následovaly domácnosti jednotlivců (24,9 %), v roce 2001 již byl tento rozdíl smazán a podíly obou těchto typů činily 29 %. Mírně kleslo zastoupení tříčlenných domácností z 21,3 % na 20,4 %. Nejvýraznější změny však zaznamenáváme u domácností se čtyřmi členy, kde jde o pokles o 4,7 p.b. Ve srovnání se strukturou Ústeckého kraje se jedná o výrazně vyšší zastoupení u těchto vícečlenných domácností.

Graf 10: Cenzové domácnosti podle počtu členů

Zdroj: ČSÚ

4.4. Bydlení

Podle výsledků SLDB z roku 2001 obyvatelé Krupky bydleli ve 4 977 bytech. Ve srovnání s rokem 1991 došlo k nárůstu počtu sečtených bytů o 350. Starší bytová zástavba ustupuje mladší. Nejvíce nových domů bylo postaveno v letech 1981-1990, kdy se stavěla nová sídliště. Mezi sčítáními bylo postaveno 327 bytů. Ve srovnání s Ústeckým krajem je vyšší podíl výstavby z osmdesátých let, která v Krupce představuje více než třetinu bytového fondu na rozdíl od 20 % v Ústeckém kraji. V osmdesátých letech byla totiž v Krupce zahájena nová výstavba v rámci revitalizace části města Maršov. Mnohem nižší podíl naopak vykazuje Krupka u zástavby z let 1946-1970, kdy byla výstavba v Krupce minimální. V průběhu let 2002-2010 bylo v Krupce postaveno celkem 234 bytových jednotek.

Tab. 5: Struktura bytového fondu podle období výstavby domu

	-1919	1920-1945	1946-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2001	nezjištěno	Celkem
	abs.							
Krupka 1991	1069	623	368	796	1771	-	-	4627
Krupka 2001	699	508	544	1065	1767	327	67	4977
	v %							
Krupka 1991	23,1	13,5	8,0	17,2	38,3	-	-	100
Krupka 2001	14,0	10,2	10,9	21,4	35,5	6,6	1,3	100
Ústecký kraj 2001	13,2	12,8	23,9	23,1	19,6	6,1	1,2	100

Zdroj: ČSÚ

Více než 90 % bytů bylo v roce 2001 zařazeno do I. kategorie. Ve srovnání s rokem 1991 se počet bytů I. kategorie výrazně zvýšil, a to o téměř 20 p.b, především na úkor bytů II. kategorie. Bytů III. a IV. kategorie je již pouze nepatrné množství.

Tab. 6: Struktura bytového fondu podle kategorie bydlení

	Kategorie bydlení					Celkem
	I.	II.	III.	IV.	nezjištěno	
	abs.					
Krupka 1991	3317	1014	145	151	-	4627
Krupka 2001	4508	311	97	34	27	4977
	v %					
Krupka 1991	71,7	21,9	3,1	3,3	-	100
Krupka 2001	90,6	6,2	1,9	0,7	0,5	100
Ústecký kraj 2001	89,2	7,0	1,8	1,0	1,0	100

Zdroj: ČSÚ

Z hlediska velikosti bytů mezi lety 1991 a 2001 nedošlo k nárůstu počtu bytů jedno a dvoupokojových na úkor bytů třípokojových. Zhruba polovina obyvatel Krupky tak v roce 2001 žila v jednopokojových a dvoupokojových bytech. Převážná část zbylých obyvatel pak v bytech třípokojových. V Ústeckém kraji žije více než dvě třetiny obyvatel v bytech se dvěma a třemi pokoji. Nepatrně vyšší je zastoupení osob žijících v bytech s pěti a více pokoji.

Tab. 7: Struktura bytového fondu podle počtu pokojů

	Počet pokojů						Celkem
	1	2	3	4	5+	nezjištěno	
	abs.						
Krupka 1991	491	1519	1908	466	243	-	4627
Krupka 2001	553	1701	1925	487	258	53	4977
	v %						
Krupka 1991	10,6	32,8	41,2	10,1	5,3	-	100
Krupka 2001	11,1	34,2	38,7	9,8	5,2	1,1	100
Ústecký kraj 2001	14,7	33,9	34,7	11,1	4,7	1,1	100

Zdroj: ČSÚ

Převážná část obyvatel města Krupky žije v bytových domech. Tato charakteristika je shodná s Ústeckým krajem. Pokles podílu bytových domů mezi roky 1991 a 2001 naznačuje, že se v Krupce v devadesátých letech rozvinula výstavba samostatného (rodinného) bydlení, která nahradila řízenou výstavbu panelákových sídlišť z osmdesátých let.

Tab. 8: Struktura bytového fondu podle druhu domu

	Krupka (abs.)		Krupka (v %)		Ústecký kraj 2001 (v %)
	1991	2001	1991	2001	
Rodinné domy	1376	1613	29,7	32,4	30,1
Bytové domy	3237	3338	70,0	67,1	69,1
Ostatní budovy	14	26	0,3	0,5	0,8
Celkem	4627	4977	100,0	100,0	100,0

Zdroj: ČSÚ

4.5. Školství

4.5.1. Mateřské školy

V Krupce existuje v současné době 5 mateřských škol, přičemž Mateřská škola Sluníčko je provozována ve dvou budovách, jedna je umístěna přímo v Krupce a druhá v městské části Soběchleby. V mateřských školách je celkem 16 tříd s celkovým počtem dětí cca 400. V mateřských školách je jedna speciální třída.

Tab. 9: Vzdělávání v mateřské škole

Školní rok	2008/09	2009/10
Počet škol	5	5
Počet běžných tříd	17	16
Počet speciálních tříd	1	1
Počet dětí v běžných třídách	400	390
Počet dětí ve speciálních třídách	13	12
Počet učitelů ve školách	33,2	33,5

Zdroj: ÚIV

4.5.2. Základní školy

V Krupce jsou v současné době čtyři základní školy, přičemž jedna z nich je zároveň školou se třídami praktické školy.

Základní škola a Praktická škola Krupka se nachází přímo ve sledované lokalitě, na sídlišti vybudovaném v osmdesátých letech 20. století. Ve školním roce 2009/2010 nabízela vzdělávání ve 26 třídách pro 325 žáků. Součástí školy jsou i přípravné třídy, ve školním roce 2009/10 byly otevřeny dvě pro 17 žáků[16].

Přípravná třída je zřízena i při Masarykově základní a mateřské škole, ve školním roce 2009/2010 ji navštěvovalo 13 žáků. Masarykova základní a mateřská škola se skládá ze 4 budov v různých částech města, přípravný ročník a další třídy 1. stupně jsou umístěny v budově v ulici Boženy Němcové (budova B) ve středu města. Kromě běžných tříd jsou zde umístěny také třídy s upraveným vzdělávacím programem pro děti s lehkým mentálním postižením. Průměrná naplněnost je u běžných tříd 21 dětí, u tříd s upraveným vzdělávacím programem 4,5 dětí. Druhý stupeň základní školy je umístěn v hlavní budově v Masarykově ulici (budova A), kde jsou ve vedlejším pavilonu umístěny dvě třídy s upraveným vzdělávacím programem s 19 žáky.[17]

Základní škola Krupka poskytuje vyučování jak v budově přímo v Krupce, tak v budově v nedalekých Hamrech, nabízí vyučování s rozšířenou sportovní výukou.

Čtvrtou školou je Biskupské gymnázium a Základní škola Bohosudov, která vedle devíti ročníků základní školy nabízí výuku také na osmiletém a čtyřletém gymnáziu.

Všechny základní školy nabízejí možnost stravování ve školní jídelně a umístění dětí prvního stupně ve školní družině. Základní školy nabízejí mnoho kroužků a volnočasových aktivit.

Tab. 10: Vzdělávání v základní škole

Školní rok	2008/09	2009/10
Počet škol	4	4
z toho školy s běžnými třídami	4	4
z toho školy se speciálními třídami	3	3
Počet běžných tříd	53	54
Počet speciálních tříd	18	18
Počet žáků v běžných třídách	1078	1050
Počet žáků ve speciálních třídách	166	147
Počet žáků opakujících ročník	23	26

Zdroj: ÚIV

4.5.3. Střední školy

V Krupce působí dvě střední školy – Biskupské gymnázium a Střední škola stavební Teplice, odloučené pracoviště Krupka. Dále zde na sídlišti Maršov existuje vedle Základní školy také Praktická

[16] Výroční zpráva o činnosti školy ve školním roce 2009/2010.

[17] Masarykova základní škola a Mateřská škola Krupka: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání, http://www.mzskrupka.cz

škola Krupka s dvouletým studijním oborem, která je určena pro absolventy základní školy, základní školy praktické a základní školy speciální.

Biskupské gymnázium nabízí výuku v programech pro všeobecná čtyřletá a osmiletá gymnázia doplněných o předmět religionistika. V něm se studenti seznamují se základy a historie křesťanství a jiných náboženství. Jako volitelné předměty mohou žáci volit z latiny, deskriptivní geometrie, ruského jazyka, italského jazyka a francouzského jazyka. Ve vyšších ročnících vybírají žáci i druhý volitelný předmět: cizojazyčné konverzace a semináře z matematiky, fyziky, biologie, chemie, seminář základů společenských věd, deskriptivní geometrie a informatiky. Na gymnáziu je 11 tříd s průměrným počtem 250 žáků.

Odloučené pracoviště Krupka vzniklo sloučením škol Střední škola stavební, Teplice a Střední odborná škola a střední odborné učiliště, Krupka od 1. 9. 2008. Tato škola nyní nabízí v Krupce pět studijních oborů zakončených výučním listem: strojírenská práce, obráběč kovů, nástrojař, strojní mechanik a elektrikář. Dále pak čtyřletý obor zakončený maturitou Ekonomika a podnikání a dvouletý obor s maturitou Podnikání.

4.6. Ekonomika

4.6.1. Ekonomická aktivita

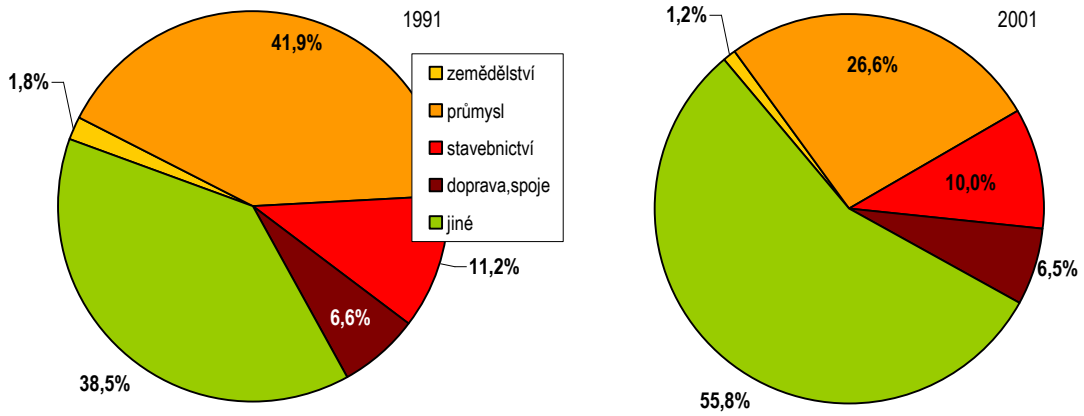
Podíl ekonomicky aktivních se v Krupce mezi roky 1991 a 2001 snížil z 55,1 % na 50,6 %. Mezi zaměstnanými se vlivem poklesu porodnosti na konci 90. let významně snížil podíl žen, které byly na mateřské dovolené (ze 4,3 % na 0,8 %). Došlo k výraznému nárůstu zastoupení nezaměstnaných (z 1,5 % na 8,9 %). U ekonomicky neaktivních, jejichž podíl se mezi sčítáními mírně zvýšil, se významně změnila struktura tak, že se zvýšil počet nepracujících důchodců a snížil se počet žáků, studentů a učňů. Mezi ekonomicky neaktivními v roce 2001 bylo 112 osob v domácnosti. Jejich počet se oproti roku 1991 nezměnil.

Tab. 11: Obyvatelstvo Krupky dle ekonomické aktivity, 1991 a 2001

	Krupka		Krupka (v %)		2001 Ústecký kraj (v %)
	1991	2001	1991	2001	
Obyvatelstvo celkem	12620	13318	100	100	100
Ekonomicky aktivní celkem	6958	6745	55,1	50,6	52,0
zaměstnaní	6775	5559	53,7	41,7	43,9
ženy na mateřské dovolené	541	105	4,3	0,8	0,9
nezaměstnaní	183	1186	1,5	8,9	8,1
Ekonomicky neaktivní celkem	5658	6416	44,8	48,2	46,8
nepracující důchodci	1751	2416	13,9	18,1	20,9
žáci, studenti, učni	3108	2610	24,6	19,6	25,8
osoby v domácnosti	112	112	0,9	0,8	1,2
ostatní závislé osoby	4	962	0,0	7,2	2,8
Osoby s nezjištěnou ekonomickou aktivitou	4	157	0,0	1,2	0,0

Pozn. Podíly v řádcích jsou ve všech případech vztahovány k obyvatelstvu města celkem
Zdroj: ČSÚ

Graf 11: Struktura populace dle OKEČ[18], Krupka

Pozn.: „jiné" zahrnuje především služby a další ekonomické činnosti podrobněji specifikované v tab. 12.
Zdroj: ČSÚ

Zastoupení jednotlivých odvětví, v nichž obyvatelé Krupky pracují, se mezi sčítáními změnilo. Téměř na čtvrtinu poklesl podíl těch, kteří pracují v průmyslu, počty pracujících ve stavebnictví a v dopravě se příliš nezměnily. Významně vzrostlo zastoupení osob pracujících ve službách.

Rozdíly ve struktuře zaměstnání dle OKEČ mezi městem Krupka a Ústeckým krajem nejsou nijak významné. Podstatnější rozdíly můžeme zaznamenat pouze v zemědělství, průmyslu a stavebnictví, což pouze potvrzuje charakter Krupky jako historicky průmyslového města, i když tento jeho význam v posledních letech mizí.

[18] Odvětvová klasifikace ekonomických činností

Tab. 12: Struktura obyvatel dle OKEČ, 2001

	Krupka		Ústecký kraj
	abs.	v %	v %
Celkem	6745	100	100
zemědělství, lesnictví, rybolov	83	1,2	3,1
průmysl	1792	26,6	28,7
stavebnictví	672	10,0	8,3
obchod, opravy motorových vozidel a spotřební zboží	840	12,5	9,7
pohostinství a ubytování	272	4,0	3,3
doprava, pošty a telekomunikace	436	6,5	7,5
peněžnictví a pojišťovnictví	111	1,6	1,7
činnosti v oblasti nemovitostí, služby pro podniky, výzkum	281	4,2	4,1
veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení	370	5,5	6,4
školství, zdravotnictví, veterinární a sociální činnost	605	9,0	10,5
ostatní veřejné a osobní služby	390	5,8	5,1
nezjištěné odvětví	893	13,2	11,4

Zdroj: ČSÚ

4.6.2. Ekonomické subjekty

Celkem bylo v roce 2010 v Krupce evidováno 2 460 ekonomických subjektů, z nichž bylo 1 210 aktivních. Od roku 2006 tak počet ekonomických subjektů pomalu roste. Více než polovina aktivních ekonomických subjektů v roce 2010 uvedla, že nemá žádné zaměstnance, jedná se tak o osoby samostatně výdělečně činné. Pouze čtyři subjekty uvedly více než 100 zaměstnanců a z toho pouze jeden více než 500 zaměstnanců (Knauf Insulation).

Tab. 13: Vývoj počtu ekonomických subjektů

Rok	2006	2007	2008	2009	2010
Počet subjektů	2362	2413	2444	2444	2460

Zdroj: ČSÚ

4.6.3. Vyjížďka za prací

Téměř dvě třetiny (61,9 %) zaměstnaných obyvatel Krupky vyjížděly (podle výsledků SLDB 2001) za prací mimo obec, přičemž u 85 % zaměstnanců se jednalo o denní vyjížďku. Důvodem je především nedostatek vhodných pracovních míst přímo ve městě. Ve srovnání se strukturou kraje je patrné, že podíl vyjíždějících je opravdu významný. V případě studentů zhruba odpovídá podíl vyjíždějících studentů krajské úrovni.

Tab. 14: Bilance vyjížďky za prací v Krupce, 2001

Lokalita	Vyjížďka z obce za prací				Vyjížďka z obce do škol	
	vyjíždějící do zaměstnaní		v % ze zaměst - naných celkem	vyjíždějící denně	vyjíždějící žáci, studenti a učni	v % ze žáků, studentů a učňů
	celkem	z toho ženy				
Krupka	3441	1342	61,9	2925	820	32,5
Kraj celkem*	136 440	50 847	38	109 107	44 729	21,7

** Vyjížďka do jiných krajů a do zahraničí*
Zdroj: ČSÚ

Nejčastějšími lokalitami, kam obyvatelé Krupky v roce 2001 dojížděli za prací, byly Teplice, Ústí nad Labem a Dubí. Pouze minimální podíl zaměstnanců vyjíždělo za prací mimo území ČR. Převážná část dojíždějících studentů navštěvovala školy v rámci okresu (více než 60 %). Mimo okres dojížděli žáci a studenti nejčastěji do Ústí nad Labem.

Tab. 15: Nejčastější lokality vyjížďky z Krupky, 2001

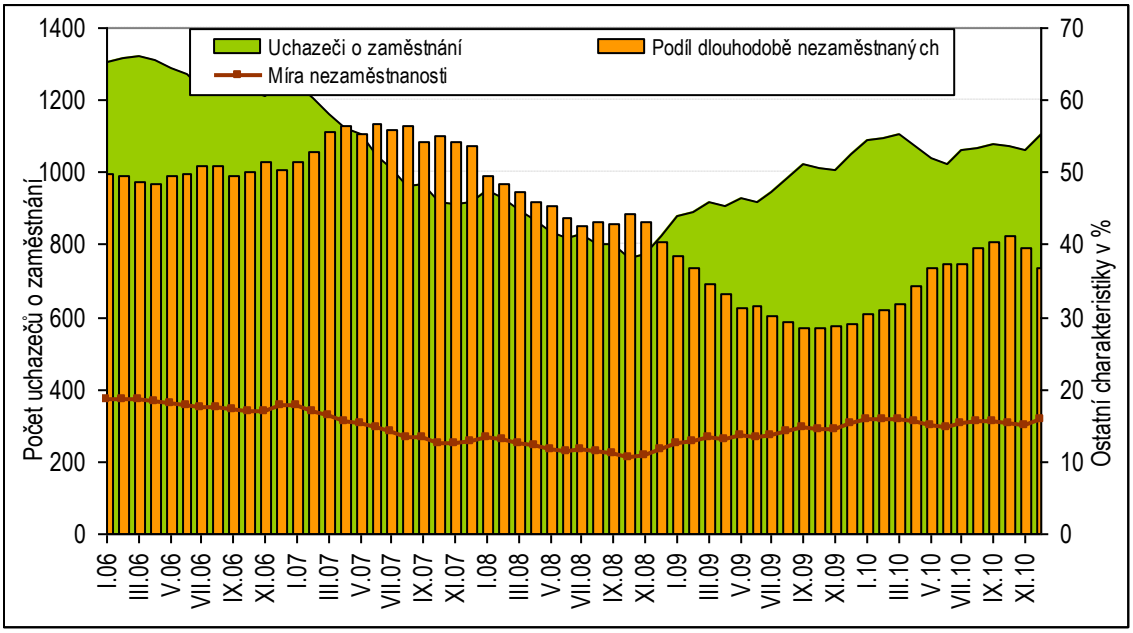
	Vyjíždějící - abs.		Vyjíždějící - v %	
	zaměstnaní	žáci, studenti	zaměstnaní	žáci, studenti
Teplice	1897	436	55,1	53,2
Ústí nad Labem	333	140	9,7	17,1
Dubí	249	4	7,2	0,5
Bílina	141	3	4,1	0,4
Proboštov	100	0	2,9	0,0
Hl. m. Praha	93	41	2,7	5,0
Vyjíždí v rámci okresu celkem	2691	497	78,2	60,6
Vyjíždí do jiných okresů celkem	737	320	21,4	39,0
Vyjíždí do zahraničí	13	3	0,4	0,4
Vyjíždějící z obce úhrnem	3441	820	100,0	100,0

Zdroj: ČSÚ

4.6.4. Nezaměstnanost

Počet uchazečů o zaměstnání se v Krupce v roce 2010 pohyboval okolo 1 000 osob. Rozložení počtu nezaměstnaných podle jednotlivých měsíců odpovídá trendům v celé České republice. Nejvyšší nezaměstnanost tak vykazují zimní měsíce a se zvýšením možnosti letních sezónních prací se počet nezaměstnaných snižuje. Mezi lety 2006 a 2008 můžeme sledovat celkový pokles nezaměstnanosti. V souvislosti s dopadem hospodářské krize na jednotlivé regiony České republiky přichází od roku 2009 pomalý nárůst počtu nezaměstnaných.

Graf 12: Vývoj nezaměstnanosti v Krupce v letech 2006-2010

Zdroj: MPSV

Zaměříme-li se blíže na strukturu nezaměstnaných, pak z celkového počtu 1 106 nezaměstnaných ke konci roku 2010 byla více než třetina nezaměstnaná déle než 1 rok. Při srovnání s rokem 2009 je patrné snížení počtu nezaměstnaných, kteří jsou v evidenci méně než 9 měsíců, a nárůst podílu nezaměstnaných déle než dva roky.

Tab. 16: Počet uchazečů o práci podle délky nezaměstnanosti, Krupka, 2009 a 2010

Rok	Uchazeči o práci	z toho podle délky nezaměstnanosti					Dosažitelní uchazeči o práci
		do 3 měsíců	6 až 9 měsíců	9 až 12 měsíců	12 až 24 měsíců	24 měsíců a více	
2009	1 063	270	244	141	97	311	1 033
2010	1 106	304	174	102	118	408	1 061
v procentech							
2009	100	25,4	23,0	13,3	9,1	29,3	97,2
2010	100	27,5	15,7	9,2	10,7	36,9	95,9

Pozn.: Dosažitelní uchazeči jsou tací, kteří mohou bezprostředně nastoupit do zaměstnání při nabídce vhodného pracovního místa, tj. evidovaní nezaměstnaní, kteří nemají žádnou objektivní překážku pro přijetí zaměstnání. Za dosažitelné se nepovažují uchazeči o zaměstnání ve vazbě, ve výkonu trestu, uchazeči v pracovní neschopnosti, uchazeči, kteří jsou zařazeni na rekvalifikační kurzy, nebo uchazeči, kteří vykonávají krátkodobé zaměstnání, a dále uchazeči, kteří pobírají peněžitou pomoc v mateřství nebo kterým je poskytována podpora v nezaměstnanosti po dobu mateřské dovolené.
Zdroj: ČSÚ

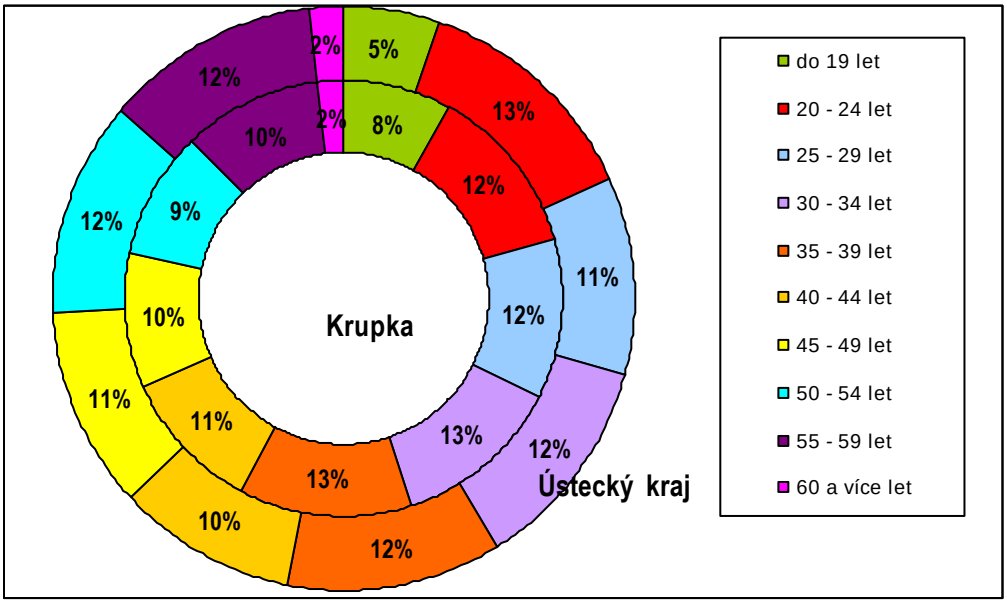
V průběhu roku 2010 se míra nezaměstnanosti v Krupce pohybovala mezi 14,5 % a 16 % s konečným ročním průměrem 15,4 %.

Při srovnání věkové struktury nezaměstnaných v Krupce a v Ústeckém kraji (údaje k 31. 12. 2010) jsou největší rozdíly patrné u uchazečů o zaměstnání mladších 25 let a starších 50 let. Zatímco v Krupce je pětina uchazečů o zaměstnání mladších 25 let v Ústeckém kraji je to 18 %, to je však částečně ovlivněno mladší věkovou strukturou Krupky. Na druhou stranu však osoby nad 50 let, které

jsou druhou obtížně umístitelnou skupinou na trhu práce z hlediska věku, představují v Krupce 21 % všech nezaměstnaných, zatímco v Ústeckém kraji je to celých 26 %.

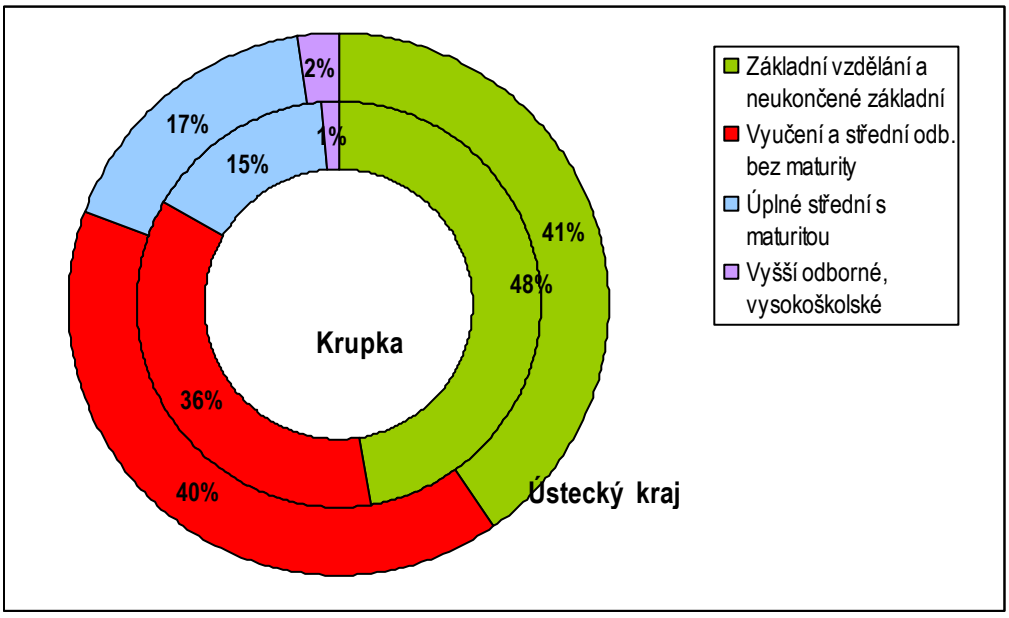
Při pohledu na strukturu nezaměstnaných dle vzdělání je patrné, že téměř polovina nezaměstnaných v Krupce má základní vzdělání a třetina nezaměstnaných má pouze výuční list. Celkem se tedy jedná o 83 % nezaměstnaných bez maturitního vysvědčení. Struktura v Ústeckém kraji je obdobná, tam je bez maturitního vysvědčení 81 % nezaměstnaných liší se pouze podíly jednotlivých kategorií, kdy je v Ústeckém kraji mezi nezaměstnanými vyšší zastoupení osob s výučním listem na úkor osob se základním vzděláním.

Graf 13: Nezaměstnaní podle věku, Krupka, Ústecký kraj, 2010

Zdroj: ČSÚ

Graf 14: Nezaměstnaní podle vzdělání, Krupka, Ústecký kraj, 2010

Zdroj: ČSÚ

4.7. Sociální oblast

4.7.1. Poskytovatelé sociálních služeb

Na území města Krupky působí Oblastní charita Teplice v Čechách, která zde provozuje dva azylové domy (Agapé I a Agapé II) a pro matky s dětmi v tísni a mladé lidi bez zázemí při startu do života. Zařízení nabízí těmto lidem, kteří se ocitli v obtížné životní situaci, časově omezené zázemí. V Agapé I je k dispozici 20 lůžek a v Agapé II 30 bytů s celkem 168 lůžky. Kromě azylového ubytování nabízí i sociální služby (oblast psychosociální, sociálně právní, sociálně pedagogické včetně sociálního tréninku zaměřeného na rozvoj schopnosti samostatně a zodpovědně žít). www.teplice.charita.cz

V Krupce je také kontaktní místo Centra pro zdravotně postižené Ústeckého kraje, která nabízí odborné sociální poradenství například i pro rodiny s dětmi (www.krcentrum.cz). Pro zdravotně postižené občany poskytuje v Krupce služby také Arkadie, společnost pro komplexní péči o zdravotně postižené (denní stacionář, sociálně terapeutické dílny – Rehabilitační dílny Krupka, sociální rehabilitace). http://www.arkadie.cz

4.7.2. Sociální zabezpečení

V sociální oblasti je poskytováno několik druhů dávek – jednak jsou to dávky státní sociální podpory (ve společensky uznaných sociálních situacích, kdy stát skrze jejich vyplácení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci), dále dávky sociálního pojištění (určené pro situace v životě člověka, jako např. nezaměstnanost, stáří, nemoc a invalidita) a konečně dávky sociální péče. O dávkách sociálního pojištění se nám bohužel nepodařilo na úrovni obce získat potřebné údaje, proto se v této kapitole budeme věnovat pouze dávkám státní sociální podpory a dávkám sociální péče.

Dávky státní sociální podpory

Výši a pravidla pro poskytnutí státní sociální podpory určuje příslušná legislativní úprava. Nejčastěji poskytovanou dávkou státní sociální podpory je přídavek na dítě. Jeho průměrná výše se mezi lety 2001 a 2010 v Krupce zvýšila z 549 Kč na 599 Kč, počet příjemců klesl o více než polovinu. Příspěvek na bydlení čerpala v roce 2010 méně než třetina osob ve srovnání s rokem 2001 a jeho průměrná výše se zvýšila více než třikrát. Rodičovský příspěvek byl v roce 2010 poskytování 498 osobám v průměrné výši 6 426 Kč, přičemž v roce 2001 ho pobíralo 441 osob v průměrné výši 2 421 korun.

Tab. 17: Dávky státní sociální podpory v letech 2001, 2006 a 2010, Krupka

	2001			2006			2010		
	počty dávek (měs. průměr)	vyplac. dávky (tis. Kč) v roce	prům. výše dávky Kč	počty dávek (měs. průměr)	vyplac. dávky (tis. Kč) v roce	prům. výše dávky Kč	počty dávek (měs. průměr)	vyplac. dávky (tis. Kč) v roce	prům. výše dávky Kč
přídavek na dítě	3311	21811	549	2920	20028	572	1241	8917	599
sociální příplatek	1010	14696	1213	746	12829	1433	402	9547	1979
příspěvek na bydlení	894	7833	730	691	7573	913	264	7539	2380
rodičovský příspěvek	441	12765	2412	478	20968	3655	498	38400	6426
pěstounská péče	10	461	3844	43	1983	3843	50	2541	4235
porodné	12	1017	7061	12	2177	15119	15	2366	13144
pohřebné	10	605	5042	9	545	5046	1	40	3333
příspěvek na školní pomůcky	x	x	x	94	94	83	x	x	x
příspěvek na dopravu	517	1483	239	x	x	x	x	x	x

Zdroj: MPSV

Dávky sociální péče

V letech 2007-2009 byly zaznamenány podstatné změny ve vyplácení dávek poté, co nabyly účinnosti některé zákony týkající se vyplácení dávek sociální péče, které vedly k zavedení některých nových dávek, jako např. příspěvek na péči, pomoc v hmotné nouzi.

Příspěvek na péči je určen pro osoby, které jsou z důvodu nepříznivého zdravotního stavu závislé na pomoci jiné osoby v oblasti péče o vlastní osobu a při soběstačnosti. Počet příjemců příspěvku na péči se ve sledovaném období pomalu zvyšoval z 303 příjemců v roce 2007 na 381 příjemců v roce 2010. Příliš se nezměnila ani struktura příjemců z hlediska stupně závislosti, pouze mírně vzrostlo zastoupení osob s vyšším stupněm závislosti (III. a IV.). S tím souvisí i nárůst celkového objemu vyplacených peněz, neboť s rostoucím stupněm závislosti roste i výše jednotlivé dávky vyplácená příjemci.

Tab. 18: Vývoj výdajů a počtu příjemců příspěvku na péči 2007–2010, Krupka

Rok	Výdaje ve sledovaném roce (v tis. Kč)*					Průměrný měsíční počet příjemců**				
	stupeň závislosti				Celkem	stupeň závislosti				Počet příjemců celkem **
	I.	II.	III.	IV.		I.	II.	III.	IV.	
2007	3 090	5 211	4 516	647	13 464	147	89	56	11	303
2008	3 385	6 260	5 894	2 178	17 717	149	107	68	19	344
2009	3 657	4 852	5 859	3 748	18 116	156	105	65	29	355
2010	4 001	5 437	6 281	3 528	19 247	168	119	69	25	381

** bez doplatků, přeplatků a vratek*
*** odvozeno od počtu přiznaných dávek za daný měsíc sledovaného roku bez ohledu na okamžik výplaty*
Zdroj: MPSV

Zákon o pomoci v hmotné nouzi stanoví situace spojené s nedostatečným zabezpečením základní obživy, bydlení a mimořádnými událostmi. Tyto situace nazývá hmotnou nouzí. Jedná se o situaci, kdy osoba (společně posuzované osoby) nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové

poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb a současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit. Poskytovány jsou následující dávky: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a několik typů mimořádné okamžité pomoci.

Zatímco v roce 2007 pobíralo v Krupce příspěvek na živobytí měsíčně průměrně 255 příjemců, v roce 2010 to bylo již pouze 158 příjemců. Celkové výdaje vyplacené ročně na tento typ dávky klesly o necelých 40 %. Průměrný měsíční počet příjemců doplatku na bydlení se snížil na polovinu a poklesla i průměrná výše příspěvku vyplacená jednomu příjemci. Prostřednictvím mimořádné okamžité pomoci může být poskytnuta pomoc v situacích nepříznivého a mimořádného charakteru, kdy není osoba v hmotné nouzi, ale je jí vhodné bezprostředně poskytnout pomoc. V letech 2008-2009 byla tato dávka vyplacena průměrně 4, resp. 6 příjemcům měsíčně. V letech 2009-2010 se shodně jednalo o 16 příjemců s tím, že celkové výdaje se ve srovnání s rokem 2008 zvýšily téměř třikrát.

Tab. 19: Dávky pomoci v hmotné nouzi, 2007–2010, Krupka

Typ dávky	Výdaje (v tis. Kč) v roce				Průměrný měsíční počet vyplacených dávek v roce			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Příspěvek na živobytí *	10791	7422	6292	6528	255	181	152	158
Doplatek na bydlení	1349	913	624	784	71	42	29	35
Mimořádná okamžitá pomoc	123	136	415	361	4	6	16	16
Celkem	14270	10480	9340	9683	2337	2237	2206	2219

** částka příspěvku odpovídající měsíčnímu nároku osoby může být provedena formou více výplat v měsíci (např. týdenní výplaty)*
Zdroj: MPSV

4.8. Zdravotnictví

Zdravotnické služby v lokalitě Krupka poskytuje celkem 5 ordinací praktického lékaře pro dospělé. Pro děti je péče zajišťována 2 pracovišti praktického lékaře pro děti a dorost. Stomatologická péče je pokryta 3 ordinacemi stomatologa a v oboru gynekologie své služby poskytují 3 gynekologické ordinace. Dále zde působí 1 lékař specialista v oboru rehabilitace a léky je možno vyzvednout ve 2 lékárnách.

4.9. Deskripce lokalit

V Krupce je možné v současné době identifikovat jednu lokalitu, kde jsou ve vysoké míře zastoupeni sociálně znevýhodnění obyvatelé, na kterou je zaměřena následná analýza. Jedná se o panelové domy ve dvou ulicích v sídlišti Krupka – Maršov (někdy je tato část nazývána také „horní sídliště“ „Horní Maršov“, některé z těchto výrazů bude možné nalézt v citacích informátorů, v takovém případě se však vždy toto označení bude vztahovat k uvedeným dvěma ulicím) - ulice Karla Čapka a Dukelských hrdinů.

Jedná se o 17 více vchodových panelových domů vystavěných v 80. letech 20. století. Dva domy jsou v majetku soukromých vlastníků a tvoří společenství vlastníků. Ostatní domy vlastní Okresní stavební bytové družstvo Teplice (OSBD), v jejichž domech je 1000 bytů. 10 % družstevních bytů je dle informací v současnosti (září 2011) volných.

Vzhled lokality je dobrý, panelové domy procházejí revitalizací, probíhá jejich zateplování, jsou vyměňována okna, výtahy a probíhá pravidelná údržba a rekonstrukce. Domy z venku vypadají pěkně a udržovaně.

Některé vchody a vnitřky domů jsou však špinavé, jejich stav úzce souvisí se složením obyvatel domu. V domech, kde bydlí dlouhodobě majitelé nebo nájemníci bytů, jsou interiéry domů čisté a upravené,

v domech, kde dochází k velké migraci obyvatel, je stav společných prostor horší. Představitelé družstva z tohoto pohledu spatřují jako nejproblematičtější tři domy.

Podle odhadů žije v těchto dvou ulicích okolo 4000 osob, odhady však výrazně ztěžuje fakt, že v lokalitě žije velký podíl lidí, kteří zde nejsou trvale hlášení a bydlí v bytech u svých příbuzných a známých. Dle informací zástupců družstva tak v některých bytech může žít i několikanásobně více osob, než kolik je v bytě hlášených, případně než kolik by tam vzhledem k nájemní smlouvě mělo bydlet.

Různí se také odhady podílu Romů bydlících v těchto ulicích. Tzv. Gabalova analýza odhaduje 65% podíl Romů na celkovém počtu osob v lokalitě, mezi 60-70 % se pohybují také odhady většiny našich informátorů. Naopak ze strany vedení města a zástupců bytového družstva jsou vyslovovány odhady nižší, nedosahující ani 50 % (viz také Procházková 2008, kde je odhadován 40% podíl[19]). Takto nízké údaje však nepotvrzují ani obyvatelé obou ulic. *„Je tam většina Romů než bílejch, než Čechů.“ (SZ2)*

Bydlí zde však také nezanedbatelný podíl cizinců, především z východní Evropy (některé odhady hovoří až o 10 % Ukrajinců).

Lokalita je v rámci města situovaná na území městské části Maršov, z okolních stran navazují ulice s převažující zástavbou rodinných domů. V rámci města pak rozhodně nelze hovořit o jejím prostorovém vyloučení, jak bude ukázáno v dalším textu, jedná se především o vyloučení symbolické.

Lokalita je dostupná hromadnou dopravou, autobusy jezdí velmi často a zastávka je v blízkosti lokality na hlavní silnici. Je zde také běžná občanská vybavenost. Přímo v ulici Karla Čapka je základní škola a praktická škola, pošta, obvodní oddělení Policie ČR a služebna městské policie, zdravotní středisko (zubní, dětský lékař, gynekologie), praktiční lékaři pro dospělé. V ulici Dukelských hrdinů je mateřská škola. Z hlediska obchodů je v lokalitě či její blízkosti lékárna, dva supermarkety, restaurace, obchod s oblečením vietnamských obchodníků, herny i bar.

V lokalitě však nejsou žádná místa pro efektivní trávení volného času, není zde dětské hřiště ani jiný prostor pro hry dětí. Podle informací bylo dříve hřiště přímo v lokalitě, ale vandalové ho postupně zdemolovali.

Způsobem života řady lidí, kteří tráví volný čas na ulicích před domy, se však tato lokalita odlišuje od běžného sídliště. *„Když tam jdete dopoledne po tý ulici, tak vám to připadá, že tam nikdo neni v práci. V Teplicích, když jdete po sídlišti, tak potkáte 2-3 pejskaře, důchodce. Tam potkáte 70 lidí.“ (E1)*

V odpoledních hodinách je na ulicích živo. Děti pobíhají, kde se dá, a ženy sedí na obrubnících a „dohlížejí na chování“ dětí. V podvečerních hodinách se na ulici začínají vytvářet skupinky náctiletých, ze kterých má řada obyvatel kritizujících stav lokality obavy. Živo na ulicích, případně v okolí heren a restaurací zůstává často do pozdních nočních hodin.

Životní úroveň většiny obyvatel je nízká. V lokalitě bydlí velký podíl obyvatel, kteří jsou závislí na dávkách. Problémem řady domácností je také zadlužení. Tito obyvatelé mají často auta, tento majetek je však zpravidla napsaný na jinou osobu a jeho užívání plní roli status symbolu. Životní úroveň řady obyvatel lokality je determinována také vysokou nezaměstnaností v regionu, vzdělanostním složením,

[19] Procházková, P. 2008: Lidé mezi Skyllou a Charybdou – sociální vyloučení a sociální služby v Krupce. Bakalářská práce Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

ale také velikostí a strukturou rodin v lokalitě, kdy se často jedná o početné a vícedětné rodiny. *„Můžu soudit pouze tu část toho obyvatelstva, která tvoří dejme tomu klientelu školy, tak tam ve většině případů jde o děti z mnoho-početných rodin, to znamená, že jsou třeba ze tří, ze čtyř, z pěti sourozenců, což znamená, že matka tam většinou nepracuje, v mnohých případech nepracuje ani otec, a pokud otec pracuje, tak se i od dětí třeba dozvíme, že pouze načerno.“ (E2)*

4.10. Analýza dynamiky a početního stavu lokality

Sledování vývoje dynamiky míry sociálního vyloučení je v současné době značně komplikované. V rovině statistické evidence není žádný přímý relevantní početní údaj kvantifikující sociální vyloučení, a proto je potřeba při této analýze vycházet z více zdrojů. V ideálním případě by měly být konfrontovány statistické údaje s narativním popisem relevantních expertů. Právě proto je tato kapitola rozdělena na dvě podkapitoly, v jejichž rámci budou prezentována podstatná zjištění.

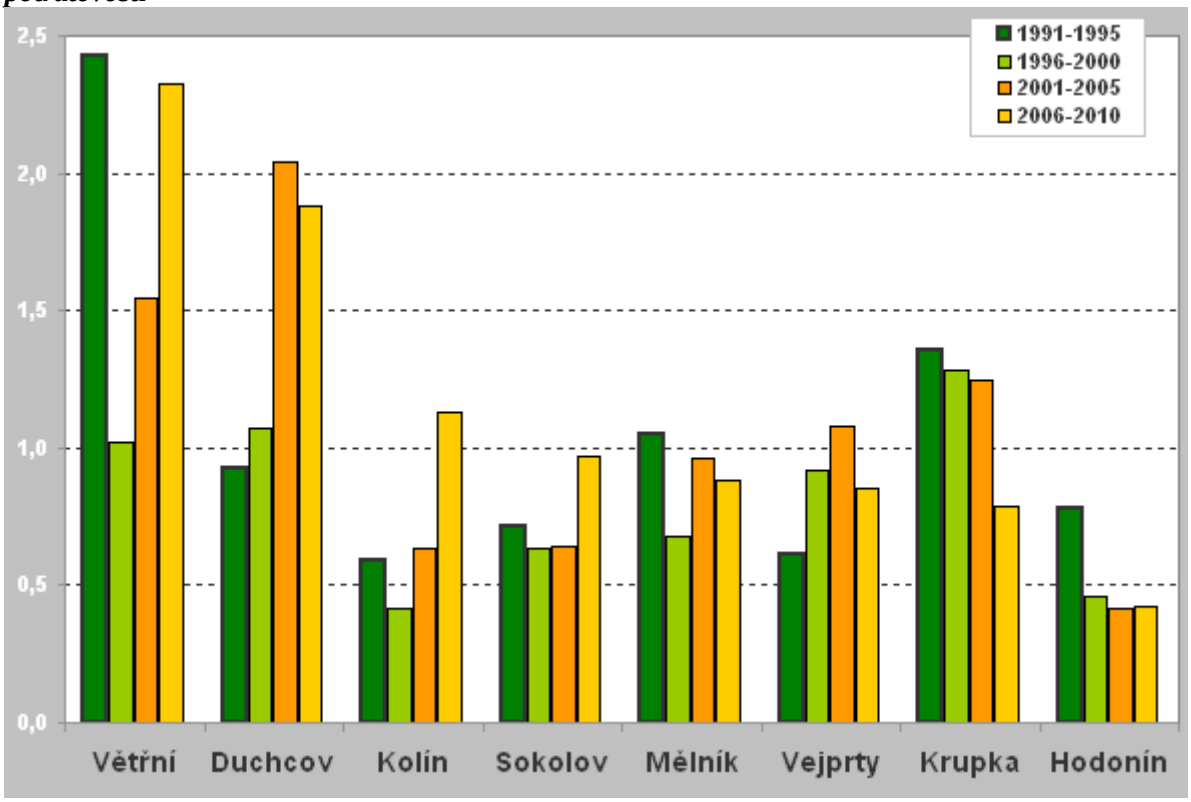
4.10.1. Statistická indikace dynamiky

Při volbě vhodného zdroje dat ke statistické indikaci je možné vycházet z řady možností. Většina z těchto zdrojů má však základní nevýhodu, kterou představuje vliv lidského faktoru. Konkrétní případ můžou představovat například statistické výkazy MPSV, konkrétně třeba výkaz 26 (Roční výkaz o sociální práci s příslušníky marginálních skupin), vyplňovaný obecními úřady obce s rozšířenou působností, kde je uváděna celá řada údajů napovídajících o sociální situaci v regionu . Vykazované vyšší hodnoty mohou znamenat skutečně vyšší výskyt daného jevu, nebo mohou tyto hodnoty naopak poukazovat na dobře fungující pracovníky sociálního odboru. Z prostého porovnání dat za dva různé správní obvody proto jednoduše nevyplývá, ve kterém z nich je situace rizikovější. Podobná situace je i v případě nápadů trestné činnosti. V lokalitách, kde je zkorumpovaná policie a většinu nápadů trestné činnosti řeší neformálně (úplatkem), můžeme pozorovat nízké statistické hodnoty a naopak v lokalitách, kde je policie proaktivní a důsledně šetří veškerou kriminalitu, mohou být tyto hodnoty vysoké. Při porovnání takovýchto lokalit se můžeme snadno dopustit chybného, opačné posouzení míry rizikovosti dané lokality.

Právě proto je v rámci této analýzy využita experimentální metoda, jejíž výsledky nejsou ovlivněny lidským faktorem, neboť jde o demografické události. Metoda je podrobně popsána v kapitole 3.2.2. I tento koncept má však rizika, z nichž hlavním je skutečnost, že údaje o potratech jsou evidovány dle trvalého bydliště ženy. V případě, že dochází k regionální, faktické migraci, ale bez formálního přehlašování místa trvalého bydliště, mohou být hodnoty indexu nepřesné, což je do značné míry problém právě Krupky. V případě, že se rodina odstěhuje do nějakého okolního města a formálně se neodhlásí, je případný potrat zaevidován pod Krupku, ačkoli již neodráží situaci v tomto městě, a naopak v případě rodin bydlících v Krupce, které zde však nejsou trvale hlášené, je potrat statisticky sledován dle trvalého bydliště ženy a do vzorce pro charakteristiku situace v Krupce nevstupuje.

Ačkoli srovnání s dalšími zkoumanými lokalitami v nových agenturních městech nebylo předmětem této analýzy, jeví se srovnání výsledků jako zajímavý analytický kontext vypovídající o míře intenzity problému v daném městě. Z grafu 15 je tak patrné, že míra intenzity sociálního vyloučení je v Krupce v současné době druhá nejnižší ze všech srovnávaných měst, hned po Hodonínu. Jak je patrné z grafu, k výraznému poklesu došlo v posledních pěti letech, ale setrvalý pokles je patrný během posledních 20 let. Ze všech analyzovaných měst byl průběh podobný pouze v Hodoníně, i když se zcela jinou intenzitou.

Graf 15: Srovnání míry intenzity sociálního znevýhodnění pomocí indikátoru indukované potratovosti

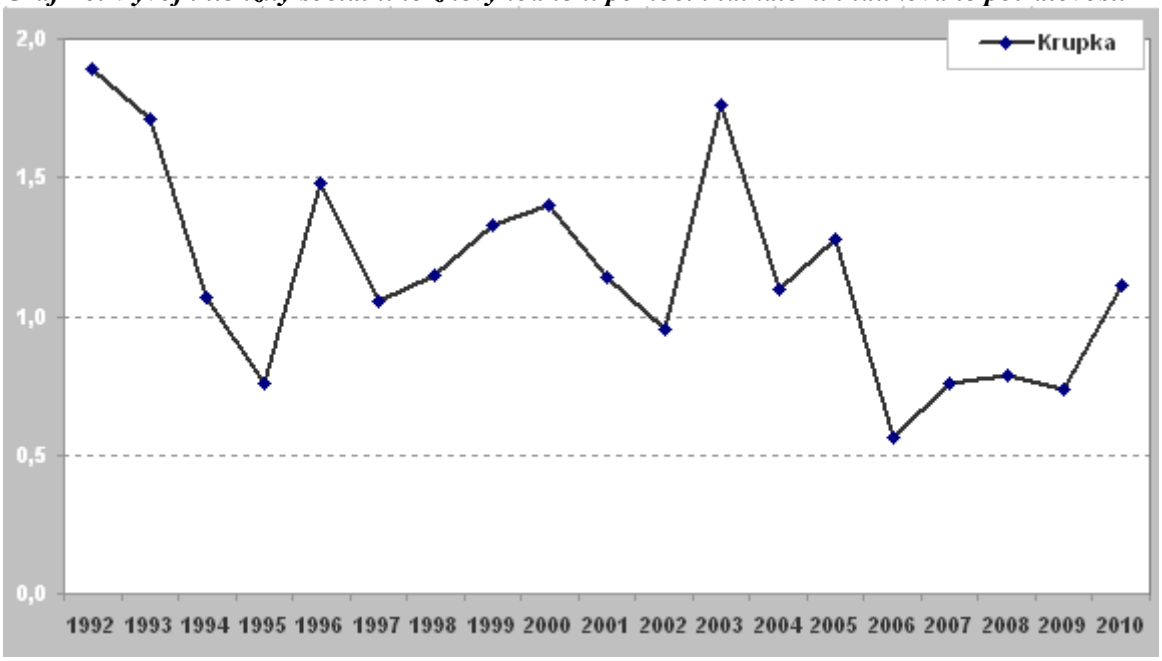
Zdroj: ÚZIS, vlastní výpočty

Hodnota indikátoru přitom nevypovídá o početním stavu. Pokud je hodnota indikátoru například v Duchcově více než dvojnásobná oproti hodnotě v Krupce, neznamená to, že v Duchcově žije dvojnásobný počet sociálně znevýhodněných. Při úvahách o sociálním vyloučení jsou většinou kladeny otázky o početním stavu příslušníků takovýchto lokalit. Předpokládá se přitom, že míra sociálního vyloučení je konstantní, což jistě není pravda. Právě proto je důležité sledovat i perspektivu míry intenzity sociálního znevýhodnění a k tomu je konstruován tento indikátor.

V grafu 15 jsou hodnoty za jednotlivé roky zprůměrňovány do pětiletých intervalů tak, aby bylo možné snazší srovnání a došlo k eliminaci výkyvů v některých menších městech. V grafu 16 jsou však uvedeny hodnoty jednotlivě za každý rok od roku 1992 do roku 2010 a můžeme proto podrobněji analyzovat trendy ve vývoji tohoto indikátoru.

Náhlé skoky v hodnotách mezi jednotlivými roky jsou pravděpodobně způsobeny velikostí obce, kdy Krupka představuje stále příliš malou obec a umělá přerušení těhotenství mezi sociálně znevýhodněnými proto nejsou rovnoměrněji rozložena v čase.

Graf 16: Vývoj intenzity sociálního znevýhodnění pomocí indikátoru indukované potratovosti

Zdroj: ÚZIS, vlastní výpočty

Při podrobnějším pohledu můžeme pozorovat několik základních vývojových trendů:

a) Pokles do roku 1995 – Dle statistik migrace docházelo na počátku 90. let obecně spíše k vystěhovávání z obce. O tomto trendu ve vztahu s sociálně znevýhodněným obyvatelům se však nezmiňuje žádný z respondentů ani z řad expertů, ani z řad obyvatel lokality. Zdá se tedy, že pokles sledované intenzity sociálního znevýhodnění v této fázi spíše kopíruje výrazný pokles uskutečněných UPT v tomto období ve shodě s obecným trendem výrazného poklesu umělé potratovosti v první polovině 90. let v celé České republice.

b) Kolísání mezi lety 1995 a 2006 – Mezi roky 1995 a 2006 dochází ke kolísání hodnot indikátoru. V některých případech (1996, 2003) jde přitom o významné nárůsty hodnot. V tomto období je také patrný lokální rostoucí trend mezi lety 1997 a 2000. Celkově se však jedná spíše o klesající tendenci. V tomto období přitom docházelo k přestěhovávání dalších a dalších sociálně znevýhodněný do lokality, což většina respondentů popisuje jako zhoršující se sociální klima. Hodnoty realizovaných UPT v tomto období také občas výrazně oscilovaly, což mohlo do jisté míry ovlivnit výslednou intenzitu.,

c) Nárůst po roce 2006 – Za celých 20 let je toto období jediné, které odpovídá výpovědím jednotlivých expertů o zhoršující se sociální situaci. Jedná se doposud o nejdelší trend v případě Krupky. Počty UPT jsou od roku 2006 velmi stabilní, trend nárůstu intenzity sociálního vyloučení tedy není ovlivněn vývojem počtu UPT. Ačkoli tento trend odpovídá výpovědím relevantních expertů, je možné, že nezachycuje zcela intenzitu sociálního vyloučení, neboť informace expertů dokládají, že v poslední době bydlí v lokalitě významný podíl osob, které nemají v Krupce trvalé bydliště (jimi podstoupené demografické události jsou tak statisticky zaznamenány v místě jejich trvalého bydliště).

4.10.2. Narativní popis dynamiky

Ulice Karla Čapka a Dukelských hrdinů byly vystaveny v průběhu 80. let. Tyto panelové domy byly vybudovány v rámci tzv. družstevní stabilizační výstavby a byty byly přidělovány zaměstnancům různých státních podniků tak, aby je prostřednictvím zajištěného bydlení mohly podniky „stabilizovat pro svou činnost". Z 90 % se tak jednalo o „stabilizační byty" především pro zaměstnance dolů, elektrárny, železničáře a drážní zaměstnance, ale i zaměstnance okresního národního výboru. Jelikož již v té době nebyla pro takové množství obyvatel práce přímo v Krupce, někteří informátoři proto hovoří o tom, že byty byly vybudovány jako „noclehárna" pro Teplice, Ústí nad Labem, Chabařovice a nejbližší města, ve kterých fungovaly fabriky přidělující tyto byty.

Na počátku 90. let však byla Krupka, stejně jako celý region, zasažena vysokou strukturální nezaměstnaností. Řada zaměstnavatelů v regionu začala propouštět a vzhledem k tomu, že na konci 80. let byly ve sledované lokalitě přidělovány byty právě zaměstnancům velkých průmyslových a těžebních podniků, nezaměstnanost výrazně dopadla také na její obyvatele. Někteří si našli práci jinde a i nadále za ní z lokality dojížděli, někteří se za prací odstěhovali jinam. Část lidí, kterým to umožnily jejich finanční možnosti, se stěhovala za jiným typem bydlení, neboť v 90. letech se také v tomto regionu začíná rozvíjet individuální výstavba rodinných domů. V lokalitě se tak začaly uvolňovat byty a s jejich narůstajícím počtem klesala také jejich cena.

„Postupem času došlo k tomu, že ... [někteří] lidé se odstěhovali, protože měli určité možnosti jít za prací nebo rodinné domy, že získávali levnějc hypotéky, tak vlastně cena těch bytů šla rapidně dolů. A proto vlastně začli developeři nebo různý agentury, který prodávají byty, vlastně zkupovat nějaký byty, vlastně členský práva a z různých koutů republiky sem začli stěhovat lidi, aby získali lukrativní místa v jinejch částech republiky." (E1)

Postupem času v důsledku změn v bytové výstavbě, na trhu s byty a především pak vlivem klesající ceny bytů v těchto dvou ulicích se sem začali stěhovat sociálně slabí obyvatelé a také romské rodiny z okolních míst.

„T: A hodně teda jakoby se vybízí otázka. Proč teda ty romští občané se začali stěhovat jakoby jenom tadyhle do tý jedný lokality? ... R: Em, nejdřív to začalo tak, že se začali stěhovat z Trnovan [část města Teplice], kde byly, kde bylo převážně romské obyvatelstvo. Část těchhle Romů, protože se tam bouraly ty starý baráky, ve kterých bydleli, tak část se stěhovala do Prosetic [část města Teplice] a část šla sem do Krupky. ... Voni museli ňák nabídnout náhradní bydlení, že jo, když zbourali ty z Trnovan byty, takže některý nastěhovali do Prosetic, část nastěhovali sem." (E2)

„Tady jsme měli lokalitu v Teplicích-Proseticích, kde bylo spousta Romů. Družstvo, co tam vlastní ty baráky, zvyšovalo nájem. Takže pro ně byl nedostupnej. A hledal levnější bydlení. To našli v Krupce tady v těch dvou ulicích. Tak se tam začali stěhovat. V tu chvíli odcházelo bílé obyvatelstvo a přicházelo tmavé obyvatelstvo." (E3)

Dalším hybatelem migračního toku romských obyvatel do lokality byla privatizace bytového fondu Krupky i okolních měst. Informátoři hovoří jednak o roli soukromých majitelů, kteří koupili nemovitosti v městě nebo okolích městech, především Teplicích, a sledovaná lokalita jim díky

klesajícím cenám bytů skýtala možnost „zbavit“ se nájemníků poskytnutím levného náhradního bydlení. Někteří z informátorů však spatřují významnou roli také na straně města.

„Město Krupka stáhlo obyvatelstvo nevhodné, nebo nepřizpůsobivé např. právě tady z té lokality Dolní Maršov, která měla taky část toho obyvatelstva romského, vystěhovala je z těch domů, dala je do té horní části, kde jim poskytla jiné bydlení. Dolní lokalitu z převážné části prodala do osobního vlastnictví, takže proto neměla zájem o to, aby tam to romské obyvatelstvo bylo ... protože jim šlo určitě o prodej těch nemovitostí a jestliže v těch lokalitách nebo v těch místech žili romští obyvatelé, tak se nedá ten dům prodat. Dneska je tady většina na Maršově v osobním vlastnictví těch nájemníků, existují tady společenstva a samozřejmě cena těchto bytů je troj až čtyřnásobně vyšší než cena bytů nahoře na tom sídlišti Unčín nebo Karla Čapka, případně Dukelských hrdinů, kde normálně běžně za sto deset tisíc seženete čtyřpokojový byt.“ (O3)

V současné době tedy tvoří značnou část obyvatel lokality nízkopříjmové rodiny a sociálně znevýhodnění obyvatelé, kteří nemají příležitost získat jiné bydlení. Ulice jsou označovány také jako výrazně migrační.

Podle informací začal migrační boom v těchto dvou ulicích po záplavách v roce 2002. Také Gabalova analýza potvrzuje, že po záplavách v Ústí nad Labem přišlo do Krupky asi 20 romských rodin z Neštěmic (část města Ústí nad Labem).

Řada lidí zde nemá trvalé bydliště, bydlí zde krátkodobě a po několika měsících se stěhují dál (podrobněji viz kapitola 5.1). Struktura obyvatel lokality je poměrně nesourodá, je zde zaznamenán také nezanedbatelný podíl cizinců z východní Evropy.

„Takže to je největší kámen úrazu horního sídliště, kdy vlastně z celý republiky se sem sestěhovávaj lidi, který někde žili, nemaj tady kořeny a vlastně neznaj tuhletu část města. Dřív vlastně město nebo horní sídliště bylo spíš členěno do takový formy, že tam byli lidi, kteří byli zaměstnaný na šachtách, prostě v průmyslu ... Tady na severu Čech, nebo v rámci Krupky je docela velká nezaměstnanost a to se vlastně odráží ve skladbě obyvatel horního sídliště, kde vesměs většina je sociálně slabých bez trvalýho příjmu, jsou spíš nuceni dostávat sociální dávky od státu a na tom je vlastně postavenej celej problém tý horní lokality.“ (E1)

5. Terénní šetření

5.1. Bydlení, stěhování

5.1.1. Bydlení

V ulicích Karla Čapka ani v ulici Dukelských hrdinů nejsou žádné byty v majetku města. Město vlastní minimum bytů, převážně to jsou byty ve dvou azylových domech Agapé I. a II. (více viz kapitola 5.5) a byty s pečovatelskou službou. Soustředěná pečovatelská služba je poskytována ve třech domech, které se nachází v centru města a je v nich celkem 65 bytových jednotek[20].

„Město vlastní byty, má jich teda už jenom pár, ale to jsou vlastně byty - Pečovatelská služba v převážné většině a pak je tady pár bytů, které vlastnit musí, protože na ně dostalo dotaci ze státního fondu nebo respektive od ministerstva a tam je neprodejnost nějakou dobu podle smlouvy s ministerstvem. ... Ale máme tady tzv. byty Agape, to jsou byty nouzové pro lidi, co trpí nějakou nouzí." (E1)

Většinu bytů v obou ulicích vlastní Okresní stavební bytové družstvo Teplice (OSBD), které zde má 1000 bytů. Jsou zde byty různých velikostních kategorií (1+1 až 1+4). Jedná se o byty první kategorie, v domech je veškeré standardní vybavení (centrální zásobování teplem, teplou a studenou vodou, dodávky elektřiny do společných prostor domů a domácností), družstvo provádí pravidelné kontroly a revize veškerých zařízení a také průběžné rekonstrukce a opravy. Domy jsou zateplovány, probíhá postupná výměna oken, rekonstrukce výtahů apod.

V současné době (září 2011) je okolo 10 % družstevních bytů volných, a to i přes to, že jsou zde velmi nízké ceny bytů. Výše členského podílu v družstvu se pohybuje v rozmezí 1 800-2 200 Kč za metr čtvereční. Záloha na členský podíl je stanovena mezi 30-40 tisíci Kč, přesto však zájemci nejsou často schopní tuto zálohu uhradit. Bez zaplacení zálohy pak družstvo nemá zájem žadatele do bytu nastěhovat, protože v minulosti se opakovaně stalo, že takovýto žadatel pak platil pravidelně nájem a poplatky, ale nedocházelo ke splácení členského podílu.

Ještě na podstatně nižší cenu se dostávají ceny při převodu práv a povinností, kdy majitelé nevrátí byt družstvu, které by jim pak vyplatilo vypořádací podíl, ale s novým zájemcem provedou pouze převod, který nepodléhá souhlasu družstva[21]. V realitě se tedy byty v lokalitě vyměňují i za 30-40 tisíc Kč. Důvodem, proč řada lidí volí raději takovýto postup, než vrácení bytu družstvu, při kterém by na výplatě vypořádacího podílu dostali více peněz, je časová prodleva mezi odstěhováním se z bytu a

[20] Základní informace o pečovatelské službě, www.mukrupka.cz

[21] Převod práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu na základě dohody nepodléhá souhlasu orgánů družstva. Členská práva a povinnosti spojená s členstvím přecházejí na nabyvatele ve vztahu k družstvu předložením smlouvy o převodu členství příslušnému družstvu nebo pozdějším dnem uvedeným v této smlouvě. Tytéž účinky jako předložení smlouvy o převodu členství nastávají, jakmile příslušné družstvo obdrží písemné oznámení dosavadního člena o převodu členství a písemný souhlas nabyvatele členství. § 230 Obchodního zákoníku (513/1991 Sb.).

výplatou peněz. Zatímco při převodu získávají peníze od nového nabyvatele okamžitě, na vypořádání podílu z družstva by museli rok až rok a půl čekat.

„T: Jaká je třeba cena bytu tady, a na tom dolním sídlišti? Je tam velkej rozdíl? R: No velikánskej. Tam dáte třeba přes půl milionu ... A tady 20, 30, 50 tisíc ... Když sem ho chtěla, byt, momentálně prodat, tak ho neprodám, jesli bych ho prodala za 30, 40 tisíc [jedná se o byt 2+1], a to ještě stěží, jo, a dole bych musela dát přes půl milionu, to je veliký rozdíl.“ (SZ5)

Pořizovací ceny bytů jsou tedy v porovnání s cenami v regionu extrémně nízké, nicméně samotné náklady na bydlení již zdaleka tak nízké nejsou. Jednak se do cen mohou promítat náklady spojené s údržbou domů, z nichž některé jsou vystaveny vyšší míře poškozování především ve společných prostorách domu. Vyšší náklady na bydlení pro některé obyvatele také vyplývají z toho, že nebydlí ve vlastních bytech (nejsou členy družstva), ale bydlí v podnájmech u osob, které družstevní podíly koupily a nyní byty pronajímají.

„R: Kterej normální člověk dokáže zaplatit holej nájem přes 7000 ve 2+1? ... Ale to mají na horním sídláku, protože tam se opravdu neplatí [jsou časté dluhy na nájmu a poplatcích], tak mají takovýhle pálky, já mam 7000 celý SIPO a voni jenom za nájem. A pochopitelně, že na to ty ženský nemaj, fakt je, že tam maj i vysoký podíl oprav, protože to družstvo musí z něčeho opravovat to, co oni zničí, že jo, to je takovej koloběh. A pořád se to nabaluje a nabaluje.“ (E2)

Problémy spojené s majiteli, kteří postupně získali převodem práv a povinností několik bytů a ty nyní pronajímají, připouští i bytové družstvo. Tito majitelé často nebydlí přímo v lokalitě, ani ve městě a na dálku z jiných míst republiky byty pronajímají, pronájmy jsou pak často krátkodobé a v případě, že nájemníkovi vznikne dluh, řeší majitelé situaci z týdne na týden či z měsíce na měsíc. Právě tyto byty, resp. neustálý a velmi rychlý koloběh různých nájemníků, je jedním z podstatných faktorů zhoršujících celkovou situaci v lokalitě a podmínky sousedského soužití.

„Tak je v podstatě to majoritní obyvatelstvo, které tam ty byty mělo a včas je neprodalo, tak dneska už je to skoro neprodejné, takže buď to vrací do dispozic družstva anebo to prodají třeba za 30 za 40 tisíc ... tři + jedna, čtyři + jedna, jo. A zase koupí to jenom romské obyvatelstvo anebo to kupují ruský občané, kteří to těm Romům pronajímají. ... Za vyšší podnájem v podstatě, nebo za vyšší nájem. ... oni jim tam daj třeba zálohy na služby na vodu, na otop, tak, tak jim daj 2500, ale podnájem jako takovej si vemou třeba 4000 navíc, takže ten člověk, kterej by družstevní byt platil, já nevim 3000, tak tomuhle občanovi zaplatí sedm, protože tomu jdou další 3500 do kapsy, že jo.“ (E2)

Dle informací se družstvo s některými takovými majiteli snaží dohodnout na vrácení těchto bytů zpět družstvu, tato snaha je však úspěšná pouze částečně. U některých byla dohoda realizována a byty navráceny zpět do majetku družstva, takováto dohoda však není možná vždy a v některých případech je pak přistupováno k řešení soudní cestou.

Kvalita bydlení

Vzhled domů je díky prováděným rekonstrukcím a postupné revitalizaci sídliště dobrý. Stejně tak jsou obyvateli kladně hodnoceny i byty a jejich technický stav. Negativní hodnocení kvality bydlení se pak týká pouze společných částí v některých domech.

„No, vchody nebyly moc to dobrý, ale jako byty byly dobrý. Plastový okna byly tam ... bylo tam zateplení.“ (SZ3)

„No, ty vchody, ty vchody vypadaly hrozně. Jo ale jako ten byt, jak jsme bydleli my, tak byl docela slušnej.“ (SZ2)

Družstvo má instalované kamery ve třech domech, které hodnotí z hlediska nedodržování pořádku ve společných prostorách a ničení majetku nejhůře. Nezdá se však, že by tento postup špatnému stavu některých vchodů výrazně napomohl. *„T: Ale jinak teda ta kvalita toho bydlení nebo celkově toho života není teda dobrá, neodpovídá jakoby tomu, jak to vidíme na oko? R: Určitě ne, protože když sociální pracovnice chodí po těch bytech, tak už jenom když vejdete do toho vchodu jako, je to neštěstí. Nevím, jak bych to asi slovy vyjádřila, ale špína, výkaly, zápach.“ (E3)*

Dlužno podotknout, že toto hodnocení se netýká paušálně všech domů. Tam, kde bydlí dlouhodobě majitelé nebo nájemníci bytů, jsou interiéry domů často čisté a upravené a nedochází k výrazně častějšímu ničení interiéru domů.

Ač je tedy technický stav nemovitostí i bytů dobrý, přesto není zájem o bydlení v lokalitě mezi lidmi, kteří jsou obeznámeni se situací, nebo zde dříve bydleli. A to často ani mezi těmi, kteří jsou v obtížné životní a finanční situaci, kterou museli řešit pobytem v azylovém domě.

„A já mám tu zkušenost, že prostě i lidi, ... který už jako musej odejít, třeba, že jim končí smlouva [v azylovém domě] a tak dále, tak oni sami řeknou, nahoru do Dukeláku nechcem, tam jsou Cikáni, my bysme s nima nevyžili. Prostě jo, že kdo přijde sem, tak většinou se nechce do toho Dukeláku ... nechce se tam vrátit. Protože říkaj, že se tam nevyspěj, že se bojej o svý děti. Takže oni se bojej už i sami mezi sebou jo. Že někdo moje dítě zbije, někdo ho okrade, prostě jo.“ (E4)

Podle informací družstva v bytech zůstává zhruba třetina původních majitelů, kteří jsou v dnešní době již v důchodovém nebo předdůchodovém věku. Řada informátorů se shoduje, že hlavním důvodem setrvání starousedlíků[22] v lokalitě je nedostatek prostředků na to, přestěhovat se jinam. Jak bylo uvedeno výše, město nemá téměř žádné obecní byty a většina bytového fondu je v soukromých rukách. Ceny bytů na jakémkoli jiném místě obce se pohybují výrazně výše, než kolik by za prodej bytu mohli starousedlíci získat.

„Ty lidi nám sem chodí, zejména staří, kteří chtějí z této lokality pryč, protože je tam hluk a nepořádek, ale bohužel teda město nemá dostatek bytových prostor pro tyto lidi.“ (E3)

Ve spojitosti s kvalitou bydlení je negativně vnímána absence možností pro volnočasové vyžití, která je zdůrazňována především ve vztahu k dětem a mládeži

„R: Dříve tam bylo dětské hřiště, nyní nic. Tak to byly starý [dětský hřiště], ještě za totality, takže ty se musely zrušit, a původně se tady mělo dávat nový, ale co aspoň tak trošku vim, tak tvrdilo se - tady do Chánova nic dělat nebudou. T: A ten důvod? R: Kvůli Romům. T: Jakože by to asi zničili? R: Asi tak.“ (SZ5)

[22] Starousedlíky nazýváme ty obyvatele, kteří v bytech v lokalitě bydlí delší dobu, mnohdy od doby jejich výstavby, bez ohledu na jejich etnickou příslušnost.

Dluhy na bydlení

Velmi často je informátory upozorňováno na dluhy nájemníků. Jedná se jak o dluhy na energiích, tak na nájmu. Pokud se jedná o družstevníka, nebo nájemce v družstevním bytě, postupuje družstvo standardně formou upomínky po prvním měsíci neuhrazení plateb, pokud na tuto upomínku nikdo nezareaguje, následuje další měsíc výstraha, a poté až vyloučení z členství, podání výpovědi z nájmu z bytu a domáhání se peněz exekucí.

V případě dlužníků je pak možnost sestavit splátkové kalendáře, aplikován je také institut zvláštního příjemce dávky. Přesto však podle informátorů dochází k častému vystěhování z důvodu dluhů. V koloběhu stěhování z lukrativnějšího místa republiky do lokality v Krupce, kde nějaký čas mohou žít mimo jiné z odstupného získaného za vystěhování se z původního bydliště, dokud však tyto peníze neutratí a nezačnou dlužit družstvu, tak tito lidé končí nejen bez peněz, které se zpočátku zdály jako obrovská suma, ale také bez bytu a bez bydlení. *„No ono to v těch družstevních bytech funguje tak, že když pak neplatí nájem, tak oni je stejně vystěhujou, oni jim daj výpověď, to je nájem, tím o ten byt přijdou, a jsou bez peněz venku.“ (E5)*

Pokud začnou nájemníci dlužit nějaké soukromé osobě, od které si byt pronajímají, pak často o bydlení přijdou ještě rychleji než v případě smluvního vztahu s družstvem, kde dochází k vystěhování až po zhruba 4 měsících v případě, že nájemci nemají snahu situaci nijak řešit.

5.1.2. Stěhování

Lokalita stavem domů a bytů nenaplňuje obraz sociálně vyloučené lokality s vybydlenými domy ve špatném či dokonce havarijním stavu, nedostatkem infrastruktury a omezeným přístupem domácností k energiím. Jako klíčový problém celé lokality, o kterém panuje mezi informátory výzkumu vzájemná shoda, je výrazná a nepřetržitá migrace části obyvatel této lokality. Té se z pohledu aktérů účastní především rodiny a jednotlivci, kteří nemají k místu žádný vztah a předpokládají, že pro ně bude pouze další z přestupních stanic. Těmto rodinám a jednotlivcům je pak přisuzována největší vina na problematickém sousedském soužití v lokalitě, výtržnostech, nepořádku i velmi kritizovaném rušení nočního klidu.

„To jo, to zase [družstvo se] stará, to, že jo, dělaj vokna, postupně, fasády, tohle jako jo. To se všechno jako dělá. I město dohlíží na to, aby tady bylo čisto ... Akorát jeden problém tu je, že všem dovolí družstvo, jakýmkoliv Cigánum. Ptala sem se městský policie, jak je možný, že veškerou verbež tady dovolej. Říkaj, že je demokracie, že jo, že ony si můžou bydlet, kde chtěj.“ (SZ5)

Motorem migrace jsou již zmiňované extrémně **nízké ceny bytů** a také **realitní kanceláře a majitelé domů a bytů na různých místech republiky**. Tyto realitní kanceláře nebo majitelé domů často do lokality přestěhovávají lidi z jiných, lukrativnějších lokalit.

„Když máte byt v nějaký lepší lokalitě, Praha, Brno, ale i Kladno nebo okolí Prahy. Když tam máte dům s nájemníkama, tak má daleko menší hodnotu než bez nájemníků. Když těm lidem nabídnete byty tady a dáte jim třeba půl milionu za ten jejich byt, což je levný, a tady dostanou byt za 50-100 tisíc, tak maj 400 tisíc a pro ně je prostě, je to úžasná věc a oni opravdu ten jejich pohled do budoucnosti, pokud je extrémně dlouhej, tak je to ty 3 měsíce, víc ne a ten bežnej je tak tejden jo, víc neviděj.“ (E6)

Nemusí se však jednat pouze o sociálně znevýhodněné osoby a rodiny, pro něž je lokalita jednou z mála šancí, kde je dostupné bydlení. Je poukazováno také na případy, kdy se do lokality přistěhovali například starší lidé či lidé, pro které byla nízká cena bydlení (a možné odstupné z původního bytu) v kombinaci s dobrým vizuálním stavem lokality a veškerou dostupnou infrastrukturou ekonomicky nesmírně výhodné. Reálný stav a problémy, kterými je lokalita sužována (hluk, výtržnictví, rušení nočního klidu, vandalismus aj.), pak zjistili až v okamžiku nastěhování či v průběhu prvních týdnů bydlení, kdy již nebylo možné rozhodnutí změnit.

„Občas se stane, že sem přistěhují třeba z Kladna nebo odněkaď realitní kanceláře právě hlavně ty staré lidi, nebo starší lidi, kde jim ukáží, protože to sídliště je opravdu moc hezký, je tam les, je tam středisko, takže lidi vůbec nevědí, do čeho jdou, pak zjistí, kde jsou tak. Jako měli jsme několik případů, kdy lidi potom ... stěhujou je třeba k večeru jo a lidi ráno pak zjistili, kde vůbec bydlej, a už to nešlo vzít zpět, jo.“ (E3)

„Jsou někteří, kteří přijdou, že tam koupí byt, že je tam byt levný. Hodně bytů se od nás jakoby prodá, že jo těch členských práv k tomu bytu, se prodává v zimě, kdy není po tom sídlišti tak velký pohyb, a setkávám se s tím, že teda třeba přijdou i Romové ze středních Čech, kde třeba se setkávám s tím, že ti rodiče nebo otec je podnikatelem velmi často ve stavebních pracech, no a sám příjde s tím, že se svěří, že je to jako neúnosné. Že byt koupil v zimě, a že když z jara viděl, co všechno kde vylezlo a jaký je tam prostě hluk, že on je sám Rom, ale že děti si vede k tomu, aby teda byly pracovité, aby byly v osm hodin večer doma, nelítaly nikde po sídlišti, jo, Tak z tohodle toho důvodu třeba také opouští pak tu lokalitu i za cenu toho, že vlastně jakoby na koupi a prodeji toho bytu prodělali.“ (E7)

Často se však do lokality stěhují lidé, kteří jsou ve velmi špatné finanční situaci, mnohdy jsou donuceni vystěhovat se z původního bydliště z důvodu neuhrazených dluhů a hledají jiné cenově nebo fakticky[23] dostupné bydlení.

Dílčím aspektem migrace v Krupce je informátory opakovaně zmiňovaná imigrace početné skupiny olašských Romů.

„Jako většinou, co se tam stěhovali, abych řekla, tak to byli ty Vlachové.“ (SZ2)

„R: Jo jo, přistěhujou se, Vlachové, Cigáni. A ty známý, co sme tady furt měli, tak už je ani nevidíme. Sme s nima chodili ven v dětství, tak už tady nejsou. Fakt většinou Češi a Cigáni sou na hromadě. T: Takže zpravidla se sem přistěhujou jako Romové? R: Romové a Vlachové a dělaj největší kravál a...jo a ty známý prostě nejsou. S těma sem chodila do školy, do třídy a už je prostě neviděla.“ (SZ4)

K výraznému objemu migrace vedle stěhování do lokality přispívá také časté **vystěhovávání se z lokality či migrování uvnitř sídliště** mezi jednotlivými domy a byty[24] nebo mezi okolními obcemi **v důsledku** nehrazení poplatků na službách či nájmu a tím také postupně narůstajícího **dluhu.**

„R1: Tam [jsou] všichni právě zadlužený. Tam prostě ... tam je třeba romská rodina, ta dluží třeba 10

[23] Z důvodu dluhů často nemají v místě původního bydliště možnost získat nájem v obecním bytě, v některých případech pak vzhledem k početnosti rodiny nebo etnicitě existuje ztížený přístup k podnájmům u soukromých majitelů.

[24] *„Jeden týden jedna rodina bydlí v ulici Karla Čapka a druhý týden už má byt v ulici Dukelských hrdinů, takže oni vlastně se stěhujou z místa na místo v rámci buď sídliště nebo tý lokality.“ (E8)*

nájmů, tak je prostě exekuce, buď je vystěhujou ... a zase se vodstěhujou o panelák jinde, kde dělaj furt dluhy. A do toho bytu, kde bydleli voni, se zase nastěhuje úplně nová romská rodina. R2: A platí za ně dluhy R1: A platí za ně dluhy. A pak si stejnak udělá zase svoje dluhy prostě." (SZ2)

Takovýto mechanismus, kdy noví nájemníci „zdědili" část nedoplatků, především na energiích, po předešlých nájemnících, což ve výsledku vedlo k jejich opětovnému vystěhování, potvrzuje také z osobní zkušenosti informátorka výzkumu.

„T: Jakej byl byl důvod vlastně, že už tam jako nebydlíte...? R: No ten majitel vlastně, co jsme měli pronajatej byt od nich, tak nás tam vodsaď vyhodil. T: A proč? R: No protože mu... přišel nedoplatek na elektriku. Vlastně my jsme se tam nastěhovali někdy v srpnu, vo prázdninách a jemu to přišlo asi v prosinci. Takže za nás to určitě nebylo, ale chtěl celou částku po nás. T: A můžu se zeptat, vo jakou částku se jednalo? R: No šlo o sedm a půl tisíce. Jenomže manžel řek, že to platit nebude, protože to náš dluh neni. Kdyby to byl náš dluh, ano zaplatí se to. Jenomže to náš dluh nebyl a von to chtěl po nás celý a my jsme zrovna na to momentálně neměli, no tak nás vyhodil." (SZ2)

Především jednotlivci, kteří vlastní více bytů, a ty dále pronajímají, se s dlužníky podle informátorů „příliš nemažou". Přitom vznik dluhu v takovémto pronájmu může být poměrně rychlý, neboť ceny jsou vysoké a pro sociálně znevýhodněné obyvatele nereálné k dlouhodobému placení. Nastěhovávají se tedy často z nouze, kdy shánějí střechu nad hlavou, ale po krátké době odcházejí, protože na splácení nájmu nemají dostatek financí.

„No, no je to tak i, že tam funguje nějaká realitní kancelář, jo. Nevim, jestli je oficiální nebo ne, ale prostě je tam někdo, kdo má k dispozici deset, dvacet bytů jo, a ty pak pronajímá. A neplatíš, tak šup ven a vezmu si někoho jinýho. To vim z doslechu jo, že to tam takhle funguje jo." (E4)

Vedle vystěhování se u soukromých pronajímatelů někteří dlužníci setkávají také s tím, že v důsledku neuhrazení dlužné částky přijdou o majetek, který jim majitel bytu odmítne bez uhrazení dluhu vydat.

„Tak jako jednou za čas přijde, že třeba majitel uzamknul byt tady těm lidem, ... a oni chtějí nábytek a on řekne 'ne, dokud nezaplatíš dluh na nájmu, tak já ti ten nábytek nevydám'. Takže oni přijdou uplně vlastně bez ničeho jo, a oni nemaj ani oblečení pro děti, nemaj nic jo." (E4)

Důsledkem takovéhoto modelu migrace je:

a) řada obyvatel bydlících se sledované lokalitě nemá v obci trvalé bydliště. *„Hodně těch obyvatel není trvale hlášeno v tom místě, což je vidět ve chvíli, kdy se ty děti přihlašují k plnění povinné školní docházky ... a vychází to teda z osobních dokladů těch rodičů, tak ve většině případů jejich přistěhování do té lokality není spojeno i se změnou trvalého bydliště. Překládají občanské průkazy, které mají trvalé bydliště na různých místech v ČR." (E7)*

b) výrazná pestrost obyvatel z hlediska toho, z jakých míst republiky přišli, a absentující vazba na danou lokalitu případě vize setrvání v lokalitě, která dále zvyšuje šanci dalšího stěhování. *„Spíš se nestěhujou lidé z minority, který sou tady dlouhodobě, bydlej tam dvacet let, maj k tomu nějakej vztah, ale spíš se ta fluktuace týká lidí, který sem přijdou z jinýho města, Kladna, z Ostravy, z těchhle lidí, to je největší vlastně zásah do toho, že ty se stěhujou nejvíc..." (E8)*

c) omezené sociální vazby, neboť informátoři z řad starousedlíků většinu svých sousedů vůbec neznají. *„Dyť já tady ty lidi skoro neznam, já znam akorát tady tu sousedku, pana [jméno], dva, myslim, že když řeknu 4 lidi, tak je to moc. Bydlím tady 25 let. To v tomhle vchodě. To se tady mění, jak na běžícim pásu.“ (SZ5)*

d) zátěž řady okolních obcí regionu, mezi nimiž se převážně odehrává tato kontinuální migrace části rodin. *„Vždyť když si to tak vemete, tak ty Romové, ty si to furt akorát ... Prosetice a Krupka, Prosetice - Krupka, Prosetice - Krupka, Bílina - Prosetice - Krupka tady ty prostě...“ (SZ2)*

e) S nově přistěhovalými rodinami jsou spojovány největší problémy v podobě kriminality, narušování sousedského soužití, veřejného pořádku a nočního klidu, zadluženosti apod.

f) Výrazně vyšší počty osob v některých bytech, což zhoršuje nejen kvalitu bydlení pro danou domácnost, ale také pro ostatní domácnosti v domě. Důležitým prvkem ovlivňujícím směr a intenzitu migrace mezi okolními obcemi jsou totiž také **příbuzenské vazby**. Řada z rodin migrujících v rámci regionu má příbuzné v okolních městech, kteří, pokud sami přijdou o bydlení, mohou na čas bydlet v bytech svých příbuzných. *„No a tady v tý Čapkárně teďkon, co bydlej, co se tam všechno stěhujou ty Cigáni, všechno možný, že jo, ono jich je třeba jedna rodina a pak se deset nastěhujou do jednoho baráku.“ (O5)*

5.1.3. Shrnutí

- Většinu bytů v lokalitě vlastní Okresní stavební bytové družstvo Teplice (OSBD). Kvalita domů i bytů je dobrá (byty první kategorie), ovšem vzhledem k souhře řady událostí v posledních 20 letech vč. vzrůstající aktivity realitních kanceláří spadly ceny bytů ve sledovaných dvou ulicích na extrémně nízké částky.
- Nízké ceny bytů, častá zadluženost sociálně znevýhodněných obyvatel a také realitní kanceláře jsou v současné době motorem migrace do / z jednotlivých bytů v lokalitě.
- Vedle nízkých pořizovacích cen bytů jsou však náklady na bydlení v nich poměrně vysoké, a to především v případě, kdy se rodiny stěhují v rámci podnájmů. Častá je zde zadluženost takovýchto rodin, která výrazně přispívá k jejich pouze krátkodobému pobytu v pronajímaném bytě a dalšímu stěhování.
- Do lokality přicházejí nejen rodiny stěhující se za bydlením v rámci regionu, ale také řada osob z jiných částí republiky, které jsou z pohledu bydlení lukrativnějšími lokalitami.
- Řada lidí bydlících v lokalitě nemá v obci trvalé bydliště.
- V rámci migrace je pro některé rodiny lokalita pouze dočasnou přestupní stanicí.

5.2. Vzdělání

5.2.1. Předškolní vzdělávání

Přímo na okraji lokality v ulici Dukelských hrdinů sídlí mateřská škola Písnička. Výuka dětí probíhá ve 4 třídách, kde jsou dohromady děti různého věku. Z toho jedna třída je zaměřena na děti se speciálními vzdělávacími potřebami, kde probíhá logopedická prevence a je zaměřena na integraci dětí a na děti s odkladem školní docházky.

Děti ze sociálně znevýhodněných rodin školku sice také navštěvují, ale jejich podíl je dle informátorů malý. Odpovídá to celkově velmi nízké docházce romských děti do mateřských škol, ve kterých převažují především děti většinového etnika. *„V té školce je to skutečně namícháno, že je využívána majoritní společností ... podle struktury těch dětí je vidět, že ta majorita ta školku využívá víc.“ (E1)*

Informátoři uvádějí jako hlavní důvody nízké účasti dětí ze sociálně znevýhodněných romských rodin ekonomické faktory i bariéry identifikované na straně rodin.

Ekonomické faktory – podstatná bariéra vyššího zapojení dětí ze sociálně znevýhodněných rodin z lokality do předškolního vzdělávání je finanční nákladnost spojená s platbami za obědy a s poplatky za docházku do mateřské školy (měsíční úplata za předškolní vzdělávání činí 200 Kč pro nejmenší děti a 300 Kč pro 4-5 leté děti). Podle školského zákona (č. 561/2004 Sb.) se poplatek za dítě na provozní náklady nehradí v případě předškolních dětí. Nicméně pro některé rodiny mohou být finanční bariérou pouze samotné náklady na stravování dítěte v MŠ, které činí měsíčně okolo 600 Kč, což rodiče, především pokud jsou doma a vaří pro další děti, vnímají jako náklady „navíc“.

„Jednak je to vzdělávání, které je poskytováno zpravidla za úplatu. I když je tady ta možnost odpuštění té vzdělávací úplaty ve chvíli, kdy je ten člověk na dávkách hmotné nouze, popřípadě těch dávek státní sociální podpory to tam myslím bylo podmíněno vyplácením sociálního příplatku. ... Další záležitostí je, že i když je tedy odpuštěna ta úplata za vzdělávání, tak je tam záležitost úplaty za stravování. Tam už trochu narážíme na ten model té, dejme tomu romské rodiny, kde teda jakoby to stravování zajišťováno je tím, že ta romská matka vaří, vaří denně, takže už tam potom nechápe, proč by měla platit limit 30 Kč za stravování ve školce. Navíc jako zaplatit 600 Kč najednou na začátku měsíce, deset dnů po dávkách, je dost veliký problém vzhledem k finanční gramotnosti těch lidí.“ (E1)

Další z ekonomických bariér může být také záloha 1000 Kč na stravné pro děti, které poprvé nastupují do MŠ, která je splatná na začátku školního roku. Vedle dalších výdajů spojených s předškolním vzděláváním dětí mohou být právě takovéto jednorázové výdaje nedostupné především pro rodiče dětí ze sociálně znevýhodněných rodin.

Poukazováno je také na **klima v rodinách**, ve kterých matky nechodí do práce a pro zajištění každodenního chodu rodiny tak není nutností najít dítěti místo v předškolním zařízení a je z řady důvodů racionálnější dítě do školky neposílat. *„Ty maminky jsou prostě doma. Jo, zaprvý, jsou nezaměstnaný, nebo maj víc dětí menších, takže proč by ráno vstaly a odvedly to dítě do školky, když si můžou všichni přispat. To je jedna věc, druhá věc jsou peníze, proč by za tu školku měly platit, když doma uvařej pro 5 dětí jo a vyjde to levnějc, než když táhmle budou platit 2 dětem školku. Takže tohle prostě postaraj se o ty děti samy, proč by se jim o ně měl starat někdo jinej.“ (E2)*

Vliv je připisován také **stylu výchovy**, kdy často dítě rozhoduje, zda se nějaké aktivity bude nebo nebude účastnit. *„A myslím si, že je tam i taková ta velká citová vazba té matky na to dítě, jo, kdy tedy to dítě samo rozhoduje, jestli ono tam bude chtít chodit nebo ne, protože tím, že ta romská matka nemusí běžet do práce od té školky, tak ona má problém jakoby vydržet ten pláč toho dítěte, než si v té sociální skupině jakoby zvykne.“ (E1)*

5.2.2. Základní vzdělávání

V Krupce působí několik základních škol a také víceleté gymnázium (viz kapitola 4.5). Pro lokalitu, tedy ulice Karla Čapka a Dukelských hrdinů, jsou podle vyhlášky (č. 2/2005) spádovými dvě základní školy – Základní škola v ulici Karla Čapka a Masarykova základní škola Krupka. Jak bylo uvedeno v kapitole 4.5, obě tyto základní školy mají zřízeny přípravné ročníky, v obou jsou a také třídy s upraveným vzdělávacím programem pro děti s lehkým mentálním postižením.

Přímo v lokalitě v ulici Karla Čapka se nachází Základní škola a Praktická škola Krupka, která byla vybudována v polovině 80. let spolu s výstavbou celého sídliště. Uvedena do provozu byla v roce 1985 jako 27 třídní základní škola. Od 1. 9. 2010 se základní škola rozšířila o střední školu speciálního typu. Základní škola má kapacitu 620 žáků a je naplněna zhruba z 50 %. Součástí školy je také základní škola speciální s kapacitou 30 žáků a před nedávnem zřízená střední škola (se vzdělávacím oborem Praktická škola dvouletá) s kapacitou 30 žáků. Kromě běžných tříd základní školy, kterých je ve školním roce 2011/2012 celkem 10, je vždy otevírána třída pro děti s lehkým mentálním postižením. V každém z vyšších ročníků je tato třída jedna, v současnosti není otevřena v prvních třech ročnících, kde je upřednostňována docházka dětí do běžných tříd. Jedna třída je vždy otevírána jako třída přípravná.

Škola je sice jednou ze dvou spádových škol, principiálně je však nejblíže (protože přímo v lokalitě, ač ani druhá ze škol není příliš daleko). V důsledku je možné pozorovat výraznou etnickou homogenizaci právě v této škole, neboť ve velké míře jsou zde zastoupeni romští žáci (odhady se pohybují okolo 80 %), 80-90 % jejích žáků je podle informátorů sociálně znevýhodněných (hodnoceno z hlediska bydlení, způsobu a možností trávení volného času, podpory ze strany rodiny, možnosti přípravy do školy apod.). Volba některých z rodičů ohledně základní školy je dle informátorů ovlivňována právě podílem romských dětí docházejících do školy u ulici Karla Čapka.

„[Rozhoduje] I přání rodičů, ale hodně asi z tý lokality chodí, protože to maj blízko, tak tam do tý školy. Ale myslim si, že asi i dost rodičů bude uvažovat, kam to dítě dá, a opravdu, když uvidí, že to je romská škola, tak si dítě dá radši jinam, pokud tam bude místo, i kdyby to mělo znamenat dojíždění nebo docházení do školy.“ (E2)

„Vlastně v tom sídlišti bydlí i děti majority, nicméně několik let už je to tam takovým nepsaným pravidlem, že ty děti majoritní společnosti odcházejí do jiné školy než děti minoritní společnosti. Nicméně se setkáváme samozřejmě i v menším procentu případů s tím, že rodiče při problémech dítěte na jiné základní škole, kdy třeba nezvládá, je pomalejší, přijdou a obrátí se na nás s tím, že by chtěli, aby děti chodily sem.“ (E1)

Ve výpovědích aktérů z řad sociálně znevýhodněných osob se setkáváme jak s pozitivním, tak negativním hodnocením úrovně školy. Již z povahy celého výzkumu je zřejmé, že tyto názory nejsou reprezentativním zastoupením názorů rodičů dětí v Krupce, ilustrují nicméně důvody, pro které může být škola přímo v lokalitě některými z rodičů upřednostňována a jinými naopak pro školní docházku dětí nevybírána. Kladně byl informátorkou hodnocen přístup školy a učitelů k žákům, negativně pak jevy spojené s vysokou koncentrací sociálně znevýhodněných dětí ve vztahu k častějšímu problémovému chování.

„R: Když jsme bydleli tady, tak [jméno] začla chodit vlastně na Boženku tady na náměstí [základní škola ve městě], a tam měla problémy s učitelkou. Jako blbě ji známkovala, jo, že to nestíhá a takovýhle. No a přestěhovali jsme se do těch Dukelskejch hrdinů a přeřadili jsme [jméno] do tý Maršovský. A ta její učitelka co má, tak ta jí začla známkovat úplně jinak, začla jí brát jinak, [jméno] se těšila do školy. Na vysvědčení měla asi 5 jedniček, jinak dvojky. Takže vlastně vyšla, no vyšla, prošla s vyznamenánim. ... Z toho důvodu jsem třeba spokojenější. T: Takže myslíte si, že prostě ta učitelka tady... R: Přístup, přístup, přístup učitelů k žákům je jinačí.“ (SZ2)

„Jenomže školy to je strašný ta škola. Třeba zrovna tam ten Maršov. Já bych tam v životě, to by, kdyby to byla jediná škola, tak to radši bych jí nedal do školy, než aby šla tam do tý školy. Dyť tam, šestiletej kluk si dovolí říct učitelce, že je píča, že je kráva, já se učit nebudu, di do píči...“ (SZ1)

Od školního roku 2007/2008 zavedla škola v ulici Karla Čapka obor předškolní výchovy – **přípravnou třídu** základní školy. Přípravná třída funguje také při Masarykově základní škole. Přípravné třídy tak částečně suplují absenci docházky sociálně znevýhodněných dětí do mateřských škol. Přípravnou třídu v ulici Karla Čapka se daří naplňovat (každý rok je snaha naplňovat tuto třídu až do horního limitu 15 žáků), výraznou roli v tom podle expertů sehrává postupné dostávání se do povědomí rodičů a šíření dobré zkušenosti s přípravnou třídou z rodin, jejichž děti tento institut využily.

„Nemůžeme říct, že by to oni [rodiče] viděli až tak úplně jako výborné pro vzdělávání toho dítěte po vstupu do školy. V tom prvním roce, kdy my jsme měli tu přípravnou třídu, tak, ne sehnat ty děti, ale vysvětlit těm několika rodičům, kteří přišli na tu myšlenku toho úspěšného startu ve škole, to bylo poněkud těžší. Po tom prvním roce a i v těch dalších letech, protože teď už ji budeme otevírat po páté, je to postaveno na pozitivní reklamě, protože ve většině případů se o nás dozvídají od těch, jejichž děti tou přípravnou třídou prošly, že to bylo pro ně jakoby báječné, že se tam ty děti toho hodně naučily. To znamená, že dneska už přicházejí ty rodiče sami s možností informace o tom, co všechno je potřeba udělat pro to, aby jejich dítě tam docházelo. Navíc tam třeba docházely nejstarší děti do té první, jakoby ze sourozenců, což znamená, že si ti rodiče zvykli, že prostě každé další mladší dítě přivedou před školou do té přípravné třídy. Navíc ono tam může zůstávat i dva roky ...tak i ve chvíli, kdy by to vyrovnání těch sociální rozdílů bylo pomalé a byl to třeba i důvod pro udělení odkladu, tak může zůstat v tom odkladovém roce. Což se i u některých dětí děje, že tam prostě jsou dva roky a dvakrát projdou tím samým programem.“ (E1)

Děti si během docházky do přípravných tříd zvyknou na režim školy a získají základní návyky a dovednosti nezbytné pro školní docházku. Při nízké docházce dětí ze sociálně znevýhodněných rodin

do mateřských škol je volba přípravného ročníku hodnocena jako pozitivní faktor zvyšující šanci na úspěch dítěte v hlavním vzdělávacím proudu.

„No tak třeba rodiče u nás [v azylovém domě] - kolikrát maj ty děti docházet do toho přípravnýho ročníku a my abysme je popoháněli, protože se jim kolikrát nechce vstávat, takže jako protože děti nechoděj do školky, na to nemaj peníze, že jo, tak proč by je dávali do školky, tak aspoň, já si myslim, že je dobře, že ty přípravný ročníky jsou, protože ty děti opravdu, je to místo školky pro ně. Jo takže dobře, dobrý, dobrý ohlasy." (E2)

Zkušenosti s přípravnou třídou jsou dobré a některými místními experty je považována za účinnější formu přípravy dětí na vzdělávání než jejich docházka do mateřských škol. *„[V mateřské škole] je tam ta předškolní výchova směřující k přípravě do školy, neboť to ukládá ten školní vzdělávací nebo rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, ale tak cílená příprava, jakou dá dítěti přípravná třída základní školy, tak takovou v té mateřské škole hledat nemůžeme. Nemůžeme ji hledat v žádné té mateřské škole." (E1)*

Toto hodnocení však není obecně sdíleným přesvědčením, neboť výzkumy vzdělanostních drah romských dětí pokazují na to, že vliv přípravných ročníků na zlepšení vzdělanostních šancí není tak silný jako v případě mateřských škol a projevuje pouze na začátku jejich vzdělávací dráhy (GAC 2009[25]).

Vedle přípravné třídy jsou v základní škole Karla Čapka využívány také **další nástroje inkluzívního vzdělávání**: ve škole jsou asistenti pedagoga, jednak asistent pro děti sociálně znevýhodněné, který působí především v přípravné třídě, a asistent pro děti se zdravotním znevýhodněním, který se společně s výchovnou poradkyní podílí na nápravách specifických poruch učení u dětí. Při uváděném vysokém podílu dětí ze sociálně znevýhodněných rodin docházejících do školy je poukazováno na to, že i při zavedení různých inkluzívních nástrojů je velmi obtížné provádět výuku ve třídách, kde jsou běžně vyšší počty žáků, tak, aby byly naplněny vzdělávací plány a zároveň se podařilo všechny děti udržet v hlavním vzdělávacím proudu na běžných základních školách. *„Ruku v ruce s tím trendem udržet [děti] v hlavním vzdělávacím proudu, se nikdo nezamyslel nad skutečností, že je potřeba tomu uzpůsobit třeba i počty dětí ve třídě, protože vzdělávat 30 sociálně znevýhodněných v běžné základní škole je nadlidský úkol a nemůže se nikdo domnívat, že ty děti při uplatnění metodiky pro sociální znevýhodnění naučíte stejně jako 30 dětí z rodin lékařů, právníků na škole s rozšířením vyučováním jazyků nebo matematiky." (E1)*

Škola tento problém řeší v prvních ročnících jejich rozdělením to dvou paralelních tříd, aby alespoň na počátku školní docházky bylo možné s dětmi pracovat v menším kolektivu (v současné době tak například zůstává rozdělena 2. třída).

Pokud hledáme faktory, které ovlivňují, resp. zvyšují riziko neúspěchu v hlavním vzdělávacím proudu pro děti z prostředí sociálně znevýhodněných rodin, je možné identifikovat ve výpovědích expertů řadu příčin ztížených podmínek pro vzdělávání dětí a jejich následného selhávání ve vzdělávacím systému:

[25] Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit. GAC, s.r.o. 2009.

- **nízké vzdělání rodičů**, které v důsledku komplikuje spolupráci se školou i možnosti podpory vzdělávání vlastních dětí.
  „Samozřejmě, jsou tam také rodiče, kteří sami pokud mají základní školu, tak je to pro ně úspěch, no. Tak tam ta spolupráce samozřejmě je jakýmsi kolotočem toho, že se dohodne nějaké pravidlo, do tří neděl funguje, pak samozřejmě je zase potřeba toho rodiče znovu upozornit, znovu jaksi s ním pracovat tak, aby ňákým způsobem fungovalo.“ (E1)
- **chybějící podpora rodičů a nezájem rodičů o školní výsledky dítěte**
  „Jsou rodiče, kteří se v podstatě třeba v listopadu diví, že jejich dítě propadlo, ačkoliv o tom byli informováni prostřednictvím žákovské knížky, kterou údajně podepisovali. Byli o tom informováni při výchovné komisi, že něco takového hrozí, jo. Takže oni v podstatě si někteří ani nepamatují, do které třídy jejich dítě patří, takže jsou potom velmi překvapení, že třeba opakuje ročník.“ (E1)
- **absence podmínek na domácí přípravu dětí**, motivace a pomoci s domácí přípravou
  „Pro školní přípravu většina těch dětí nemá podmínky žádné. Domácí příprava není součástí toho rodinného života, respektive toho běhu dne v rámci té rodiny ... Úkoly se píší, když už se teda napíšou, tak se píší doma u stolu v kuchyni, kde většinou ale není ten prostor a klid, neboť ... kuchyně je místem setkávání té rodiny a ono v podstatě jestliže v bytě 2+1 bydlí dvacet lidí, tak těžko to dítě může v klidu napsat úkol někde v kuchyni u stolu. Hodně se setkáváme s tím, že teda když už to dítě chce vyhovět a chce být úspěšné ve škole, takže ty domácí úkoly píše o přestávkách. Můžeme říct, že úspěch je, když je píše v ten den, kdy je má zadané, a ne před hodinou.“ (E1)
  V tomto případě však, vzhledem k vysokému podílu žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, vychází základní škola v lokalitě z myšlenky, že posun ve vzdělávání dětí je možné dosáhnou především přes to, co se probere a udělá ve škole. Škola apriori nepočítá s výraznou podporou rodiny a dětem nejsou příliš dávány domácí úkoly, neboť jejich vyžadování by dle zkušeností zvýšilo neúspěšnost těchto dětí.
  Naopak v azylovém domě, kde s rodiči pracuje sociální průvodce a případně je možné pomoci s doučováním, je hodnocena domácí příprava dětí a zapojení ze strany rodičů poměrně kladně.
  „T: Máte zkušenost s tím, že by se rodiče podíleli na domácí přípravě toho dítěte? Dělaj s tim dítětem úkoly, celkově ... pomůcky do školy? R: Tady u nás docela jo.“ (E2)
- **častá absence dětí a záškoláctví**
  Často zmiňovaným problémem ve školní docházce dětí ze sociálně znevýhodněných rodin je záškoláctví. Právě Základní a praktická škola v ulici Karla Čapka vykazuje vysokou míru absence dětí a také mnoho hodin neomluvené absence. V některých případech je to ovlivněno odcestováním rodiny do zahraničí (Velké Británie), které není škole oznámeno, a takovému dítěti pak naskakují neomluvené hodiny velmi rychle. Výrazně se na této statistice však podílí záškoláctví.
  „Dost často se nám stává, že si nám děti hrajou před domem a měly by být ve škole. A v tu chvíli si zavoláme rodiče a ptáme se, jak to, že děti nejsou ve škole. A když si hrajou venku a oni nám řeknou, že byly ráno nemocný, tak teda buď půjdeš do postele nebo do školy.“ (E3)
  „Stačí vyjít dopoledne ven a mnoho těch dětí jaksi potkáte mimo své bydliště, z čehož také pramení neomluvené hodiny. Ve většině případů se snažíme nastartovat jakoby preventivní program předtím, než teda nastane nějaký veliký problém. Do něho jsou zainteresováni všichni tři obvodní lékaři pro děti a dorost v Krupce, no nicméně ty podoby toho programu se ladí, neboť dochází i k tomu, že pod nátlakem a myslím si, že to je spíš takovej slovně agresivní nátlak vůči těm lékařům,

někdy ten lékař vystaví omluvenku nebo potvrdí, že to dítě skutečně bylo uznáno dočasně nezpůsobilým pro docházku do školy a rodič si teda myslí, že na základě toho škola už musí omluvit. Nicméně všichni z nich jsou poučeni, že ve chvíli, kdy nebude viděno to dítě v doprovodu rodiče, kdy nebude možné ověřit, že ten den bylo skutečně u lékaře, nebo že to byl závažný důvod, proč to dítě v nemoci muselo být venku, tak že to bude považováno z naší strany za neomluvenou absenci. Což znamená, že jaksi je sice pravdou, že pro neomluvenou absenci nejdeme nikdy a nikam daleko, pokud zjistíme, že tedy ten rodič ho svévolně nechává doma, nicméně zase, co se týká toho jednotného postupu omlouvání, my tam i na základě dohody s OSPODem v Teplicích, tak přistoupíme spíš k tomu, že jakoby ty limity pro podání těch oznámení jsou tam nastaveny možná řekl bych pozitivně diskriminačně, neboť jsou tam nastaveny jakoby v rozsahu jednou tak velikém, než by byly podle toho pokynu." (E1)

Docházka dětí do školy ve školním roce 2009/2010

	1. pololetí	2. pololetí
počet žáků	301	310
počet zameškaných hodin	31409	37854
- z toho neomluvené hodiny	6226	8689
zameškané hodiny na 1 žáka	104	122
neomluvené hodiny na 1 žáka	21	28

Zdroj: Výroční zpráva o činnosti školy ve školním roce 2009/2010

5.2.3. Vzdělávání po ukončení základní školy

Dospělí sociálně znevýhodnění obyvatelé sledované lokality mají ve většině pouze základní vzdělání, mezi informátory se pouze výjimečně objevovalo také středoškolské vzdělání zakončené vyučením, naopak někteří z informátorů vyšli ze základní třídy v nižším než posledním ročníku. Obdobné vzdělanostní vzorce, které ve výsledku zapříčiňují vysokou nezaměstnanost a obtížnou zaměstnatelnost těchto obyvatel, se však reprodukují také v generacích jejich dětí. Pouze malý podíl dětí ze sociálně znevýhodněných rodin z této lokality totiž dokončí jiné než základní vzdělání. Někteří ani na další studium neaspirují a v tomto případě je často volená strategie přihlásit děti po absolvování základní školy rovnou na úřad práce.

„T: Byla tady nabídka pro naše, právě děti odcházející ze základky, tak prostě nikdo neměl zájem. Neměli zájem, řekli, že ne, že radši budou prostě na pracáku. ...Ty děti neměly jakoby zájem a ty rodiče řekli, no přesně, zase za to budu muset platit. A to my 'ne, to se můžete zařadit i do programu', prostě, oni teďko maj přece programy, že vzdělávání těch romských žáků, že jim to studium zaplatěj, že i pomůcky, dojíždění jim zaplatěj, snad i svačinu. A stejně 'ne', řekli." (E2)

Jiní informátoři poukazují na to, že u dětí ze sociálně znevýhodněných rodin je možné identifikovat zájem o výkon povolání a tedy i další vzdělávání, poukazováno je však na sociální znevýhodněné plynoucí z rodiny, které ve výsledku neschopnost pokračovat ve studiu ovlivňuje nejsilněji.

„Ve chvíli, kdy ten systém [dávek] přestal být až tak úplně pro ně štědrý, tak se setkáváme více méně s tím, že ta tužba po výkonu určitého povolání tam je, že by ho chtěly vykonávat. Ale myslím si, že ačkoli bude to tužba těch dětí veliká, při tom sociálním znevýhodnění, které mají v té rodině, jim to stejně nedovolí, aby jakoby do konce toho vzdělávání došly.." (E1)

Někteří sice po absolvování základní školy podají přihlášku a dále pokračují ve studiu (některé odhady hovoří o třetině sociálně znevýhodněných dětí), velmi málo dětí však toto studium úspěšně dokončí.

„V minulosti ten trend byl, že tady odcházeli od nás všichni tedy do učení. Nicméně v těch posledních pěti letech se setkáváme hodně s tím, že oni si podají přihlášku na střední školu, skutečně tam v září nastoupí a vydrží tam zhruba někdy do října, do listopadu, přičemž teda jí velmi často opouští. A ty důvody jsou různé: buďto nezapadli do tamního kolektivu ..., to znamená, že tam už se setkávají s tím, že už jsou v rámci té třídy Cikánem, s čímž se ale nesetkaj tady, že jo, kde je jich ve třídě většina. Hodně často je to postavené také na tom, že teda nemají ty návyky k pravidelné docházce, setkají se s tím, že se od nich vyžaduje práce na praxi, no a v nemalém měřítku se také setkáváme s tím, že prostě finanční poměry rodiny třeba nedovolují to, aby dávali tomu dítěti, já nevím, na svačinu, že je celý den z domova. Hodně si stěžují i ti rodiče na to, že vlastně ta doprava něco stojí, přičemž tedy zase takovou jakou zběžnou analýzou zjistíte, že tomu dítěti dávají peníze do ruky místo toho aby ho naučili si kupovat průkazku žákovskou, která samozřejmě vyjde ve finále na méně peněz.“ (E1)

Opakovaně zmiňovaným důvodem předčasného opouštění vzdělávacího systému dětmi ze sociálně znevýhodněných rodin je velká benevolence rodičů k tomu, aby si dítě samo rozhodovalo o své docházce do školy, a absence motivace a stanovení řádu a pravidel jeho docházky a vzdělávání. Demonstruje to také výrok jedné z oslovených matek, která sama absolvovala pouze zvláštní školu.

„R: Já je jako do ničeho, když nebudou chtít, tak je asi do ničeho tlačit nebudu. Aby šly násilím na nějakou školu nebo tohle. Záleží, jak jim to pude. Teprve začly chodit do školy. T: A chtěla byste, aby se aspoň třeba jako vyučily? R: Aspoň to, aspoň to.“ (SZ2)

Vedle vnitřních limitů a možností dalšího vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí je však v nízké úspěšnosti těchto žáků po základní škole spatřován také vliv nesystematického přístupu učňovského školství, kdy se často vytratila jejich spolupráce se základními školami na motivaci a náboru žáků pro učební obory. *„Teďka je velká poptávka po učních, vlastně po řemeslech, jakýhokoli druhu, natěrači, pokrejvači, zedníci. Ale učňovský školství prostě zaspalo a úplně zanikla taková ta spolupráce těch podniků už s těmi dětmi v těch základních školách, kde by je prostě namotivovali k tomu, aby se šly učit, ne aby šly buď se evidovat na úřad práce, nebo na střední školu, na kterou pak nemaj ... Takže v tomhletom je problém ... základní. Děti se základním vzděláním nemaj perspektivu žádnou. Pokavaď se sebou nezačnou něco dělat ... na úřadu práce ... těm dětem nebo těm absolventům té základní školy je věnována zvýšená péče, tzn. že jsou buď zařazený do nějakýho projektu, nebo prostě do nějakýho akčního plánu, kde si plní ty svoje aktivity.“ (E4)*

Dvouletá praktická škola zřízená přímo v lokalitě je experty hodnocena velmi kladně, především z toho důvodu, že minimalizuje rizika neúspěšnosti dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí na středních školách, kam je nutno dojíždět. *„Je to výbornej nápad, já jsem to jako ocenila velmi, protože ty děti maj fakt tendenci, i ty rodiče je tam ještě ty dva roky nechat a ať maj nějaký vzdělání no. To jako je výbornej nápad.“ (E2)*

Limitem pro zaměstnatelnost absolventů je však zaměření této školy a to, že absolventi mají pouze závěrečné vysvědčení a nikoli alespoň výuční list a praktickou specializaci v nějakém oboru. Z tohoto

důvodu zástupci školy uvažují o rozšíření možností středního vzdělávání přímo v lokalitě a zavedení dvou vytipovaných oborů, jejichž absolvování by bylo ukončeno výučním listem.

„Vznikl tedy ten projekt té praktické školy, který byl odsouhlasen, no nicméně teď se ukazuje, že ta touha po tom vzdělávání v místě by byla a je trošku překážkou to, že u těch našich absolventů se objeví jenom závěrečné vysvědčení o středním vzdělání, což vede k úvahám o tom, že by bylo potřeba jakoby tu středoškolskou základnu u nás rozšířit alespoň o dva obory, které by byly v té kategorii E oborů, to znamená těch pomocných prací. Jakoby těch lehčích prací, ...co jsou zakončeny vlastně výučním listem. ... Já si myslím, že by to měly být kuchařské práce a prodavačské práce, protože zase když to vezmem z hlediska trhu práce, tak možnosti získání zaměstnání nejenom tady jakoby v severních Čechách, ale při určité jazykové vybavenosti německým jazykem i za hranicemi. Se domnívám, že v těch pomocných profesích by se tito lidé mohli uplatňovat jak tady u nás, tak za hranicemi." (E1)

Výhody takovéhoto kroku spatřují místní experti nejen v prostorové dostupnosti a znalosti prostředí, ale také z hlediska dlouhodobé znalosti žáků, která by mohla napomoci úspěšnosti jejich dalšího středního vzdělávání. *„Navíc oni ti lidi, oni ty děti znaj, že jo, takže vědí, že tohle dítě má ten předpoklad, tohle by to sice chtělo, ale víme, že u ničeho nevydrží, takže oni si můžou už vytipovat žáky, u kterých je předpoklad, že tu školu dokončí, ten učební obor, že jo." (E5)*

5.2.4. Shrnutí

- Podíl dětí ze sociálně znevýhodněných rodin, především romských dětí, navštěvujících mateřské školy je malý, a to především z ekonomických důvodů a v důsledku řady bariér identifikovaných na straně rodin (nízká motivace, klima v rodinách a styl výchovy).
- Pro lokalitu jsou podle vyhlášky spádovými dvě základní školy, drtivá většina romských žáků však chodí na základní školu přímo v lokalitě v ulici Karla Čapka, kde tvoří zhruba 80 % žáků.
- V rámci této školy jsou také třídy se vzdělávacím programem pro děti s lehkým mentálním postižením.
- Na škole je přípravná třída, asistenti pedagoga.
- Pro podporu dalšího vzdělávání dětí byla přede dvěma roky otevřena praktická škola dvouletá, uvažuje se o zřízení učebního oboru, neboť jsou spatřována pozitiva spojená s lokalizací vzdělávacích možností přímo v blízkosti lokality.
- V rozporu s převažujícím kladným hodnocením školy a jejího aktivního přístupu a práci s dětmi z lokality je však nutné poukázat na to, že tato škola v podstatě posiluje segregační mechanismy ve sledované lokalitě. Z naprosté většiny se jedná o školu romskou a právě tento fakt její absolventy handicapuje v dalším vzdělávání a životním uplatnění, což je reflektováno například také v důvodech neúspěchu žáků ve středním vzdělávání *(„už se setkávají s tím, že už jsou v rámci té třídy Cikánem, s čímž se ale nesetkaj tady, že jo, kde je jich ve třídě většina.")*. Obdobný efekt však lze očekávat i od zřizování dalších forem středního vzdělání z hlediska uplatnitelnosti osob, které strávily celé období základní i střední školy na takto výrazně segregované romské škole.

5.3. Ekonomická situace

5.3.1. Zaměstnanost

Míra nezaměstnanosti v Krupce se v roce 2010 pohybovala mezi 14,5-16,0 % s konečným ročním průměrem 15,4 % (viz kapitola 4.6). Převyšuje tak dokonce i míru nezaměstnanosti v celém Ústeckém kraji, který patří od počátku 90. let 20. století mezi oblasti nejvíce postižené nezaměstnaností. Žádnou změnu nepřinesl ani rok 2010, kdy v mezikrajovém srovnání míry registrované nezaměstnanosti byla nejhorší hodnota tohoto ukazatele vykázána opět v Ústeckém kraji, a to podle měsíčních údajů i v průběhu celého roku (na konci roku 2010 dosahovala míra registrované nezaměstnanosti v Ústeckém kraji 14 %)[26]. Situace v oblasti nezaměstnanosti byla v tomto regionu v posledních 20 letech umocněna dopadem útlumu hlavních výrobních odvětví (především těžebního a těžkého průmyslu), nepříznivou skladbou obyvatelstva z hlediska vzdělání a nevyhovující kvalifikací, ale také vysokým podílem malých obcí a s tím souvisejícími dopravními problémy s dojížděním za prací.

Mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli lokality sídliště Maršov je odhadována zhruba 90% nezaměstnanost, neboť podíl zaměstnaných osob je informátory odhadována na úrovni okolo 10 - 15 %. Tyto odhady potvrzují i zástupci azylových domů, kde se soustředí sociálně znevýhodněné rodiny. *„No když to vezmu tady jako, kolik vidim, že máme zaměstnaných lidí a za těch 5 let jenom tady toho domu ..., kolik jsme tu měli zaměstnaných, tak myslim si, že zaměstnaných lidí tu bylo tak 20 a prošlo nám tu lidí takových 200 rodin určitě.“ (E1)*

Většinou se jedná o veřejně prospěšné práce, práci u technických služeb nebo jinou méně kvalifikovanou práci (např. pomocné stavbařské práce), což je podmíněno převažujícím nízkým (základním) vzděláním. *„Některý pracujou, ale to bude menšina. Zas na druhou stranu, ty co pracujou, to maj stabilní. Oni pracujou většinou u stavebních firem a ty firmy, když ví, že pracuje dobře, tak se ho držej.“ (E2)*

Výrazným faktorem ovlivňujícím ztíženou uplatnitelnost na trhu práce je nízké vzdělání a chybějící profesní specializace (např. vyučení, absolvování certifikovaných kurzů) většiny sociálně znevýhodněných obyvatel lokality. Nedostatečné vzdělání tak spolu s restrukturalizací výrobních podniků a změnou charakteru a náplně práce řady profesí působí jako jeden z primárních mechanismů ekonomického vyčleňování v této lokalitě.

Vedle nízké vzdělanostní úrovně a nedostatečné profesní připravenosti znesnadňuje uplatnění na trhu práce také dlouhodobá nezaměstnanost, kdy mnohaletý výpadek z legálního trhu práce snižuje šanci získat trvalejší zaměstnání na pracovní smlouvu. *„Z tý lokality pochází většina uchazečů takových dlouhodobě nezaměstnatelných, který jsou v evidenci úřadu [práce].“ (E3)*

Podstatná změna, která se v posledních 20 let odehrála na mezigenerační úrovni, je absence pracovních vzorců v rodině a mezi osobami, které lze označit za významné druhé pro řadu mladých sociálně znevýhodněných lidí. Zatímco lidé starší generace mají z minula pracovní zkušenosti, neboť řadu let pracovali na místech s pevnou pracovní dobou, mladší generace mnohdy žádnou pracovní

[26] Nezaměstnanost v Ústeckém kraji v roce 2010. ČSÚ
http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/nezamestnanost_v_usteckem_kraji_v_roce_2010

zkušenost ve stabilním zaměstnaneckém poměru nemají a generace dětí tak podstatně častěji vyrůstají v prostředí, kde žádný dospělý (případně jen malá část dospělých) není oficiálně zaměstnán a pokud pracuje, vykonává spíše příležitostné práce a převážně bez smlouvy.

„Nedostatek pracovních návyků a nemít vzory. Táta, kterej pracoval celej život u toho, u popelářů, proč ne, já bych taky chtěl. To nemaj, oni nevidí kolem sebe, že by se pracovalo, a vidí, jak žít a nepracovat, nějakou drobnou kriminalitou a jinými věcmi na hraně zákona." (E2)

Možnosti shánění zaměstnání a potenciální zaměstnavatelé

Řada významných potenciálních zaměstnavatelů se nachází v průmyslové zóně, která začala být budována v roce 2003 jižně od města Krupka, mezi Teplicemi a Ústím nad Labem. Zaujímá plochu o celkové výměře 77 hektarů a v roce 2006 byla CzechInvestem vyhodnocena jako průmyslová zóna s největším ekonomickým přínosem za rok 2005. Firmy sídlící v průmyslové zóně představují výrazný potenciál pracovních míst pro celý region. Ze statistik však vyplývá, že bez ohledu na několikaleté působení a postupné rozšiřování této zóny zůstává nezaměstnanost v Krupce stále velmi vysoká.

Dopad na sociálně znevýhodněné obyvatele města v oblasti zaměstnávání je ještě menší, neboť informátoři se shodují, že v řadě provozů nemají tito obyvatelé stejně šanci, především z důvodu absence potřebné kvalifikace, která je v řadě podniků nutným předpokladem.

„Z toho důvodu třeba toho vzdělání se nedostanou do té průmyslové zóny, protože pokud nechtěj projít rekvalifikací, tak nemaj šanci tam nastoupit. A přitom tam jsou takový ty dělnický profese typu dělník, skladník, mechanická práce, takže si myslim, kdo by chtěl, tak má šanci tu rekvalifikaci na tohle udělat." (E4)

Někteří, tvoří však výraznou menšinu, však místo v těchto podnicích získají, neboť dle informátorů řada podniků v jistých intervalech nabírá nové pracovníky. Ne vždy se však podaří vybudovat si opravdu stabilní a dlouhodobé pracovní místo, což může být ovlivněno jednat charakterem jednoduché rutinní práce, u které pracovník dlouhodobě nevydrží, v kombinaci s nižší mírou motivace k zaměstnání mezi řadou sociálně znevýhodněných lidí (často posílenou racionalitou porovnání limitované výše výdělku za takovouto práci a výší pobíraných dávek, případně vizí ztráty části těchto dávek při vykonávání placené práce).

„Jo je tady průmyslová zóna, ale naši klienti tam většinou nemaj šanci, i když teď právě se podařilo zaměstnat asi 5 lidí tady v těch firmách, z čehož mám velkou radost, tak uvidíme, jak hodně jako se jim podaří tam vydržet." (E1)

Druhým důvodem proč sociálně znevýhodnění obyvatelé v průmyslové zóně často nepracují, který uvádějí informátoři z řad sociálně znevýhodněných obyvatel, je však účelové jednání některých zaměstnavatelů ve velkých firmách, kterým se vyplatí nabírat zaměstnance a propouštět je ještě ve zkušební době, aby je nemuseli přijmout do pracovního poměru na dobu neurčitou.

„T: Proč si myslíte, že tam [firma v průmyslové zóně] lidi nedělaj? Nebo že tam jako nejdou pracovat? R1: Víte proč? Protože tam třeba děláte 2, 3 měsíce a vykopnou vás. A berou nový a nový a nový. Já nevim, jestli za to dostávaj od úřadu práce peníze, to nevim, ale prostě ať se snažíte, jak se snažite, tu práci, jo... Tak už sem slyšela hodně, právě tyhle... i ženský, co se o tom bavily. R2: A dyť je

to logický, protože jestliže vás vemou na stálo, tak vy ... jestliže vám daj smlouvu na dobu neurčitou, už vás nemůžou propustit tak lehce." (SZ5, SZ6)

V případě, že lidé z lokality Horního Maršova nastupují v průmyslové zóně do zaměstnání, jedná se převážně o nízko či zcela nekvalifikovanou práci, kde nejsou na uchazeče kladeny nároky na složité a dlouhé zaškolení. *„Tak choděj a tam, kde není nárok na kvalifikovanou práci ... Takže podle mýho je tam jedině ta žiletkárna, která, to je pás, kde jste za deset minut zaškolenej, takže tam hodně a pak po různých stavbách a pak nevim, kde by mohli pracovat v Krupce ... Jansen display, to vyrábí ty nástěnky, jak se zaklapávaj, bývaj tam reklamy. To tam taky je, ten samej mechanismus, snadná zaškolitelnost a ty lidi tam jsou nějakou dobu." (E2)*

Limitujícím faktorem vyšší zaměstnanosti, který uvádějí informátoři, je také nízká míra aktivního hledání práce mezi velkou skupinou sociálně znevýhodněných osob *„2/3 si neshánějí, no řekla bych 3/4 si neshánějí" (E5)*. Pro účely pobírání dávek sice musejí vykazovat snahu o hledání práce, často se však objevuje podezření z fingování pracovních schůzek, neboť neexistuje možnost zpětné kontroly, zda se u daného zaměstnavatele skutečně ptali, či nikoli.

„Oni maj dodávat aktivity, že jo, na úřad práce a městskej úřad... Jo, ale co já mam zkušenost, tak oni, my jsme kdysi tady [v azylovém domě] vyvěšovali vlastně nabídky práce z úřadu z internetu, prostě co jsme kde našli, a my jsme pak zjistili, že oni si to z toho opisujou, aby jako vlastně nikam nemuseli." (E1)

Při hledání práce je krom úřadu práce v Teplicích teoreticky možné využít také pracovní agentury. Tyto agentury však působí nejblíže v Teplicích. V Krupce dříve působil Job Asistent, který je v současné době také nejblíže v Teplicích. Další možností jsou agentury v Ústí nad Labem, kam je však v porovnání s Teplicemi horší dopravní spojení a dostupnost. S těmi uvádějí zkušenost především zástupci azylového domu, kteří s klienty pracují také v rovině pracovního poradenství a možností hledání práce. *„Hodně naši klienti spolupracujou s agenturou [práce] Gadasová v Ústí nad Labem a právě tam jim sjednává různý ty brigády a práce tady - práci v kabelárně, v Knaufu, asi to maj nějak zaštítěný." (E1)*

Bariéry zaměstnávání

Omezené možnosti získat zaměstnání spojené s vysokou mírou nezaměstnanosti v celém regionu jsou u sociálně znevýhodněných osob posilovány řadou dalších faktorů. Mezi důležité bariéry zaměstnávání **na straně samotných uchazečů** o práci patří především již zmíněná nízká úroveň vzdělání, chybějící kvalifikace a pracovní praxe. *„Víte, ono je to, když vidíte tu míru nezaměstnanosti tady u nás, tak je to opravdu složitý, protože jsou to lidi bez vzdělání, jo ty co třeba mají už dneska tu střední školu, ty jsou schopní si něco sehnat, ale tyhle lidi bez vzdělání, i když budou chodit a tak ta šance je hrozně moc omezená, protože ta práce opravdu není." (E5)*

Informátoři z řad expertů poukazují také na bariéry plynoucí z absence pracovních návyků, nedostatečné motivace a neochoty přizpůsobit se nárokům případného zaměstnání, kdy je opakovaně zdůrazňován problém v brzkém vstávání a požadavku pravidelné docházky do zaměstnání. *„Tam je*

potom taky problém, co se týká pracovních návyků. My tam máme člověka, kterýmu je 45 let a v životě nepracoval, nikdy. Jednou jsme mu sehnali práci tady na městským úřadě a on tam ráno přišel, ten šéf, a říkal, 'kde je, už tady měl dávno být'. Tak tam jdeme za nim a zaťukáme na něj, on vyleze rozespalej a říkáme, že měl být v práci. A on řiká, 'vždyť prší ne', on byl zvyklej, že když prší, že se nejde ven." (E2)

Malá motivace vykonávat zaměstnání, které by odpovídalo reálným možnostem (především vzdělanostním a kvalifikačním) uchazečů, je ovlivněna také nízkou atraktivitou pozic (především z hlediska finančního ohodnocení), které je možné takovýmto uchazečům nabídnout, a systémem dávek, který v řadě případů působí demotivačně. *„I je přijmou do práce, ale zjistěj, že ten výdělek není takovej, aby jim to za to stálo, že na těch sociálních dávkách se furt ještě přece jen maji líp, protože jakmile oni maj nějakej peníz, a je to trošku víc, tak sociálka jim zase hned stáhne tu dávku, takže oni jsou na tom vlastně najednou úplně stejně, jako když on sedí doma a nic nedělá." (E1)*

V řadě případů, především na málo kvalifikovaných místech s nízkým výdělkem, se lidé mohou mít dokonce hůře, než pokud pobírají dávky, neboť pracovní příjem je pro nárok na dávky posuzován zpětně (alespoň tři měsíce, dle druhu dávek). V okamžiku, kdy například člověk vyzkoušel práci, kde vydržel pouze v rámci zkušební doby, mu mohou být také v dalším období vypláceny dávky v nižší výši, případně o nárok na některé dávky může zcela přijít. Z tohoto pohledu se tedy v mnoha případech jeví jako racionální rozhodnutí pobírat dávky a nesnažit se najít práci. *„Zatímco když byli na sociálce a nepracovali, tak jim to bydlení zaplatěj [v azylovém domě]. Takže fakt ty lidi se maj hůř, když pracujou a za malej výdělek. Oni potřebujou práci za velkej výdělek a tu zase neseženou." (E1)*

Z objektivních bariér na straně sociálně znevýhodněných obyvatel je, vedle vzdělání, možné uvést také častější zastoupení osob se záznamem v rejstříku trestů, který u řady zaměstnavatelů znemožňuje přijetí takovéhoto zaměstnance. *„Tam [do firem v průmyslové zóně] právě, já tam nemůžu. Já mám právě, trestní rejstřík nemám čistej, mám tam napadení a nikde právě teďka tady v těch velkých firmách neberou bez čistýho rejstříku." (SZ1)*

Na straně zaměstnavatelů jsou často uváděnou bariérou zaměstnávání sociálně znevýhodněných osob lokality Horní Maršov diskriminační praktiky a předsudky, především ve vztahu k romskému etniku, které jsou nicméně pro případné řešení právní cestou ze strany žadatelů obtížně prokazatelné. *„Už jenom prostě, já to řeknu - barva kůže, prostě oni jsou tmaví a házou se všichni do jednoho pytle, prostě jste tmaví, kradete, děláte bordel, my vás jako Cikána prostě nevezmeme." (E1)*

Zástupci samosprávy a kompetentních úřadů však takového mechanismy výběru zaměstnanců častěji popírají a argumentují individuálními případy úspěšných romských žadatelů o práci. *„Nám sem chodí klienti, tak řeknou, že když viděli, že jsou Romové, tak že je nevzali, ale vzápětí vám sem přijde někdo, taky Rom, a vzali ho... Takže tam je těžko věřit tomu, že jednoho vemou a jednoho ne ale přitom, přitom že tam maj předsudky, že Romy neberou."(E6)*

Na stigmatizaci sociálně znevýhodněných obyvatel lokality romského etnika u řady potenciálních zaměstnavatelů se častěji shodují lidé pracující s touto cílovou skupinou a také osoby, jichž se problém nezaměstnanosti a nezaměstnatelnosti týká především. Diskriminační praktiky zaměstnavatelů při hledání práce uvádí z vlastní zkušenosti také řada informátorů. *„Nemá. [manžel] nemá práci, ne nesežene práci. Nemůže sehnat. Je Rom a prostě nevemou ho nikde." (SZ4)*

„No, vona práce je, ale nevemou je [Romy], na stálo. Protože práce je plno, já když zavolam, telefonem, a mluvim normálně spisovně česky, tak mam tolik práce, že to neni možný. Každej mě veme. Řeknu, že sem vyučenej, že tohleto, že umim, že mam praxi, tadyto, každej mě bere. Ale přídu tam a řeknou - 'jé, před chvilkou sme přijmuli'." (SZ6)

Práce načerno

S velmi nízkou mírou „oficiální" zaměstnanosti kontrastuje práce načerno, která je mezi sociálně znevýhodněnými lidmi rozšířená. *„Je pravda, že asi většina lidí, když už pracuje, jako z týhle lokality, tak pracujou načerno. Jo, že dělaj různý kopáčský práce, stavební práce, jo a akorát si dávaj pozor na to, aby je někdo z úřadu městskýho, nebo z úřadu práce neviděl. Ale určitě to funguje a dost bujně." (E1)*

Práci načerno vykonávají častěji muži a jedná se především o pomocné stavební práce, zednické práce, výkopové práce, montáže. Délka prací vykonávaných bez smlouvy se pohybuje v závislosti na jejich charakteru od několika málo hodin při nárazové výpomoci různým jednotlivcům, přes několik dnů až po práci dlouhodobější. I tak se však jedná především o sezónní práce. *„Přijde pán, že potřebuje pár schopnejch lidí, který by mu pracovali jako na baráku, a že jim za to zaplatí." (E1)*

Často se však nejedná o akci soukromníka, který hledá někoho na výpomoc při realizaci např. opravy nebo úklidu svého pozemku či nemovitosti, ale o práci organizovanou několika "předáky", kteří dokáží sehnat lidi na požadovanou práci. *„Už i ti Romové mají svý šéfy, který uměj byť jenom ty zedníky takhle organizovat." (E3)*

Za rozšířením práce načerno mezi lidmi v lokalitě, především muži, je možné nalézt řadu důvodů. Mezi faktory podporujícími zaměstnávání osob bez platné pracovní smlouvy patří na straně zaměstnavatele především:

a) Nižší finanční náklady spojené s pracovníkem - zaměstnavatel neplatí povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění, v některých případech, při pracích s krátkodobým či jednorázovým charakterem, je to pro něj nevýhodné přijímat lidi do pracovního poměru. *„Zaměstnavatel si řekne, 'proč já mám někomu dávat pracovní smlouvu, pak bude mě stát moc, těžko ho dostanu [pryč], když nemám jistou práci'." (E2)*
b) Nejsou ojedinělé ani případy, kdy lidé pracující načerno nedostanou zaplaceno ani za vykonanou práci, aniž by se mohl dotčený nějakým způsobem bránit.
   „My jsme se setkali na konci minulýho roku, byl boom a spěchalo se s těma solárníma elektrárnama. Skoro všichni ... tam pracovali, různý jo, tady jich bylo hromady. No a opravdu to se tam stalo nejmíň u třetiny, že je kopli do zadku, jak dopracovali svoji práci." (E2)
c) Snaha nebýt v pracovně-právním vztahu se zaměstnancem – stávající zákoník práce poskytuje vysokou ochranu zaměstnanců a vede paradoxně v některých případech k tomu, že sociálně znevýhodnění lidé nejsou (např. z důvodu předsudků spojených s etnicitou některých z nich) přijímáni do legálního zaměstnání.
d) Brigády, melouchy a tedy charakter vykonávané práce – v některých případech se nedá hovořit o zaměstnavatelích v pravém slova smyslu, neboť jsou načerno vykonávány spíše brigádnické práce, na které najímají soukromé osoby.

„Když to není firma a je to soukromník, tak řekne, že je to občanská výpomoc. Jo já jako sousedovi nebo známýmu jdu pomoct, on mi dá pár korun na náklady. To je naprosto nepostižitelný.“ (E2)

Mezi faktory stojícími za rozšířením práce načerno mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli patří:

a) Omezené možnosti získat legální zaměstnání vyplývající s komplexu bariér popsaných výše. *„To neni vo tom, že ty lidi by chtěli okrádat stát, ty co dou tu černou práci dělat, tady de vo to, že von je neveme na stálo...“ (SZ6)*
b) Snaha nepřijít o ty dávky, na jejichž pobírání vzniká nárok na základě výše přiznaného příjmu společně posuzovaných osob a celkově systém sociálního zabezpečení a podpory, který je ve vztahu k sociálně znevýhodněným občanům hodnocen jako demotivující. *„A když si přivyděláte oficiálně, dávky vám seberou a jste tam, kde jste byl, a ještě jste utahanej jak kůň, tak proč by to dělali. Je to naprosto demotivující.“ (E2)*
c) Zadluženost patří mezi pragmatické důvody preference práce načerno, který nicméně sociálně znevýhodnění často nezmiňují. Zadluženost obyvatel lokality je hodnocena jako vysoká, řada osob dluží některému z věřitelů, u některých dlužníků probíhají exekuce. Pokud by jedinec nastoupil do zaměstnání, může dojít k exekuci příjmu. *„Jestli tady někdo k penězům přijít chce, má exekuce a je předluženej..., tak mu nezbejvá nic jinýho, než pracovat načerno nebo krást.“ (E7)*

Často jsme se však u sociálně znevýhodněných informátorů setkávali s tím, že ani načerno pracovat nechtějí a nechodí, protože je v lokalitě častým zvykem takovýmto pracovníkům nezaplatit. „*Tady když pujdete načerno, tak děláte zadarmo.“ (SZ4)*

Podle informátorů poskytovatelé práce načerno často využívají situace lidí, u kterých vědí, že nemají šanci sehnat jiné zaměstnání a potřebují peníze. Není tedy výjimkou, že jim zaplatí pouze zálohu a za odpracovanou práci po jejím skončení již nedostanou nic.

„R1: Tady jsou prostě takovýhle lidi, že věděj, že prostě si nemůžu najít lepší práci a prostě buď vás nevyplatěj anebo vám dá 1000 korun a čau prostě a vy tam makáte prostě jak blbci. T: ... A víte i třeba jako vo někom, kdo by poskytoval práci načerno? R1: Práci načerno jako přímo jako že na Čapkárně bych našel tak 2, 3 lidi, když bych se zeptal, že bych chtěl práci, tak by mi řekli, že jo. Jenomže já už vim, bych tam nešel, protože vim, že bych tam pracoval tejden ... R2: A zadarmo. ... R1: Dělal zadarmo, přesně tak. Maximálně by mi dali jednou zálohu třeba 500 korun a pak už by mi nezaplatili. T: ... Člověk se tejden dře rukama ... R1: A vydělává peníze pro něj. T: A dostane 500. R1: Nedává mu ani svačinu, na cigarety ani pauzu prostě.“ (SZ1)

Mezi obyvateli lokalit jsou tedy rozšířeny také různé přivýdělky sběrem šrotu či (krádeží) železa („chodit na železo“), starého papíru a podobně.

„No většinou spíš, tady navštěvujou sběrnu druhotných surovin, která je tady zrovna dole, takže spíš jako, že hodně je vidíte s vozejkama, že choděj se železem se sběrem, nebo vybíraj u popelnic třeba.“ (E1)

„Oni z toho [dávek] žijou, no. Podporu některý tady berou. Některý berou, některý neberou, některý

maj nárok, některý ne. No takle přežívaj. Ty chodí na železa. Přežívaj se železama, s papírama." (SZ4)

Někteří z aktérů, kteří se aktivně snaží zapojit na pracovním trhu a zlepšit tak sociální situaci své rodiny, tak vyvrací mechanismy deklarované některými experty hledajícími primární bariéry v neochotě sociálně znevýhodněných obyvatel (především Romů) pracovat. Je řada osob, mezi nimi např. řada příslušníků starších generací, kteří mnoho let pracovali, ale také mladších generací, kteří často pracují a vykonávají náročné manuální práce (ovšem nikoli na legálním pracovním trhu), které se nevyhýbají každodenní práci s cílem „nic nedělat a pobírat dávky", narážejí však na komplex jiných bariér, popsaných výše.

„Neska vás málokdo veme na stálo. Sou, já znám podniky, který sou obrovský, sou to velkopodniky ... A berou stejně lidi načerno. Ha! To je právě vo tom, že už nechtěj nabírat další. Takže to není vo tom, že lidi nechtěj dělat, lidi chtěj dělat, ale nikdo jim tu práci nedá, na stálo." (SZ6)

Programy na podporu zaměstnávání

Z možností, jak podpořit zaměstnávání sociálně znevýhodněných osob, jsou informátory uváděny především veřejně prospěšné práce a také rekvalifikace. Město vedle veřejně prospěšných prací využívá na podporu zaměstnanosti a posílení pracovních návyků dlouhodobě nezaměstnaných také institut veřejné služby.

Veřejná služba, která představuje jednou z možností zachování či rozvíjení pracovních dovedností, v Krupce funguje od července 2009 a je využívána zejména k úklidu města nebo pomoci v jiných oblastech, např. sociálních (např. v domě s pečovatelskou službou). Veřejná služba (dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi) je vykonávána osobami v hmotné nouzi na základě písemné smlouvy uzavřené s obcí, za její výkon nenáleží odměna. Představuje jednu z možností, jak může občan pobírající dávky hmotné nouze prokázat snahu o zvýšení příjmu vlastním přičiněním, což je jedna z podmínek nároku na tyto dávky. Pokud občan pobírající dávku hmotné nouze déle než 6 měsíců takovouto snahu neprokáže (například formou vykonávaní veřejné služby v rozsahu alespoň 20 hodin v kalendářním měsíci), příspěvek na živobytí je mu snížen na částku existenčního minima (tj. 2 020 Kč za měsíc). Využije-li občan některé z možností, jak prokázat snahu o zvýšení příjmu vlastním přičiněním, tedy i odpracováním 20 hodin měsíčně veřejné služby, je dávka vyplácena ve výši životního minima, tedy 3 126 Kč. Odpracuje-li minimálně 30 hodin veřejné služby měsíčně, je částka vyplácená na živobytí rovna částce existenčního minima zvýšené o polovinu rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem (v případě jednotlivce tak stoupne vyplácená částka na 3 679 Kč).

Řada potenciálních uživatelů se však veřejné služby neúčastní a postačuje jim pobírat příspěvek na živobytí ve výši existenčního minima (2 020 Kč), případně si odpracují minimální počet hodin. *„Oni mají možnost navýšení si dávky tím, že opracují 30 hodin. Tak buď řeknou, že jim stačí 20. 'Na co, nám stačí 20, abychom si tu životní úroveň, to minimum, co bereme, uchovali,' a opravdu neudělají ani o hodinu víc. Nebo vám řeknou, že za dvě stovky jim to nestojí a neudělají nic." (E5)*

Veřejně prospěšné práce (VPP) jsou časově omezené pracovní příležitosti pro uchazeče o zaměstnání, které po dohodě s úřadem práce vytváří zaměstnavatel, resp. obec. Úřady práce poskytují na základě dohody zaměstnavatelům mzdové příspěvky, maximálně však po dobu 12 po sobě jdoucích měsíců na konkrétního zaměstnance s cílem umožnit uchazečům o zaměstnání obtížně umístitelným na trhu práce pracovat v době, kdy nemohou najít standardní práci. Zároveň v případě osob, které pobírají dávky, dochází ke zvýhodnění, neboť se příjem z veřejně prospěšných prací při posuzování nároku na dávky započítává pouze z části.

Na veřejně prospěšné práce je zaměstnáno 25 osob a dle informátorů je o tuto práci zájem. Ne každý však může nakonec veřejně prospěšnou práci vykonávat, neboť uchazeči procházejí výběrem a úspěšná jich je pouze část. Vzhledem k odmítnutých zájemců je tak patrný potenciál k navýšení počtu míst na veřejně prospěšné práce. *„Uchazeči procházejí výběrovým řízením. Nazváno je třeba padesát, šedesát potenciálních uchazečů, který by spadali do tý kategorie, že mohou být zaměstnáni na ty veřejně prospěšný práce, ... a podle toho, jestli si ho ten člověk z toho městskýho úřadu vybere, jestli se mu zdá, že by mohl tu práci vykonávat, že by to zvládl i fyzicky a že opravdu vypadá, že má i o tu práci zájem a do tý práce chodit bude, tak vybíraj ve městě Krupka tak dvacet, pětadvacet, třicet lidí na to roční období.“ (E3)*

„Pak je tam plno jiných, kteří by se na tu práci chtěli dostat, ale bohužel, zase ty podmínky úřadu práce jsou zase nastavený tak, že třeba už mají odpracováno a nemůžou se podruhé o to místo ucházet.“ (E5)

Zkušenost sociálně znevýhodněných osob s výkonem veřejně prospěšných prací je kladná a převládá především samotné ocenění možnosti nějakou práci vykonávat. *„Protože jiná práce ani neni, takže sem vděčná i za tuhle práci. Protože děti mam, žejo, platíte nájem, nějaký ty půjčky, takže, sem ráda aspoň za tohle. Jinou práci holt neseženu.“ (SZ5)*

O **rekvalifikace** je dle informátorů mezi některými uchazeči o zaměstnání zájem, ovšem podobně jako u jiných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti jsou pro účast v rekvalifikačním kurzu nutná určitá vstupní kritéria a probíhají výběry dle konkrétního zaměření každého programu. *„Na rekvalifikace ten člověk už musí mít vlastně nějaké vzdělání. Nemůže jít na rekvalifikaci třeba na počítač člověk, kterej je negramotnej, ... takže i na to probíhá samozřejmě výběr.“ (E3)*

Pokud jedinec začne navštěvovat rekvalifikaci, o níž v jejím průběhu ztratí zájem, je rizikem nedochození kurzu, neboť v takovémto případě je z rekvalifikace vyřazen a musí uhradit vzniklé náklady, což jsou poměrně vysoké částky. I z tohoto důvodu je tedy **úspěšnost rekvalifikací, měřená jejich dokončením**, hodnocena jako poměrně vysoká. *„No tak jako tam je ta úspěšnost celkem velká, protože ty ... referentky, který maj rekvalifikace na starosti, ty lidi honí ... je na to upozorňujou, že v případě, že nedochodí, tak že třeba budou platit deset, třináct tisíc, protože ty rekvalifikace jsou poměrně nákladná záležitost, takže... tak osmdesát procent je úspěšných.“ (E3)*

Ovšem vzhledem k vysoké nezaměstnanosti a nedostatku pracovních míst v regionu je **úspěšnost z hlediska efektivity** těchto nástrojů **pro budoucí zaměstnatelnost** osob sociálně znevýhodněných hodnocena spíše skepticky a je spatřována často především ve vedlejších přínosech absolvování programu. *„Efekt [mají] takovej, když ne že přímo seženou práci v tom oboru, na který se rekvalifikovali, tak aspoň takový, že se zmotivovali k tomu, že začali sami se sebou něco dělat, to*

znamená, že se jim aspoň vrátily ty základní návyky jako vstávání do práce, vůbec jít něco jiného udělat než si sednout před televizi nebo před barák a pokřikovat. (E3)

5.3.2. Příjmy

Obyvatelé dvou sledovaných ulic sídliště Horní Maršov jsou majetkově i příjmově stratifikováni, netvoří tak z hlediska hodnocení životní úrovně a financí homogenní celek, neboť v domech žijí také lidé pracující, případně původní nájemníci, z nichž někteří již pobírají starobní důchod. Převažují zde však lidé, jimž finanční prostředky stačí pouze na pokrytí základních životních potřeb, v některých případech ani na toto ne.

„Však vždyť to tam vidíte, dyť tam, nepracuje tam naprosto žádná skoro romská rodina normálně. To jsou všichni na podporách tady to, přídavky na děti prostě, tam oni maj peníze, maj je den, dva a pak choděj a jenom vykouknete a slyšíte prostě, 'nemáš?', 'pučíš?', tady to, mouku tady to prostě." (SZ1)

Finanční situaci a životní úroveň sociálně znevýhodněných obyvatel lokality ovlivňují jak příjmy, jejich struktura a výše, tak výdaje a způsob hospodaření s penězi. Příjmy jsou tvořeny především sociálními dávkami (dávky hmotné nouze, státní sociální podpory a dávky systému důchodového pojištění - invalidní důchody) a z práce načerno. Ostatní finanční zdroje jsou spíše marginální, v některých rodinách však existuje příjem ze zaměstnání (často z veřejně prospěšných prací), rozpočet je doplňován také o náhodné příjmy z přivýdělků, např. ze sběru železa nebo starého papíru (*„Tak oni rozeberou auto, daj na dvě půlky prostě a to a odvezou si to do sběru a maj z toho nějakou tu stovku." E1*).

Dávky

Hlavní část příjmů většiny sociálně znevýhodněných obyvatel lokality tvoří **dávky**, doplňkově pak příjmy z práce načerno a příležitostných přivýdělků (u části sociálně znevýhodněných lidí). Podle informátorů tvoří dávky hlavní zdroj příjmů pro drtivou většinu sociálně znevýhodněných obyvatel lokality, ale sociální příjmy jsou časté také u zbytku obyvatel díky věkové skladbě, neboť řada z těch, kteří na sídlišti bydlí ještě od 80. let, kdy se sem nastěhovali jako zaměstnanci do služebních bytů, pobírá v současné době důchod. Díky vysoké nezaměstnanosti pak někteří pobírají podporu v nezaměstnanosti. Z pobíraných dávek se jedná se především o:

Dávky pomoci v hmotné nouzi:

a) Příspěvek na živobytí (viz kapitola 4.7). Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy o vyřešení své situace vlastním přičiněním a jejích možností. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají, přičemž částka živobytí se odvíjí od částek životního a existenčního minima. Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. Možností, jak si zvýšit pobíranou částku, je výkon veřejné služby (viz 5.3.1)
b) Doplatek na bydlení – dávka, která řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální

podpory. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí. V rámci dávek pomoci v hmotné nouzi je počítáno s nájemným, které je „v místě i čase obvyklé".

c) Mimořádná okamžitá pomoc - je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, jež je nutné bezodkladně řešit. Dávky mimořádné okamžité pomoci jsou požadovány především na bytové účely a v tomto případě jsou odesílány rovnou na účet družstva (jedná-li se o družstevní byt v dané lokalitě). *„Žádaj o mimořádky, aby mohli kde bydlet společně s dětma." (E6)*

Dávky pomoci v hmotné nouzi společně s příspěvkem na bydlení tvoří důležitý mechanismus redukce zadlužení spojeného s bydlením obyvatel sledovaných ulic. Dluhy na bydlení nebo poplatcích jsou v lokalitě podle informátorů časté, v řadě případů však nemusí dojít k vystěhování a dluhy se umořují kombinací jednotlivých dávek. Mechanismus popisuje následující citace:

„Ale oni nedlužej pořád. Jednak berou na živobytí, ale berou i doplatek na bydlení, existuje dávka příspěvek na bydlení z dávek státní sociální podpory. Oni na to bydlení dostanou slušnou sumičku, dejme tomu tři čtvrtě nákladů na bydlení dostanou zaplacený státem, jo. Takže oni něco málo přidaj z toho příspěvku na živobytí, no a když náhodou neplatí delší dobu, nebo jim to prostě nějak nevychází, tak přijdou za naší sociální pracovnicí, řeknou, že teda by je vystěhovali a protože my nemůže dopustit, aby se z nich stali bezdomovci, kór když je to rodina s dětma, tak si požádaj o mimořádnou okamžitou pomoc jako na bydlení a i když se nehradí dluhy, tak se jim přispěje třeba na jeden měsíční nájem a oni z toho zbytku si zaplatěj část toho dluhu." (E6)

Dávky státní sociální podpory, především příspěvek na bydlení a dávky spojené s rodičovstvím – přídavek na dítě, rodičovská příspěvek. V minulosti byl rozšířeným také sociální příplatek, vzhledem k omezení tohoto příspěvku (od 1/2011) pouze pro nízkopříjmové rodiny se zdravotně postiženým členem (kde je nezaopatřené dítě, které je dlouhodobě nemocné, dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, nebo je-li alespoň jeden z rodičů dlouhodobě těžce zdravotně postižený), však počty osob, které mohou příspěvek pobírat, výrazně poklesly. *„Vzhledem k tomu, že zrušili sociální příplatek u dětí, který nejsou postižený žádným způsobem, tak už přibývá v podstatě těch žadatelů o dávky nebo příjemců dávek hmotné nouze." (E6)*

Mezi dávky státní sociální podpory, které dle názoru informátorů byly v nedávné době častěji zneužívány právě sociálně znevýhodněnými rodinami, patří dávky pěstounské péče. Na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměnu pěstouna i jednorázový příspěvek při převzetí dítěte má nárok i příbuzná osoba, které je dítě svěřeno do pěstounské péče. *„Existuje sice jistá klička, kterou se naši klienti pokoušeli úspěšně jeden čas používat, že si babičky a dědečkové nechají svěřit dítě do pěstounský péče, ale soudy to teď zamítají, protože na to mají pokyny z kraje, aby se to nezneužívalo. Protože tam jsou velký dávky." (E7)*

Invalidní důchod – někteří sociálně znevýhodnění lidé pobírají také invalidní důchody. Ovšem podobně jako na starobní důchod, je také na invalidní nutné splnit podmínky nároku na výplatu

invalidního důchodu, což jsou většinou alespoň nějaké odpracované roky (potřebná doba pojištění)[27]. Do budoucna je tedy možné, že bude mezi sociálně znevýhodněnými přibývat osob, které sice budou splňovat podmínky invalidity, ale nesplňují podmínky pro vyplácení invalidního důchodu. Ještě markantnější bude tento trend v případě starobních důchodů, u nichž je potřebná doba pojištění pro splnění nároku na výplatu důchodu výrazně delší. *„R: Někteří berou důchody. T: Invalidní? R: Invalidní. Na starobní … už asi nároky mít nebudou, takže ti budou doživotně na sociálních dávkách." (E6)*

Otázku **zneužívání sociálních dávek** není dle informátorů snadné hodnotit, neboť je obtížné řešit, zda lidé používají tu kterou dávku výhradně dle jejího určení. V okamžiku, kdy jsou dávky pro řadu klientů jediným zdrojem příjmů, je zřejmé, že je vydávají na pokrytí veškerých svých životních potřeb bez rozlišení, zda konkrétní dávka pokryje danou potřebu v celé výši či nikoli (např. v případě, kdy na pokrytí nákladů spojených s ubytováním nestačí příspěvek a doplatek na bydlení, hradí ubytování také z jiných dávek, které na tento účel nejsou primárně určeny). Naopak pokud si k dávkám jakýmkoli způsobem přivydělávají, byť prací načerno, není možné jednoduše hovořit o nesprávném vynaložení pobíraných dávek. *„Pokud někdo veme dávky, který dostali, … a nastrká je do automatu, tak to je evidentně zneužití. Nebo pokud někdo dostane příspěvek na bydlení a zaplatí si z toho chlast apod., tak jo. Ale problém je, že ty lidi se samotnýma dávkama nevystačej a vydělávaj si jinak a pak těžko můžete říct, že to je zneužití, když maj 5-6 tisíc na dávkách, dalších 6 tisíc si někde seženou, tak těžko." (E2)*

Město Krupka nevyužívá možnosti vyplácet část dávek v poukázkách. Naopak v minulých letech bylo využíváno spolupráce s konkrétním obchodem, do kterého se vystavila objednávka a v dané výši bylo možné nakoupit jídlo a základní hygienické potřeby. Tato spolupráce byla z hlediska preferencí některých rodin hodnocena kladně *„My jsme tady třeba měli rodinu, kdy paní chtěla vyloženě všechno v objednávkách, když jsme je ještě dávali, protože řekla, že když to přinese domů, tak to manžel prohraje v automatu. Kdežto za tu objednávku šla rovnou nakoupit a ty peníze tam zůstaly v tý rodině pro ty děti." (E5)* Tato spolupráce byla ze strany obchodu v souvislosti s jeho rekonstrukcí ukončena.

O zavedení **výplaty** části dávek hmotné nouze **ve formě poukázek** se prozatím uvažuje. Někteří informátoři tuto možnost hodnotí jako přínosnou, ovšem zavedení může narážet na nejistotu panující ohledně změny systému dávek plynoucí z navrhované vládní sociální reformy. Další informátoři vnímají poukázky spíše negativně a poukazují na to, že ve většině obchodů je možné tímto způsobem nakoupit vše včetně alkoholu a cigaret, neboť často záleží na benevolenci konkrétního prodavače.

Další nevýhodou v případě výplaty části dávek touto formou je umožnění nákupu jakéhokoli zboží, ovšem výměnou za to, že si prodejce část z hodnoty stravenky nechá, aniž by si pobíratel dávek mohl nakoupit věci v plné výši stravenky/poukázky. Takovéto mechanismy jsou potvrzovány i aktéry, pokud některý člen jejich domácnosti nebo někdo z okolí dostává stravenky např. od zaměstnavatele.

[27] Dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění se potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod liší dle věku pojištěnce: do 20 let činí méně než jeden rok, od 20 let do 22 let jeden rok, od 22 let do 24 let dva roky, od 24 let do 26 let tři roky, od 26 let do 28 let čtyři roky a u osob nad 28 let činí potřebná doba pojištění pět roků. Potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod se zjišťuje z období před vznikem invalidity a jde-li o pojištěnce ve věku nad 28 let, z posledních deseti roků před vznikem invalidity. (U pojištěnce staršího 38 let se podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod považuje za splněnou též, byla-li tato doba získána v období posledních 20 let před vznikem invalidity; potřebná doba pojištění činí přitom 10 roků.)

„R: Takže, záleží na tý pokladní, určitě. T: A víte o tom, že teda, může existovat nějaká pokladní, že by to jako za to dávala cigarety a alkohol? R: Jo, stane se, stane se. Určitě... Když jim to daj pod cenu, tak určitě.“ (SZ5)

Jako praktičtější opatření, které by bylo především ve prospěch osob, které nejsou schopny efektivně hospodařit s měsíčním příjmem z dávek, je některými experty označována možnost **postupné výplaty dávky** (např. nikoli měsíčně, ale týdně). Toto řešení je pro příslušné úřady jistě administrativně a časově podstatně náročnější, ovšem zkušenosti expertů, kteří aplikují při práci s klienty např. asistované hospodaření a používají tento přístup postupného vyplácení, jsou často velmi dobré. Předchází se totiž tomu, aby se některé rodiny dostávaly pravidelně na konci měsíce do velice obtížných životních situací.

„To si myslim, že by to nebylo tak špatný po týdnu, ale to by zase všichni sociální pracovníci, na úřadě, by začali řvát, že je to strašně práce. I když my to tak děláme, my máme asistované hospodaření a tak to s nima děláme, ale oni by křičeli, že je to zvýšení práce úředníkovi.“ (E2)

V současnosti přístup postupného vyplácení město aplikuje v odůvodněných případech u jednorázových dávek. *„Když dáváme jednorázové dávky, ... tak ty jednorázové dávky dáváme v několika výplatách, právě proto, abychom zabránili buď ztrátě, že ty lidi neuměj, to ztratí než dojde domů, to jsou ty ... teď se nám to rozmohlo u mladých lidí, co přijdou z dětských domovů, tak hlavně chlapci neumí hospodařit, teď tady máme tři a jako u těch chlapců je to problém, protože je to nikdo nenaučil, neuměj, tak mu to dáváme třeba po pětistovce, po tisícikoruně, aby dokázali a oni zase přijedou...“ (E5)*

Systém dávek je poměrně složitý, stejně tak jako pravidla nároků a výpočtu některých dávek (z toho důvodu ani předešlý výčet možných dávek není zcela úplný a neklade si za cíl dopodrobna popsat podmínky nároků na jednotlivé dávky, ani jejich výši). To může v důsledku snižovat orientaci klienta v systému. Ač experti obecně deklarují velmi dobrý přehled sociálně znevýhodněných obyvatel v dávkách a nárocích na ně (což podtrhují praxí některých rodin, které údajně pobírají dávky jak v České republice, tak zároveň v zahraničí, především ve Velké Británii), ne všichni jsou z tohoto pohledu tak obratní.

„No já bych řekla, že velice [se orientují], někteří velice dobře a někteří zase vůbec, jo. Jako že to je podle věku a zkušeností. Ty mladí většinou nevědí, na co mají nárok ... a ti starší, ti naopak zase vědí úplně všechno.“ (E1)

„Já jsem neměla, nevěděla, že mám vůbec nárok, na podporu jsem nevěděla, že mám nárok, sociál jsem taky nebrala, až tady jsem zjistila, že ho můžu brát, jako když se ještě bral. No, takže já jsem nevěděla, na co všechno mám nárok.“ (SZ3)

5.3.3. Výdaje

Ve struktuře uváděných výdajů sociálně znevýhodněných obyvatel dominují výdaje na bydlení (nájem + energie) a na stravu. Bydlení v družstevních bytech nepatří k nejlevnějšímu, především pokud člověk bydlí v podnájmu u někoho dalšího. Přes to, že jsou ceny bytů v lokalitě extrémně nízké (viz

kapitola 5.1), náklady na bydlení jsou mnohdy naopak vysoké jednak v případě, že lidé bydlí v podnájmech, ale také vzhledem k tomu, že k údržbě domů jsou z důvodu jejich častějšího poškozování placeny velké poplatky nebo příspěvky do fondu oprav.

Náklady na bydlení zvyšuje taky často velký počet osob bydlících v bytě, mnohdy nepřiměřený velikosti bytu, a dluhy a nedoplatky, které v bytě zbyly po předchozích obyvatelích, což je při „rychlé migraci", pozorované především v některých bytech a domech, častý jev. Takovýto dluh na energiích, např. elektřině, vodě, pak může být při vyúčtování požadován po nových nájemcích, pro které to následně vzhledem k jejich rozpočtu představuje mnohdy neuhraditelnou částku.

„R: Znam třeba jednu rodinu, kde sme se takhle bavili, venku, a říkala, že byla tady na podnájmu, to sou ty Olaši, a ve dva jedna bydleli třeba 15 lidí. T: 15 lidí ve 2+1? R: 15 lidí, tak říkala jako, že tam bylo sto tisíc na vodě, takže se vodstěhovali do Prosetic, ale zase hledá zpátky tady nějaký byt, jo, aby, jo, takhle dou do podnájmu a zkoušej kde, a dělaj dluhy, no, a takhle prostě to tady je,no." (SZ5)

5.3.4. Dluhy

Vzhledem k mnohdy vysokým životním nákladům a příjmům, které pro mnoho sociálně znevýhodněných osob představují pouze dávky a příležitostné přivýdělky či práce načerno, je zásadní otázkou zadlužení obyvatel. Dluhy vznikají jak ve spojitosti s nehrazením nákladů na bydlení (nájmu či dalších nákladů), tak v nebankovním ale částečně také v bankovním sektoru i v rámci systému lichvy (viz 5.4).

Dluhy na platbách spojených s bydlením jsou časté (viz také 5.1) a jsou rizikové především proto, že často vedou k rychlé ztrátě bydlení. Vzhledem k tomu, že se bytové družstvo potýká ve velké míře s dluhy na nájemném a službách, řeší to jak upomínkami a v závěrečné fázi až vystěhováním (zhruba po 4 měsících), tak splátkovými kalendáři, případně přímými platbami dávek na bydlení v rámci institutu zvláštního příjemce dávky (viz 5.3.2).

„R: Se dávky dávaly dolu, tak na to nemaj, maj více dětí a chybí, ta práce neni, jo jako je to no. Hodně třeba dlužej za vodu placení, za elektřinu ... A to dělalo hodně tady to, hodně a málo peněz no. T: A popřípadě jak se ty problémy s těma dluhama za ten nájem nebo elektriku, za ty služby, jak se to tady řeší? Dá se to třeba s majitelem těch baráků nějak vyřešit? R: Ano dá. Dá se to na splátky... musíte mít od družstva byt, když máte pronájem, tak to musí už pronajímatel. Většinou sou tady Cigáni v pronájmu... málokterej tady vlastní ten byt. ... No a když to máte u nich [družstevní byt], tak dete na splátky normálně. T: A pokud ten byt od družstva neni a ste v podnájmu, tak jak se to řeší? Když třeba jako tady někdo dluží? To jako je vyhozenej z toho bytu nebo jak se to řeší? R: No oni je vyhazujou, ano. Vyhazujou a dávaj dalším." (SZ4)

Míru zadlužení není nikdo z expertů schopen odhadnout, nicméně také vzhledem k indiciím, jakými jsou časté exekuce dávek i exekuce příjmů v případě, pokud někde lidé pracují, se informátoři shodují na velké míře zadlužení obyvatel lokality.

„Já si myslim, že zadlužený asi budou. Fakt je, že zase nedokážu říct, nakolik jsou zadlužený, nebo nejsou, ale dost často pokud pobírají, pokud mají nějaký příjem, tak mají exekuce na ten příjem. Z dávek [hmotné nouze] třeba nelze srážet exekuci, takže my se to nedozvíme. Ale pokud berou

rodičovskej příspěvek, nebo pokud jsou důchody, tak spousta lidí, nebo když vykonávají veřejně prospěšný práce, tak většinou jim tady na ty příjmy přijdou exekuce, takže zřejmě zadlužený jsou a zřejmě nesplácí tak, jak by splácet měli." (E6)

„No tak, když [do lokality] stáhnou sociály a někdo má malý děti, tak jako on bude platit nájem a děti by jíst nemusely? ....radši děti než..." (SZ3)

Dluhy však nevznikají pouze na položkách spojených primárně s bydlením. Obyvatelé si půjčují například na vybavení domácnosti či na běžné výdaje, pokud jim daný měsíc nevycházejí finance. Někteří lidé pak volí relativně pragmatický přístup spočívající v načasování půjčky na dobu, kdy má některý z partnerů zajištěn pravidelný příjem, a deklarují propočítanou délku půjčky a splátek pouze do okamžiku, kdy je předpokládáno, že v současnosti vykonávaná placená práce některého z dospělých členů skončí.

„T: A co ste třeba měli na splátky? A vod koho? R1: Televizi teď dětem sem.. R2: To je právě to nebankovní, to je ten Homecredit. R1: Teďka momentálně taky, sem brala dětem pokojík, protože na to nemam, abych jim koupila za hotový, že jo..... a my sme si to dali na rychle, jo, asi na 8 měsíců jenom, tu nejvyšší možnou splátku... T: Aby to bylo co nejryhlejc zaplacený? R1: No to sem chtěla, protože příští rok už nemusim dělat, a pak už bysme [nemohli splácet]." (SZ5, SZ6)

I v takovýchto domácnostech, které uvádějí logické propočty půjček, úroků i délky splácení je však možné objevit položky, které označují jako nesplatitelné, a to i přes to, že se jedná o relativně malou částku. *„R2: Ale jak sem vzal třeba ledničku tenkrát, sem vlastně nedělal, měl sem jenom důchod, tak sem si vzal ledničku a ta je nesplatitelná. R1: Pořád to platíme. R2: Asi na 4 roky, a byla za 8 tisíc, a já sem to vypočítal, a dam jim 14... R1: Eště furt jí nemáme splacenou, no." (SZ5, SZ6)*

Řada z informátorů patřících k sociálně znevýhodněným obyvatelům uvádí, že je nucena si půjčovat, neboť jejich reálné příjmy nepokryjí běžné měsíční výdaje, případně výdaje jednorázové, které jsou ovšem ve vyšším objemu. Často však dle svých výpovědí hledají pomoc v rámci rodiny či u známých. *„T: Takže, když vám nevystačej, tak kde teda seženete zbytek peněz, když vám to nevystačí? R: Tak si ho pučim od rodiny, a nebo se jde na železo." (SZ3)*

5.3.5. Shrnutí

- Krupka patří k regionům s vysokou nezaměstnaností a nezaměstnanost sociálně znevýhodněných obyvatel je zde velmi vysoká. Tuto situaci nezmírňuje ani nově vybudovaná průmyslová zóna, která nemá na zaměstnanost sociálně znevýhodněných osob prakticky žádný dopad.
- Nízké vzdělání a chybějící kvalifikace působí jako jeden z primárních mechanismů sociálního vyloučení v této lokalitě. Ve většině výrob a podniků není pro takovéto pracovníky pracovní příležitost.
- Identifikovány jsou také bariéry zaměstnávání na straně zaměstnavatelů, především spojované s diskriminačními praktikami vzhledem k etnicitě žadatelů a také s účelovým „využíváním" zkušební doby k tomu, aby nemusely být s některými pracovníky uzavírány stabilní pracovní smlouvy.

- Město má zřízenu veřejnou službu a veřejně prospěšné práce, na které obvykle nejsou přijati všichni zájemci. Otevírá se tu tedy prostor pro další rozšíření tohoto institutu.
- Někteří sociálně znevýhodnění lidé se účastní rekvalifikací, jejichž efektivita je nicméně z hlediska budoucí zaměstnanosti hodnocena jako nízká.
- Mezi obyvateli je rozšířená práce načerno, nicméně objevují se časté problémy spojení s tím, že lidé nedostanou za takovouto práci zaplaceno, aniž by se mohli proti tomuto jednání jakkoli bránit.
- Hlavní část příjmů většiny sociálně znevýhodněných obyvatel lokality tvoří dávky a životní úroveň řady rodin je velmi nízká. Ne všichni se však v oblasti dávek orientují a v některých případech je patrná absence jakéhokoli poradenství v této oblasti.
- Problémem v lokalitách je výrazné zadlužení obyvatel. Jsou to především dluhy spojené s bydlením a dluhy vzniklé důsledkem půjček u bank a především u nebankovních společností a v rámci systému lichvy. Problém se zadlužeností obyvatel posiluje také absence protidluhového a finančního poradenství.

5.4. Sociálně patologické jevy, kriminalita a bezpečnost

Z hlediska kriminality patří Krupka, resp. správní oblast obvodního oddělení Policie ČR k místům s vyšší kriminalitou. Index celkové kriminality, tedy 314 zaevidovaných trestných činů připadajících na 10 000 obyvatel dané správní oblasti, řadí Krupku v rámci bývalého okresu Teplice na třetí místo za Teplice a Bílinu. V oblasti násilné a mravnostní kriminality je obvod Krupka taktéž na 3. místě s 29 zaevidovanými činy na 10 tisíc obyvatel. Nejvyšší je tato trestná činnost v Bílině, na druhé místo se řadí Teplice.

Tabulka: Trestná činnost v obvodech Policie ČR v okrese Teplice, 2009

obvody PČR		celková trestná činnost			násilná + mravnostní TČ		
obvodní oddělení	počet obyvatel	abs.	index*	pořadí	abs.	index*	pořadí
Teplice (vč. Trnovany, Prosetice)	58 175	3 081	530	**1**	218	37	2
Bílina	22 276	915	411	**2**	86	39	1
Krupka	**15 043**	**472**	**314**	**3**	**44**	**29**	**3**
Dubí	9 884	285	288	**4**	21	21	5
Duchcov	22 602	601	266	**5**	60	27	4

** index udává počet trestných činů na 10 000 obyvatel.*
Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje, 2010

Naopak u krádeží vloupáním byl v Krupce zaznamenán nejnižší index, neboť 80 celkem zaevidovaných krádeží vloupáním v roce 2009 představuje 53 činů na 10 tisíc obyvatel, což je téměř o polovinu méně ve srovnání s policejním obvodem Bílina. V případě evidovaných prostých krádeží zaujímá obvod v Krupce opět středovou pozici mezi sledovanými odděleními.

Tabulka: Krádeže v obvodech Policie ČR v okrese Teplice, 2009

obvody PČR		krádeže vloupáním			krádeže prosté		
obvodní oddělení	počet obyvatel	abs.	index*	pořadí	abs.	index*	pořadí
Teplice (vč. Trnovany, Prosetice)	58175	402	69	2	1401	241	1
Bílina	22276	207	93	1	371	167	2
Krupka	**15043**	**80**	**53**	**5**	**149**	**99**	**3**
Dubí	9884	54	55	4	96	97	4
Duchcov	22602	132	58	3	205	91	5

** index udává počet trestných činů na 10 000 obyvatel.*
Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje, 2010

Z hlediska Městské policie převažuje ve sledované lokalitě narušování veřejného pořádku, rušení nočního klidu, požívání alkoholu na veřejných prostranstvích (které je zakázáno obecně závaznou vyhláškou[28]), narušování občanského soužití (často ve formě urážek, nadávek) a drobné ublížení na

[28] Obecně závaznou vyhláškou č. 4/2010 město Krupka zakazuje požívání alkoholických nápojů na vybraných místech v ulicích Karla Čapka a Dukelských hrdinů a v jejich okolí. Jedná se především o místa v okolí prodejen potravin a večerek.

zdraví. Dále se potýkají především s vandalismem v podobě např. ničení schránek, vchodových dveří, zvonků, ovšem také například poškození automobilů.

„*Máme během, já nevím, posledního měsíce čtyři případy, kdy jsou zničený vchodový dveře, buď rozbitý okno nebo vytržený dveře z Brana.“ (E1)*

Všechny tyto jevy nejsou jistě fatální z pohledu závažnosti, ovšem zároveň nesmírně vadí obyvatelům lokality i přilehlého okolí a výrazně tak snižují kvalitu bydlení v místě.

„No tak jako jasně, že jo, ty co tam bydlej, ty Češi, to se to nikomu nelíbí jo, ráno vstávaj do práce, že jo, no a když tam před barákem tam furt někdo řve, ty děti tam lítaj, tak nikomu se to nelíbí.“ (O5)

Přítomné jsou také drobné krádeže (především krádeže v obchodech), i vykradení sklepů, bytů či automobilů. Ze strany policie to není hodnoceno jako častý či narůstající jev, ve vnímání obyvatel je to však charakteristický rys spojovaný s touto lokalitou, který podstatně ovlivňuje jak klima uvnitř lokality a v přilehlých částech, tak názory obyvatel jiných částí města na danou lokalitu.

„Protože ty sklepy, že tam vykrádaj, kola jsou pryč. Lidi tam nadávaj, že kola, že nic dole nemůžou mít, že to musej zamykat a ještě to je rozbitý.“ (O5)

„Já bydlim nedaleko odtamtuď, sice bydlim úplně v jinym prostředí, ale choděj kolem nás. Oni tam choděj a lidi se jich bojej. Oni chodí okolo a koukaj, co můžou vzít. Proč člověk nekrade? Protože se mu to nevyplatí. Ale jim se to vyplatí, i když je chytnete. To je stále o tom samým. Ta sankce je menší než ten zisk, subjektivně chápaný u nich.“ (E2)

Dalším zmiňovaným častým jevem je podle informátorů výtržnictví a napadání, což je další z faktorů zvyšující obavy obyvatel spojované s lokalitou. *„Máme klientku, která teďko přišla, že byla okradena, která tam bydlí, přišla v pondělí s pláčem, že teda jí okradli sotva vyšla před dům. Jo, máme tady plno lidí, kterým ukradnou, čekají ... vědí, že brali důchod.“ (E3)*

Problémy s rušením veřejného pořádku, vandalstvím a drobnými krádežemi jsou často spojovány s dětmi a mladistvými. *„R: Hlavně Vlachové to dělaji ... Mladí kluci... T: Takový ty partičky? R: Jo, mladý kluci, opijou se a ...“ (SZ4)*

Děti a rizikové chování mládeže

V nízkém věku dětí je poukazováno na nevhodnou výchovu rodičů, kdy ve večerních i nočních hodinách pobíhají po ulicích nejenom mladiství, ale také malé děti. *„Když půjdete třeba v půl desátý, nebo já nevim, v sedm hodin ještě ven, tak malinký děti, který už maj bejt vykoupaný, už maj ležet v posteli jo, jsou třeba školou povinný, tak ještě couraj venku, ... tam udělali nějakou hospodu tam udělali, přátelskej klub, Vietnamci to maj. To pujdete okolo, děti, mámy všechni tam hrajou automaty, děti okolo lítaj venku no.“ (O5)*

U starších dětí a mladistvých je spatřována obava z partiček, které si vytvářejí, vzhledem k jejich chování je někteří informátoři označují za dětské gangy. S těmi jsou spojovány nejen drobné krádeže, ale také šikana, na kterou upozorňují jak zástupci OSPOD, tak rodiče dětí z lokality.

„*A pak tam je ... hodně - ono se tomu říká omezování osobní svobody - ale šikana. Ale romský děti- romský děti, prostě starší mladší. ... že se tam objeví parta, tam je jeden silnější a prostě vůdce. A*

všichni musej dělat, co chtěj. A případ, kdy 'hoď kočku ze 7. patra!' T: To jsou jak starý děti? R: 13." (E4)

„Děcka prakticky celý prázdniny, protože nemáme na tu dovolenou, někam daleko jezdit, takže sou celej den třeba v bytě na počítači, nucený, protože, ony sem nemůžou, protože tady sou ty dětské gangy, tak jak je viděj, vony sou bílý, nejsou černý že jo, tak je napadaj, mlátěj je, takže fakticky nechtěj. Takže jenom do auta, na fotbal, domu k počítači, do školy, a takhle no." (SZ5)

Gamblerství

Dle obecně závazné vyhlášky města Krupky (č.3/2010 o stanovení míst a času, ve kterém mohou být provozovány výherní automaty) je provozování automatů povoleno přímo v ulici Karla Čapka ve dvou hernách v časovém rozmezí 15:00- 6:00 hodin. Z každé strany sledované lokality jsou tedy automaty veřejně dostupné.

„No u těch lidí je to určitě průšvih, protože ty lidi jsou jedny a ty stejný a ty lákadla mají vlastně kousek od domova, tak proč by tam nešel. A co máme informace nebo co jsme kolikrát viděli, tak ten člověk by si myslím nešel do tý restaurace nebo by nešel házet do tý rulety, ale on, vždycky je to vesměs tak, že on si dá dvě, tři, čtyři piva a pak samozřejmě skončí u automatu, kterej je vlastně vedle, oddělenej nějakou plentou." (E1)

Podle informací policie, která provádí kontroly zaměřené na hrací automaty v lokalitě, se zřejmě problém spojený s hracími automaty a lidmi, kteří na nich prohrávají sociální dávky, postupně zvětšuje a lidí rok od roku přibývá. Negativní dopady gamblerství potvrzují i z konkrétních zkušeností ze svého okolí sociálně znevýhodnění obyvatelé lokality: *„Dyť co znam jednu rodinu, ona má asi 8 nebo 9 dětí, a celou podporu, všechny přídavky, co dostal do ruky, celou prohrál [na automatech] ... celý měsíc máma se musela starat a žebrat, aby ty děti je prostě vyžila do dalšího měsíce, aby měly co jíst. Že jo, než dostane další peníze." (SZ5)*

Drogy

Drogy, jejich uživatelé i dealeři se ve sledované lokalitě dle informátorů vyskytují, pro jedny je v tom spatřován vzhledem k jejich sociální situaci zdroj obživy, pro druhé pak únik z reality. Z hlediska měkkých drog je velmi rozšířená marihuana, z tvrdých drog převažuje pervitin.

„Právě ten problém je ta sociálně vyloučená lokalita, kdy vlastně jsme předávali policii zadrženýho jak dealera, konzumenta, policie tam několikrát tyhle věci řešila, kdysi tady byla i varna v panelovým domě, takže tyhle věci samozřejmě sou." (E1)

Obavy z rozšíření drog mezi klienty mají zástupci azylového domu, proto dělají na drogy testy (na dobrovolné bázi přímo v azylovém domě, nebo v K-centru, které je nejblíže v Teplicích). Stane-li se, že je test pozitivní, je spolupráce s klientem azylového domu ukončena.

V návaznosti na užívání drog se pak ve vyšší míře vyskytují také drobné krádeže a je s nimi spojována vyšší kriminalita v lokalitě a jejím okolí. „*T: Myslíte si, že ta kriminalita je tam vyšší než jako v jinejch částech města? R: No tak možná jo, ale tak jako, vy se divíte? Kdybyste tam bydlel, tak byste se nedivil*

no. … To je něco jako Trnovany. … Když někdo fetuje, tak krade. Ale to je všude. No, ale jako normální krádeže, nebo normální kriminalitu to je úplně to samý jako, když jdete do Teplic. To je prostě furt stejný. Ať tam bydlej Cikáni nebo bílý." (SZ3)

Jelikož v Krupce nepůsobí žádný terénní pracovník zaměřující se na práci s uživateli drog ani zde není program zaměřený na tuto skupinu, nemají oslovení experti výraznější přehled o drogové problematice v lokalitě. Často se informace omezují na konstatování, že drogy jsou v lokalitě přítomné.

Prostituce

Prostituce, především ta veřejná, se na území města podle informátorů v současné době spíše nevyskytuje, případně je lokalizována v malé míře v jedné z částí města. *„Sexuální služby jako by ve městě v Krupce byl spíš fenomén, bych řek, dřívější doby, kdy jsme se s prostitutkama setkávali na, ne ve městě, ale v obci Soběchleby, která je vlastně katastrálním územím města Krupka. Takže tam v současný době, ani tam není zaznamenán velký nárůst prostituce, … To se spíš jedná o starší ženy, čtyřicet, padesát let. A vesměs je to jedna a ta stejná paní." (E1)*

Objevují se však informace o prostituci, která je provozována v některých bytech v lokalitě. Nejedná se však zřejmě o organizovanou prostituci v pronajatých bytech, ale o způsob, jakým některé z osob nebo rodin řeší tíživou finanční situaci, za využití vlastních bytů.

„Většinou to dělaj lidi, který jsou k tomu nějakým způsobem donucený, a to dvěma způsoby. Buď jsou závislí na drogách a potřebujou sehnat dávku anebo to jsou zoufalý matky nebo zoufalá rodina, která potřebuje sehnat obživu, což je docela zvláštní a dělaj to i bílí. To jsem taky znal, tady byla rodina, která matka vydělávala prostitucí ve vlastním bytě, děti byly vedle s manželem, to tady jo, normálně tam 'chodili kamióny', jak oni říkali." (E2)

Lichva

Existenci lichvy ve sledované lokalitě informátoři opakovaně potvrzují. Tento jev je spojen především s prostředím sociálně znevýhodněných osob, je však velmi obtížně postižitelný a informátoři ze strany obce a policie o něm nemají informace.

„No lichvářů tam působí! Jednak v Krupce působí mnoho lichvářů, to je prostě vždycky tragédie. Otázka je, co si pod lichvou představíme, jo. Jestli takovej ten Provident nebo nějaký ty rychlý prachy, to jsou relativně ještě slušný lichvy stále jo. Nebo to jsou takový ty pokoutní drsňáci, co vám půjčí 1000 a za týden to jsou 2000 … Tam byl jeden Albánec, kterej takhle půjčoval prachy a měl drsný kluky na to, aby mu to vymáhali." (E2)

Zkušenosti s lichváři jsou uváděny také ve spojitosti s klienty azylových domů. Jednak se v minulosti vyskytovaly situace, kdy těmto klientům nabízel půjčky člověk ze sledované lokality, zkušenosti hovoří však také o tom, že podobným způsobem začal v rámci azylového domu půjčovat i jeden z jeho klientů.

„R: Tam [v lokalitě] si myslim, že to bují. Protože tam to nikdo nekontroluje jo. Tam, tam ani žádná jakoby obrana proti tomu, aby se to tam nedělo. T: A ten lichvář, kterej sem přišel, nebo kterej tady

jako dřív byl, odkud teda byl, odkud přišel? R: Tak nejdřív se nám to stalo tak, že sem přišel někdo prostě tady, prostě kdo bydlí v Krupce, prostě přišel a nabízel jo. T: A myslíte si, že to byl člověk z tý sociálně vyloučený lokality, nebo uplně jako někdo jinej? R: Já myslim, že jo, že z tý sociálně. A potom se nám to stalo taky, když jsme tady měli ubytovanýho člověka, kterej prostě na tom finančně nějak líp a začal jim pujčovat." (E5)

V azylovém domě informují klienty o rizicích takovéhoto půjčováni v rámci asistovaného hospodaření i v rámci přednášek odborníků na toto téma. V lokalitě však takovéto možnosti nejsou a podle informátorů je tam lichva rozšířená, čemuž nahrává časté zadlužení obyvatel. Zprostředkované informace o lichvě byly v rámci výzkumu získány také z řad sociálně znevýhodněných obyvatel, ačkoli nikdo z nich neuvedl, že by si tímto způsobem peníze půjčil. Někteří však uvádějí, že o této formě půjčování peněz vědí, případně věděli v minulosti a znali možnost, kde je možné takovýmto způsobem peníze vypůjčit.

„Ale vim, že to bylo. Dřív to bylo, před těma 10ti rokama, to bylo úplně strašný... [teď ale] nevim o nikom, kdo by tady dělal. Ten, co to dělal, ten už tady nebydlí, ten hlavní, ten už se odstěhoval, tady vlastně byli dva. Ty se vodstěhovali a už přestala. A teda já sem si nikdy vod nich nepučil, v životě, protože když mi řekl ten úrok, tak 50 %, tak sem řekl, že to ... že nejsem blázen,... i 100 %." (SZ6)

Nicméně jiní informátoři z řad sociálně znevýhodněných obyvatel naopak přítomnost lichvářů v lokalitě potvrzují a hodnotí ji jako standardní a běžný způsob půjčování peněz. *„R: Tak tam [lokalita] je to normální, že tam se dělaj půjčky na černo normálně. T: Jako že lichva? R: No, tam si lidi využívaj prostě T: Jako že jim tam někdo pučí tisícovku a vrátí mu dva. R: No přesně tak." (SZ1)*

Prevence kriminality

V rámci projektu prevence kriminality, který začal před více než 10 lety, byl zřízen kamerový systém, vedle kamer instalovaných ve třech domech bytového družstva jsou tedy v lokalitě kamery městské policie. Přímo v lokalitě byla také před několika lety zřízena v jednom z panelových domů družstva služebna městské policie (MP), v lokalitě se nachází také Policie ČR. Družstvo jako majitel většiny domů se na zřízení a provozu služebny MP finančně podílí částkou okolo 1 milionu Kč ročně. Probíhá zde tedy pravidelná pochůzková činnost 4 strážníků rozdělených do dvou směn. Jejich pracovní doba v lokalitě je od 13:00 do 1:00 hodin.

Nejnovějším programem (od 2. poloviny roku 2011) je zavedení dohledové služby v lokalitě, která je podporována Úřadem práce. V ulici Karla Čapka a Dukelských hrdinů funguje romská hlídka (dobrovolník z řad Romů a jeden policista MP), která vykonává společně s hlídkou Městské policie dohled nad veřejným pořádkem. Vyhodnotit zkušenosti s touto službou nebylo v době zpracovávání výzkumu možné, neboť fungovala zatím pouze několik dní.

Přesto, že je zainteresovanými informátory zdůrazňován přínos těchto zavedených opatření, reakce ohledně bezpečnostní situace ze strany obyvatel lokality i jejího okolí rozhodně nehodnotí dlouhodobý vývoj situace v lokalitě nikterak pozitivně. Často není spatřována ani stagnace situace, natož její zlepšování.

„R: Policie nic nedělá, nevyleze ze služebny. ...právě, že na tý, co se týče Dukelských a Čapkárna

prostě, tam absolutně nic nedělaj prostě policajti, vůbec nic. Tam se dějou takový věci a nic se..., A třeba na Hamrech [jiná část města], tam se něco stane a prostě tam z malýho velblouda udělaj velkýho prostě, ale tam neudělaj nic.“ (SZ1)

5.4.1. Shrnutí

- Lokalita je spojována především s narušováním veřejného pořádku a s majetkovými trestnými činy/přestupky proti majetku (krádeže, vykrádání sklepů, aut) a vandalismem.
- Problémy s rušením veřejného pořádku, vandalstvím a drobnými krádežemi jsou často spojovány s dětmi a mladistvými, vyskytuje se především obava z partiček mladistvých, které jsou vzhledem ke svému chování označovány jako dětské gangy. S těmi jsou spojovány nejen drobné krádeže, ale také šikana.
- Často zmiňovaným problémem, a to nejen ve vztahu k zadluženosti obyvatel a ekonomické situaci rodin závislých na dávkách, je gamblerství. Tento problém je posilované existencí heren přímo v lokalitě, které jsou navíc povoleny vyhláškou a jejich provozní doba je vyhláškou stanovena po celou noc do 6 hodiny ráno. Ze strany zástupců obce není patrná snaha o regulaci v této oblasti.
- V lokalitě je identifikována existence praktik půjčování peněz, které je možné označit za lichvu. Jejímu rozšiřování nahrává nízká finanční gramotnost řady sociálně znevýhodněných obyvatel, princip pronajímání bytů družstevníky za vysoké nájmy i naprostá absence jakéhokoli finančního či protidluhového poradenství v lokalitě.

5.5. Sociální služby, politika obce

5.5.1. Poskytovatelé služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

Ve městě je nejvýznamnějším a v podstatě jediným poskytovatelem služeb pro osoby sociálně znevýhodněné a ohrožené sociálním vyloučením **Oblastní charita Teplice**. Poskytuje sociální služby v oblasti azylového ubytování, prevence sociálního vyloučení a odborného poradenství a v Krupce provozuje dvě zařízení azylového typu. Každý klient v těchto zařízeních má svého průvodce, který s ním řeší jeho osobní situaci a snaží se jej připravit na dobu, kdy bude samostatně bydlet mimo azylová zařízení.

Dům Agapé je **azylový dům pro matky s dětmi**, který začal fungovat v roce 2001. Poskytuje pomoc matkám s dětmi v tísni a mladým lidem bez zázemí při startu do života, má kapacitu 20 lůžek (maminky + děti) a poskytuje časově omezené azylové ubytování. S klienty je nejprve uzavírána smlouva o ubytování na krizový pobyt 7 dnů, která se mění v případě, že je uživatel schopen dodržovat řád domu a jeví ochotu spolupracovat se sociálním průvodcem[29], na smlouvu o ubytování (na 3 měsíce). Ta může být dle konkrétní situace prodloužena o další 3 měsíce, maximálně však na dobu 1 roku[30]. Jsou zde poskytovány sociální služby v oblasti psychosociální, sociálně právní, sociálně pedagogické včetně sociálního tréninku zaměřeného na rozvoj schopnosti samostatně a zodpovědně žít.

V průběhu roku 2009 využilo azylový dům 73 klientů při ceně za noc 70,- Kč[31]. Vlastníkem objektu je MěÚ Krupka, Oblastní charita Teplice jako provozovatel je zde v nájmu na dobu neurčitou.

Dům Agapé II. je **azylový dům pro rodiny s dětmi v tísni** a funguje od roku 2005. Ve dvou domech na okraji města se nachází 30 bytů s celkovou kapacitou 168 lůžek. Jeho kapacita je neustále plně obsazena. Nájem se dle informátorů pohybuje okolo 4000 Kč za byt 1+1 (bez elektřiny). Cílem je pomoci rodinám s dětmi v tísni nalézt zpět zázemí a předcházet tak působení sociálně-patologických jevů. V rámci azylového domu Agapé II. působí sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Azylový dům je určen pro širší region, ale přednostně jsou do něj přijímáni lidé z Krupky. *„Polovina těch lidí je z této lokality [Krupka] a další polovina je právě už z okolí právě buď Teplice, Bílina, já bych řekla, že tu působnost máme docela, tady ten Ústecký kraj." (E1)*

Zdůrazňována je zde především možnost pracovat s celou rodinou, neboť řada osob se ocitá v nouzi v důsledku nefunkčnosti rodinných a sociálních vztahů. *„Když máte rodinu fungující, třeba širší rodinu, tak ta rodina se podrží, pomůže si navzájem, kdežto když ty vztahy jsou rozpadlý, matky samoživitelky, muž samostatnej, tak proto, aby se zase vrátili zpátky, musí vyvinout obrovský úsilí." (E2)*

[29] Odborný pracovník, který uživatele od momentu přijetí provází celým pobytem a udržuje s ním kontakt i po odchodu.
[30] MPSV: Popis realizace poskytované sociální služby AD Agapé. Registr poskytovatelů sociálních služeb.
[31] Výroční zpráva 2009. Diecézní charita Litoměřice.

Podle zkušeností totiž v případech, kdy jde matka s dítětem do azylového domu a *„muž zůstane venku, tak by se měl jako snažit najít bydlení pro celou rodinu. Bohužel to tak často nefunguje. Funguje to tak, že se na to vykašle, chodí maximálně na návštěvy, sem tam zaplatí nějaký výživný.“ (E2)*

„To je opravdu velice funkční model, který, si myslim, není úplně doceněný a dokonce není ani v zákoně o sociálních službách. Rozumíte jo, vy máte azylový dům pro muže, pro ženy s dětma, ale pro rodiny nic takového neexistuje. Nám nechtěli plno let dávat dotace, protože jsme nespadali do kategorií, nakonec jsme dostali dotaci na prevence sociálního vyloučení pro rodiny, což tam něco takovýho je, ale tohle, že ta rodina je dohromady a není to rozdělený, tak si myslim, že to je poměrně důležitá věc, která funguje a tam to funguje.“ (E2)

V případě, kdy je v azylovém domě možnost pracovat s celou rodinou, oběma rodiči i dětmi, a rodině nehrozí z důvodu odloučení v takové míře rozpad v důsledku špatné sociální situace, je zde sociálními pracovníky spatřována výrazně vyšší naděje na změnu. *„Jsme snad jediný takový zařízení tady v republice. Já jsem neviděl ještě azyláky pro rodiny s dětma a přitom je to lepší. Je to teda těžší práce, protože ty vztahy jsou tam daleko složitější, i ty rodiny navzájem maj složitější vztahy a taky vztahy uvnitř rodiny. A teď muž, žena, ono jim to nefunguje, nevěry různý, je to těžší, ale podle mě je to celkově efektivnější práce.“ (E2)*

Také zde je klientům na základě typu problému a věku k dispozici sociální průvodce - odborný pracovník pod vedením sociálního pracovníka, který rodinu od momentu přijetí provází po celou dobu poskytování sociálních služeb a udržuje s ní kontakt i po odchodu. Sociální průvodci pracují s rodinami a jejich členy na základě individuálního plánu, ve kterém stanoví způsob řešení jejich situace a zapojení do jednotlivých činností.

Mimo jiné je s rodiči pracováno s cílem zlepšit šance dětí ve vzdělávacím systému a jsou vedeni k účasti dětí na předškolním vzdělávání.

„Podporujeme je ve vzdělávání, pokud jo, maminka víme, že má čtyřletý dítě, šup s nim do školky, prostě snažíme se ... dělat s ní třeba i finanční rozpočet, aby na tu školku vyšlo, případně jí řekneme, ‘heleďte se, jsou možný nějaký i podpora z tý školky, že oni vám něco prominou, nějakej peníz, jo protože jste sociálně slabí‘, takže se snažíme je i takhle informovat, aby to dítě nesedělo tady, ale maminka to dítě jakoby do tý školky vodila.“ (E1)

U školních dětí je dohlíženo na docházku a prospěch a v případě potřeby je možné zajistit doučování ve spolupráci s rodiči.

„Tam se třeba stane, že matka zaspí a nepošle dítě do školy. To není zas tak neběžný, no a ‘ono je devět, tak já tě nepošlu‘, tak to teda ne. My to kontrolujem, je devět a ještě máš nejmíň tak šest hodin, co tam budeš.“ (E2)

„Když to dítě začne mít opravdu problémy ve škole, tak začnem s tou školou komunikovat. Upřímně i ty školy někdy neumí komunikovat s těmi romskými rodiči a ... oni se občas chovaj způsobem, že jsou hluční a nadávaj atd.“ (E2)

„Pokud máme tady nějaký děti se speciální nějakou poruchou, tak my spíš kontaktujeme pedagogicko-psychologickou poradnu a vlastně pak dohlížíme na to, aby tam ta maminka s tim dítětem docházela. Jo, a oni maj pak různý doporučení, jak s tim dítětem pracovat a tak dále, jinak máme logopeda

specialistu, ale jako z řad našich zaměstnanců, takže kdyby nějaký dítě mělo třeba vady v řeči, tak je možný cvičit s nim." (E1)

V azylovém domě je s uživateli realizováno asistované hospodářství, kdy si část prostředků pravidelně odkládají stranou na jejich pozdější využití při shánění bydlení (kauce, nájem apod.). *„Je to naprosto bezúročný, my to teda taky nikam neukládáme, oni to maj uložený u nás v trezoru, jakoby maj peníze u nás uložený na bydlení ... Jsou to jejich peníze, když trvaj na tom, že to chtěj, tak to dostanou. V tu chvíli jste porušili nějakou dohodu, tak si rozmyslete, kde budete bydlet, můžete odejít, do měsíce ukončíme smlouvu a běžte si žít sám, na to máte plné právo. Ale pokud tady chcete zůstat a i v tom programu, tak si tady ty peníze nechte." (E2)*

Žadatelé musejí projít vstupním pohovorem, kde jsou s nimi probrány podmínky a možnosti spolupráce a jejich pobytu v azylovém domě. Po prvním měsíci jsou pak zhodnoceny individuální plány a na základě úspěšnosti tohoto hodnocení je s uživateli případně prodloužena smlouva.

„A pokud vidim, že jako za měsíc, když se udělá nějaká ta revize ..., tak vidím, že je tam furt nesplněno, neudělal, a ptám se proč. Tak když vidím, že k tomu ten člověk nemá motivaci tak pak..., motivace je, to že jim prodloužíme smlouvu, protože oni maj u nás vždycky smlouvu na tři měsíce a prodlouží se. A pokud vidím, že nemá snahu, tak nemá smysl, abysme tu službu poskytovali nadále." (E1)

Standardní ukončení poskytování sociálních služeb uživatele probíhá zpravidla tehdy, pokud se klientovi podaří vyřešit situaci, která ho do zařízení přivedla. Uživatel však může ukončit pobyt kdykoliv na vlastní žádost a bez udání důvodu. Naopak mezi důvody, kdy je pobyt ukončen ze strany poskytovatele, patří závažné porušení domovního řádu nebo porušení dohody o spolupráci. Pokud je spolupráce ukončena ze strany poskytovatele, tzn. spolupráce s klienty neprobíhá podle představ pracovníků azylového domu, je spolupráce ukončována postupně a minimálně měsíc předem jsou klienti dotazování ohledně dalšího bydlení. Nestává se proto, že by tito klienti neměli kam jít. Často však seženou byt nebo podnájem, které jsou hodnoceny jako ne vždy vhodné (vysoký nájem, velmi špatný stav, chybějící vybavení).

„R: Už ty lidi pomalinku směrujeme k tomu odchodu a většinou se dozvíme, kam jdou, k příbuzným, nebo sehnali byt. Většinou hodně se stává, že seženou byt, většinou nějakej podnájem, ne vždycky je to vhodný bydlení no, ale stává se... T: Že to může bejt třeba i absolutně nevýhodný? R: Ano. T: Třeba vysokej nájem? R: Nebo nějaká ruina, prostě kde nemají, já nevim, třeba koupelnu jo, stává se." (E1)

Při hodnocení **úspěšnosti realizovaného projektu** je možné posuzovat jednak to, s jakým podílem uživatelů je služba ukončena z důvodu špatné nebo žádné spolupráce, ale také například z pohledu „návratnosti" klientů zpět do azylového bydlení.

Podle odhadů se u zhruba 30 % klientů, kteří začnou žít v azylovém domě, nepodaří realizovat úspěšnou spolupráci a pobyt jim je po určité době ukončen. *„Sedmdesát úspěch a třicet je určitě se jako nepodaří, nepodaří. Jako u nás se nestalo ještě, že by lidi skončili na ulici, ale je to přesně do toho, vracim se do ruiny, vracim se támhle k příbuznejm, u kterejch mi nebylo dobře jo. Ale je to o tý nespolupráci, ale stává se nám ...těch třicet procent." (E1)*

Druhým hlediskem úspěšnosti projektu může být to, jak se daří obstát v běžném životě klientům, s nimiž spolupráce probíhala relativně dobře, a během pobytu v azylovém domě se postupně podařilo vyřešit situaci, pro kterou se do azylového domu dostali (povětšinou špatnou bytovou situaci):

„Řekněme, že tak 10% se vrátí, ty jsou teda neúspěšný. Většinou ten samej problém jo, získat nějaké bydlení. [Během pobytu v azylovém domě] si většinou ušetřej a jdou bydlet jo. Kdyby pokračovali v tom, co jsme je naučili, tak by mohli vydržet. Řekněme tak 50-60 % se dostane do těch problémů, ale už se k nám nevrátí, a těch 40 % [je úspěšných, neboť se jim podaří sehnat vyhovující bydlení] ... Zrovna jsme mluvili o několika rodinách, který žijou právě na tom dolním sídlišti [část sídliště v Maršově, kde však nejsou identifikovány žádné problémy srovnatelné se sledovanou lokalitou] a měli lidi strach, protože to byli Romové, a říkaj, že jsou výborný. Oni se u nás naučí, že jo, ona se naučí od uklízení, o tom, že nemůžou domů přinést haldu odpadků, šrotu a hodit to domu před dveře.“ (E2)

Pod Oblastní charitou Teplice funguje také **Občanská poradna Teplice**, která poskytuje ambulantně odborné sociální poradenství různým skupinám klientů (oběti domácího násilí, oběti trestné činnosti, osoby komerčně zneužívané, v krizi, osoby se zdravotním postižením i etnické menšiny). Nejčastěji je poskytována pomoc v oblasti bydlení, dávek, pracovního práva, či jiné oblasti práva.

Podle informátorů tvoří značnou část klientely svobodné či rozvádějící se matky, které řeší otázky výživného a věcí spojených s rozvodem a porozvodovým vypořádáním. Tato poradna je otevřená klientům z Krupky, nicméně sídlí v Teplicích a klienti z celé Krupky představují okolo 12 % ze všech klientů (což je v absolutní hodnotě okolo 100 lidí).

Od června 2006 působila přímo v lokalitě společnost Člověk v tísni, o.p.s., která měla kancelář v ulici Karla Čapka. Realizovala zde **terénní sociální práci** zaměřenou na problematiku chudoby a sociálního vyloučení. Terénní sociální práci zde poskytovaly dvě pracovnice, které docházely zejména do obou ulic Karla Čapka a Dukelských hrdinů. Kontaktní kancelář byla otevřena 2x týdně, sociální práce byla poskytována převážně v domácnostech klientů.

Podle analýzy realizace terénní sociální práce v Krupce od jejího počátku do června 2008 (tj. po dvou letech programu)[32] spočíval počátek činnosti především v monitorování situace a informování obyvatel lokality o nově vzniklé sociální službě. První klienti začali přicházet až po několika měsících od zahájení činnosti a nárůst jejich počtu byl zaznamenán až v průběhu roku 2007. Po stejné době také stoupl počet klientů z řad cizinců (především osoby pocházející z Ruska a Ukrajiny, které tvořily významnou část klientů terénní sociální práce). Významná část klientů se na pracovnice obracela s otázkami sociálního zabezpečení (dávky státní sociální podpory, dávky hmotné nouze, ale také důchody a dávky sociální péče). Dalšími podstatnými tématy řešenými v rámci terénní sociální práce byly problémy s bydlením, dluhy a zaměstnáním, případně otázky rodinného soužití a vztahů. Klientům z řad cizinců byla zajišťována pomoc především s vyřizováním dokladů, s orientací v českých zákonech a právních vztazích.

V současné době již společnost Člověk v tísni v Krupce nepůsobí.

V uplynulých letech v lokalitě krátce působila také dvě romská sdružení, jejichž činnost zanikla především z finančních důvodů. Občanské sdružení Amare se svého času snažilo založit komunitní

[32] Procházková, P. 2008: Lidé mezi Skyllou a Charybdou – sociální vyloučení a sociální služby v Krupce. Bakalářská práce Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

centrum a zaměřovalo se na volnočasové aktivity (zájmové a sportovní kroužky) a doučování dětí a mladých lidí. Jeho aktivní činnost však netrvala příliš dlouho.

„Nefungují, já myslím, že tady nefungují neziskovky žádné, vlastně kromě tý oblastní charity Teplice tady nic nemáme. Není tady konkurence těch neziskovek, že jo, my poskytujem tohle..., v dobrém slova smyslu konkurence, jo. Že tohle tady chybí.“ (E3)

5.5.2. Sociální práce v lokalitě

Vzhledem k identifikovaným problémům je v lokalitě fatální nedostatek poskytovatelů sociálních služeb a jakýchkoli programů zaměřených na práci se sociálně znevýhodněnými obyvateli a tento stav je dlouhodobý. Z výpovědí všech informátorů tohoto výzkumu zaznívá naprostá absence jakékoli terénní sociální práce v dané lokalitě, kde podle odhadů žije více než 4000 obyvatel, z nichž je velká část sociálně znevýhodněná. Vzhledem k personálnímu složení sociálního odboru města zde v realitě neprobíhá sociální práce téměř žádná. Ze sedmi pracovníků sociálního odboru města jich má pět na starost dávky pomoci v hmotné nouzi (což zcela pokrývá jejich pracovní kapacitu), vedle jedné vedoucí odboru zbývá tedy na celé město jedna sociální pracovnice, u které je zdůrazňováno, že není terénní sociální pracovnicí a na oficiálních stránkách města je navíc uvedeno, že se zaměřuje na péči o staré občany města.

„To je sociální pracovnice, která tam jde na prohlídku třeba při podání žádosti nový, tak chodí, zda opravdu uvedli informace, potom tam chodí, když je nějaký problém v rámci sociálně-právní ochrany dětí, nebo když ji požádá sociálně-právní ochrana náhodou o nějaké rychlé šetření, že se doslechli. Takže, že by tam chodila ... opravdu časově to nejde zvládnout a to nezajišťuje, že by třeba chodila, tak jak jsou terénní pracovníci po rodinách, pomohla jim s plánováním třeba nákupů, nebo jim vysvětlila, jak mají třeba, když se narodí dítě nový, jak mají pečovat o to dítě, tak to tady není.“ (E3)

V letech 2002-2004 zde byla terénní sociální pracovnice pro romskou komunitu, která chodila do rodin a pracovala s nimi, např. pomáhala s doučováním dětí či pořádala volnočasový program (výlety apod.). Její práce, ač zřejmě nemohla kapacitně pokrýt celou lokalitu, je informátory hodnocená jako přínosná. *„Ze začátku to taky bylo takový nijaký, příjmou, nepříjmou, pak si na to děvče zvykli a jako ten vztah tam byl velice pěknej a ta práce byla přínosem.“ (E3)*

V současné době nikdo žádnou podobnou pozici nezastává, ač má město na terénního sociálního pracovníka pro romskou komunitu přidělenou dotaci. Vzhledem k situaci v obci bez zvoleného zastupitelstva (stav k začátku září 2011) je však komplikací pravděpodobně také finanční stránka (viz dále v textu).

„Kromě sociálních pracovníků z města, který spíš fungují jako distributoři těch sociálních dávek jakoby, že si to rozdělujou, tak nevim, jestli je tam terénní pracovník. Vim, že tam jeden čas byl pan [jméno], romskej poradce, kterej ale během pár dnů zmiznul, on nás i kontaktoval atd. a najednou odešel. ... Takže já si myslim, že tam sociální práce skoro není.“ (E2)

Zdůvodňováno je to především personálními důvody a nedostatkem vhodných kandidátů pro danou roli. V průběhu výzkumu však byly zachyceny také názory některých činitelů o tom, že takovýto sociální pracovník by měl o klientech „informovat město“, což nevychází z etických principů sociální

práce a může působit jako bariéra pro činnost terénního pracovníka v lokalitě.

Absenci sociální práce pociťují také informátoři z řad sociálně znevýhodněných obyvatel, kteří hodnotí činnost pracovnic městského úřadu jako nedostatečnou a hledají někoho, kdo jim poradí při řešení praktických věcí prostřednictvím různě zacíleného poradenství.

„R: No tak jako, kam se maj poradit? Když jdou na město, tak oni jim řeknou, že s tim vám neporadíme. Oni jim daj papír, kterej si maj vyplnit, a to je všechno. Ale jako nějaká rada, co maj dělat, když se jim stane tohle nebo to, tak... T: Myslíte si, že by tady byla jako, v tý lokalitě, dobrá třeba nějaká organizace, třeba nějaký nízkoprahový centrum? R: No, protože většina lidí třeba neumí tam psát, nebo neumí číst, nebo něco prostě. ... Takže by jí potřebovali jo, pomoct, vyplnit ty papíry nebo tady to, aby to mohli vyřídit.“(SZ3)

Z hlediska sociálně-právní ochrany dětí spadá Krupka pod OSPOD v Teplicích. Nicméně obdobně jako na většině OSPOD s republice jsou také zde personální kapacity nízké vzhledem k velikosti lokality a její potřebám, což v důsledku velmi limituje či zcela znemožňuje preventivní práci a rozvoj programů v lokalitách.

Z pohledu OSPOD se v Krupce často řeší problémy se záškoláctvím a relativně vysokým podílem záškoláků, např. v porovnání s jinými oblastmi. Zmiňován je také problém s šikanou mezi dětmi a objevují se, či se v nedávné minulosti objevovaly experimenty s drogami.

Jako substitut sociální práce v lokalitě jsou některými zástupci města uváděna svým charakterem preventivní, ale zároveň represivní opatření v podobě zavedení kamerového systému a zřízení služebny městské policie přímo v jedné z ulic.

„Úzce s námi spolupracují [městská policie], když my potřebujem něco zajistit, tak vlastně tam máme strážníky, už jsou tam vyčlenění strážníci, se kterými je velice dobrá spolupráce, jsou to takový naši sociální pracovníci v uvozovkách, takže s nimi, tam nám vlastně mapují ty problémy, takže se to tam zklidnilo, částečně v té ulici, takže i tohlencto město zajistilo.“ (E3)

„Jo, oni [městští strážníci] v podstatě zastupují toho terénního pracovníka v tuhle chvíli, protože se nám podařilo vybrat lidi, kteří k tomu maj kladnej vztah a sociální cítění, takže oni místo toho, aby řešili pokutama, tak to řešej domluvama a vysvětlováním a teprv v nějakým krajním případě to jde přes pokuty nebo správní řízení.“ (E4)

Chybějící personální kapacity pro zajištění terénní sociální práce zdůrazňují jak představitelé města, tak zástupci poskytovatele sociálních služeb. Výrazně nedostatečné je jak personální zajištění stávajících služeb poskytovaných městským úřadem, tak především škála poskytovaných typů služeb. Krom azylového bydlení a sociální práce s jeho klienty, mezi nimiž se po ztrátě bydlení ocitají také obyvatelé obou sledovaných ulic, je v lokalitě zřejmá absence celé škály služeb, od sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, přes pracovní, právní a protidluhové poradenství, po podporu vzdělávání a doučování či nízkoprahová centra a další možnosti pro trávení volného času dětí a mládeže.

„Takže určitě by tady bylo potřeba několik terénních pracovníků, kteří by spolupracovali a kteří by pracovali právě u těch rodin, u těch maminek, které se chtějí starat, ale zkrátka neuměj, nikdo je to nenaučil, jo tak tam by byla důležitá třeba pravidelná návštěva, kontrola financování, zda ty děti že jo, potom je tu doučování, naučit tu matku, aby uměla zkontrolovat ty děti, jo takže ta terénní práce tu chybí.“ (E3)

Opakovaně je poukazováno na absenci nízkoprahového zařízení pro využití volného času dětí a mládeže, která je pociťována o to více, že v lokalitě nejsou žádné možnosti pro smysluplné trávení volného času (např. hřiště) a děti tráví celé dny na ulicích. *„Ty děti by se netoulaly po ulicích, ale měly by nějaký vedení a nějaký volnočasový využití prostě, vyžití a možná i nějakej nácvik něčeho, jak by se měly chovat, to, co nedostanou v rodině.“ (E3)*

V současné době o otevření klubu na pomezí školního klubu a nízkoprahového zařízení usiluje základní škola sídlící přímo v lokalitě. Základními bariérami je prozatím finanční stránka (peníze na vybavení, které by bylo atraktivní pro dobrovolné trávení volného času dětí), ale také vymezení oficiální formy takovéhoto zařízení. Akreditované školní kluby se musejí řídit školním vzdělávacím programem a naplňovat řadu indikátorů, jakými je například počet členů, což může pro začátek vzbuzovat u provozovatelů obavy z naplňování stanovených kritérií v případě, že by takovýto klub nebyl zpočátku pro děti atraktivní nebo by je docházka po krátké době přestala bavit.

5.5.3. Limity a možnosti sociální práce v lokalitě

Finanční stránka je obecně nejčastěji uváděným důvodem omezené či zcela absentující sociální práce v lokalitě. I současný jediný poskytovatel služeb zaměřených na sledovanou cílovou skupinu uvádí jako zásadní problém spojený s poskytováním svých služeb, ale zároveň také limit bránící jakémukoli rozšíření spektra služeb, finanční stránku, a to jak vzhledem k objemu prostředků, tak především k nejistotě ohledně kontinuity financování. Nejistota ohledně financování pak nejen, že limituje stávající služby, ale může odrazovat od rozšiřování a zavádění nových služeb.

„Jedinej problém je, opravdu ... ta finanční udržitelnost, je tady obrovská nejistota spíš.“ (E2)

„My se potýkáme jako neziskovka s nedostatkem financí, asi jako každá neziskovka. A je pravda, že my bysme tady na tu práci potřebovali ještě aspoň o dva kolegy víc jo. My tady máme asi sto klientů a jsme na to tři. Takže si asi dovedete představit, že máme co dělat, abysme to tady zvládli.“ (E1)

Situaci ještě zhoršuje politická situace města, kdy již rok nemá město zastupitelstvo, neboť dvoje komunální volby (řádné v září 2010 a opakované na jaře 2011) byly zrušeny z důvodu kupčení s hlasy voličů. Ani třetí volby v září 2011 se neobešly bez trestního oznámení, výsledek voleb nicméně potvrdil v říjnu 2011 krajský soud. Výsledkem je, že obec byla rok bez zvoleného zastupitelstva a v rozpočtovém provizoriu. To má dopady mj. na omezené možnosti zavádění jakýchkoli programů. *„My jsme třeba žádali právě o dotaci toho terénního pracovníka ... dotace nám byla přiznaná, ale úplně v jiné výši a vzhledem k tomu, že my nemáme vlastně zastupitelstvo, nemáme řádně ukončeny volby, tak jsme nemohli znova odsouhlasit, protože podmínkou bylo odsouhlasení zastupitelstva s alikvótní částí, že spoluúčastí tý dotace. A vzhledem k tomu, že oni nám to navýšili, dali nám míň*

dotace, tak to neměl kdo schválit.“ (E3)

V otázce **zavádění nových služeb** z vícero stran zaznívá potřeba profesionálního poskytovatele služeb z vně lokality, neboť s občanskými sdruženími, která v minulosti sporadicky vznikala v rámci lokality, není spojována výrazně efektivní činnost nebo přínos.

„Rozhodně si teda nemyslím, že by to mohla být organizace, která vznikne třeba v tom sídlišti, jako je občanské sdružení romského typu, kterých tam teda za dobu mého působení působilo několik, ale vždycky v rychlosti vznikly, měly velké plány a pak se teda téměř nic z toho nerealizovalo.“ (E5)

„Ale musel by to být zase poskytovatel služby odněkud zvenčí, ne vlastně, my jsme tu třeba měli občanské sdružení, které se snažilo něco dělat, ale už v té lokalitě máme takové ty rodiny, že jo, ty klany proti sobě, rodiny nám tam už proti sobě bojujou, no a jestliže teda občanské sdružení založený pánem já nevím jedním, jehož děti jsou výrostci první třídy a chce domlouvat těm druhejm, tak to nenese že jo ovoce. Tam potom dochází ke střetům a bojům mezi tím.“ (E3)

5.5.4. Role obce

Město má vypracovaný Integrovaný plán rozvoje města Krupka z roku 2008, který je však formulován poměrně obecně a v zásadě neobsahuje žádný plán rozvoje sociálních a souvisejících služeb ve městě. Formulovaný strategický cíl zkvalitnění občanské vybavenosti ve městě a zlepšení podmínek pro sociálně slabší či jinak znevýhodněné skupiny obyvatel má být dle plánu naplňován pouze prostřednictvím domu s pečovatelskou službou. Nedostatek poskytovatelů sociálních služeb, který je z analýzy situace ve městě patrný, není v tomto plánu identifikován ani jako slabá stránka či riziko naplnění jiných strategických cílů.

O existenci tohoto či jakéhokoli jiného komunitního plánu města, podle kterého by byly plánovány nějaké aktivity směrem k lokalitě, se navíc nezmiňuje žádný z oslovených expertů. Je tedy otázkou, zda daný plán není pouhou formalitou, na kterou se v praxi nebere přílišný zřetel.

Role města z hlediska sociálních služeb dotýkajících se sociálně znevýhodněných obyvatel je kladně hodnocena pouze v souvislosti s oběma azylovými domy, které jsou v městských objektech, do jejichž rekonstrukce a výstavby město vložilo nemalé prostředky a na jejichž provoz finančně přispívá.

Naopak velmi negativně je hodnocena nulová aktivita směrem k lokalitě části sídliště v Maršově. *„Divim se, že město, když bylo schopný dole postavit dům za 30 miliónů, nahoře opravy asi za 5 miliónů, tu hasičárnu, proč třeba neinvestuje do nějakého projektu v těch Dukelských hrdinů.“ (E7)*

Vzhledem k velikosti dané lokality, počtu lidí, na něž by se služby měly soustředit, a zároveň diverzifikaci cílových skupin a jejich potřeb, které je nutné řešit celým spektrem poskytovaných služeb, je kritizována absence ucelenějšího plánu. Bez toho je pro řadu poskytovatelů obtížné či demotivující pouštět se do práce v takovéto lokalitě a bez podpory ze strany kompetentních míst.

„Tam je opravdu nutný jít s nějakým plánem, kterej bude kompletní v tom, že to bude podporovat město, kraj jo atd. Když tam půjde [poskytovatel] sám do toho a nikdo vás nepodpoří nebo podpoří jenom, když teda chcete, tak to bude k ničemu, to je opravdu tak velký problém, že to musí vycházet z potřeby toho města.“ (E2)

„Myslím si, že by měl být takový tahoun, kterej jako řekne 'tak a teď to dáme do pořádku' a půjde za tím, ale z vedení, z rady města někdo ... To tady bohužel není, se domnívám teda. Asi jo, všichni by chtěli, aby se to zlepšilo, ale ono se to samo nezlepší." (E3)

Tuto pasivitu, kritizovanou z různých pozic částí dotázaných expertů, dokládají rozhovory s některými informátory, kteří nečinnost a rezignaci klíčových orgánů obce zdůvodňují údajným nezájmem sociálně vyloučených. Tyto rozhovory prokazují nechuť pouštět se do programů, malou důvěru a malý přehled o situaci v sociálních službách: *„T: Takže jakoby ona nějaká integrace je a oni [sociálně znevýhodnění obyvatelé] nemají zájem nebo teda? R: Nevim, jestli je, ale oni by stejně neměli zájem. Já skutečně nevim, jestli tady něco je nebo neni, jestli něco se děje." (E6)*

5.5.5. Shrnutí

- Vzhledem k identifikovaným problémům je v lokalitě fatální nedostatek poskytovatelů sociálních služeb a jakýchkoli programů zaměřených na práci se sociálně znevýhodněnými obyvateli. Tento stav je dlouhodobý.
- Absence jakékoli terénní sociální práce v dané lokalitě, kterou pociťují také informátoři z řad sociálně znevýhodněných obyvatel, kteří hodnotí činnost pracovnic městského úřadu jako nedostatečnou a hledají někoho, kdo jim poradí při řešení praktických věcí prostřednictvím různě zacíleného poradenství.
- Jako substitut sociální práce v lokalitě jsou některými zástupci města uváděna preventivně-represivní opatření v podobě zavedené kamerového systému a zřízení služebny městské policie v lokalitě.
- Zaznívá potřeba profesionálního poskytovatele/poskytovatelů služeb z vnějšku lokality, neboť s občanskými sdruženími, která v minulosti sporadicky vznikala v rámci lokality, není spojována výrazně efektivní činnost nebo přínos.
- Vzhledem k velikosti dané lokality, počtu lidí, na něž by se služby měly soustředit, a zároveň diverzifikaci cílových skupin a jejich potřeb, které je nutné řešit celým spektrem poskytovaných služeb. Takovýto plán však v současnosti není formulován.

5.6. Vztahy

Vztahy **obyvatel města vzhledem ke sledované lokalitě** je možné shrnout větou informátora, který se v blízkosti lokality pohybuje díky svému zaměstnání: *„Řekl bych to, co mi někteří obyvatelné Krupky, kteří jsou znalí poměrů, na otázku 'Kde pracuji?' řekli, že slušný člověk ví, že Krupka končí vlastně na hranicích toho sídliště." (E1)*

Obyvatelé z jiných částí vnímají lokalitu často jako homogenní segregovanou romskou lokalitu, což neodpovídá vnitřní diferenciaci lokality ani vnímání jejích obyvatel. Obyvatelé města lokalitu v běžném životě často ignorují a hlavním zájmem je, aby byl klid v jiných částech obce bez ohledu na to, co se děje uvnitř lokality. *„T: Myslíte si, že tady ta sociálně vyloučená lokalita je jako spíše uzavřená celkově jako od těch jinejch obyvatel v tom městě? Je uzavřená, že je každýmu jedno, co se tam děje? R: No, ano. Hlavně, že se to neděje jinde. Lidé vlastně z okolí si myslím, že - jak to mam říct. Oni tam jsou vlastně tak uzavřený a všem je vlastně úplně jedno, co se tam děje. Hlavně aby se to nedělo v okolí. Nebo aby to nezasahovalo do jejich života. Takže tim, že jsou v té lokalitě skoro jenom Romové, tak oni vlastně tam maj tu svojí uzavřenou společnost." (O4)*

Atmosféra mezi obyvateli sídliště je ovlivňovaná výraznou migrací části obyvatel. Ti, které lze označit jako „starousedlíky", ať již jsou to Romové nebo příslušníci majoritní populace, nikdy nepociťovali výrazné problémy ve vzájemném soužití v těchto dvou ulicích. Migrace, díky níž se pro část rodin stalo sídliště pouze přestupní stanicí, se tak stala problémem, který v průběhu několika let velmi rychle zhoršil kvalitu bydlení v těchto místech. Vztahy lze tedy hodnotit jako *„napjatý. Tam je ten problém, že ty starousedlíci, a neříkám jenom bílí, ale i ty Romové maj strach, protože jsou pro ně ty příchozí fluktuanti naprosto nečitelný jo, neví, co od nich maj čekat. Ty jsou zase bez nějaké perspektivy, tak jsou agresivní a hlavně oni tady nemají žádné společenské místo, nic se od nich neočekává a oni taky nevědí, co by měli dělat. Prostě o práci, i kdyby chtěli, tak nezavaděj. Maj tam opravdu společenské vakuum, v kterém i sami žijou, a … tak nevíte, co od nich můžete čekat. No a ta majorita, a nemyslim ta etnická, ale majorita lidí, kteří to svoje místo mají, jsou to i Romové, tak samozřejmě, pro ně je takováhle skupina a pokud je velká a přesáhne takovou tu míru, že začne určovat život tý oblasti, tak je nebezpečná a nečitelná a bojí se jí, opravdu bojí." (E2)*

Špatnou situaci pak podle některých informátorů gradují především určité skupiny, které se do oblasti nastěhovaly. Poukazováno je jednak Olašské Romy, ale také na lidi z východní Evropy: *„Tam se kromě Romů nastěhovali sice bílí, ale odněkud z Běloruska nebo Ukrajiny, a to jsou lidi, kteří pochází z daleko drsnějšího prostředí. Oni ti Romové si zvykli, že Češi se moc neperou a jsou rádi, že jsou, a chtěj mít klid. To tyhle ne, to jsou drsňáci, který nejdou daleko pro ránu. A tim jsou si podobný a tam bylo několik rvaček právě proto, že si to nenechali líbit." (E2)*

Přístup obyvatel, kteří bydlí v lokalitě dlouhodobě, je tedy směsicí rezignace a zvyku na negativní jevy (především hluk, rušení klidu a pořádku, vandalismus, krádeže, party -náctiletých trávících veškerý volný čas na ulicích) a snahy odstěhovat se někam pryč, která je u nízko příjmových rodin vzhledem k cenám bytů v lokalitě a okolí víceméně nerealizovatelná.

„Sem uvažovala, že tady to prodám, … ale i tak mi na to nestačí, protože, strašně drahý ty byty sou, dole. Tam je klid, tam si třeba děti mohly jít hrát venku, tam je nikdo nenapadne, nefetujou, nekouřej, a todle... [Tady] nedovolím je pustit ven, protože ony by tohle začaly dělat. Tak raději jim zaplatim internet a sou děti na počítači.“ (SZ5)

„Kdyby ty lidi, co tam bydlej normálně, jo, jsou tam třeba i Cigáni, který jsou slušný a tohle, kdyby měli peníze a mohli by tu možnost, že by odtamtud mohli jít pryč, tak by šli, protože každej tam nadává na to.“ (O5)

„S prominutím, ta nasranost mezi lidma je na kritickym bodu už.“ (E2)

Je zřejmé, že vzhledem k tomu, že lokalitu tvoří celé jedno samostatné sídliště s vysokým počtem obyvatel, není tento výše popsaný pocit sdílen ve vztahu ke každému jednotlivci. Lidé z lokality samozřejmě udržují sousedské vztahy a hodnotí vztahy s lidmi, které dlouhodobě znají, jako bezproblémové, dobré a přátelské. Zajímavé však je, že tato kladná hodnocení převládají hlavně mezi informátory, kteří lokalitu z důvodu problémů (většinou bytových) museli opustit a někteří žijí v azylových domech ve městě.

„Na nás nikdo jako neměl kecy, že jsem bílá nebo to, a že jsem mezi Cigánama. Já taky žiju s Cigánem. Tak jako já mezi nima nemám žádný jako nepřátele, nebo jako nějaký problémy s nima, nebo tady to. Ani oni problém se mnou nemaj taky.“ (SZ3)

„T: Chci se zeptat, jaký jste tam měli sousedský vztahy? R: Jak s kterejma lidma. Některý lidi byli v pohodě ať to byli bílí anebo to byli Romové, a zase naopak. Někteří Romové byli takový, že jste se většinou objevil v průšvihu.“ (SZ2)

„T: Jaký byly Vaše sousedský vztahy? R: Tak jako já si myslim, že celkem naprosto úplně v pořádku, si myslim. Tak nás všichni znaj … vždycky jsme se zdravili skoro se všema úplně, … vždycky i s dospělym i s mladym prostě ahoj, ahoj, tady to, jak se máš prostě. Všichni sme se tam znali prostě a vycházeli jsme si … vstříc všichni.“ (SZ1)

Při **hodnocení obav** běžných obyvatel o vlastní bezpečnost ve městě se ukázalo určující, zda se daný informátor pohybuje v lokalitě, nebo nikoli. Obyvatelé, kteří v lokalitě nebydlí, spíše nevyjadřují žádné obavy o svoji bezpečnost a bezpečnost svojí rodiny. Ti z obyvatel, kteří žijí v blízkosti lokality, obavy vyjadřují a zároveň se snaží redukovat okamžiky, které jsou z pohledu jejich bezpečnosti hodnoceny jako rizikové – např. nevycházejí ven sami ve večerních hodinách, vyhýbají se lokalitě a snaží se tam příliš nepohybovat.

„Musím [se tam pohybovat], jelikož tam jsou - je tam pošta, lékárna. Takže tam chodíme často, ale vlastně když nemusim, tak tam ani nechodim raději. ... tu lékárnu mám dva kroky, ale já si raději zajedu autem někam jinam, než abych tam musela sama pěšky.“ (O4)

„Co slyšim třeba od lidí, tak se tam lidi, normální lidi po večerech bojej jít, protože tam vás přepadnou, prostě seberou vám nějakou věc, okradou vás. Opravdu je to o strach no. A což za mě ještě nebylo, když jsem tam bydlela s rodinou, tak jsme se takhle jako bát nemuseli. … Ale já se tam taky sama bojim. Taky tam nechodim prostě.“ (E3)

Obavy jsou často spojovány s nepříjemným pocitem především vzhledem k mládeži a partám, které vytváří. *„Je to nepříjemný, když jde proti vám skupina třeba šesti výrostků v kapucách a teď nevíte, co udělaj." (E4)*

Obavy obyvatel lokality dokládá také to, že okolo 60-70 % oznámení Městské policii je anonymních. *„No určitě jsou případy, kdy nám lidé vůbec neřeknou, že k něčemu došlo, ... určitě jsou lidé, který to nebudou hlásit už jenom z principu toho, že se bojej, což je vidět na našich oznámeních, který sou minimálně 60, 70% anonymního charakteru." (E5)*

Jako negativní prvek z hlediska bezpečnosti v lokalitě jsou obyvateli vnímány také pochody Dělnické strany, které se v nedávné době v Krupce konaly. *„Je tady někdy napětí, dyť letos tady lítaly vrtulníky a tak. A byli tady ozbrojenci, těžkooděnci, ale byl to nepříjemnej pocit, to máte pravdu." (E3)* Podle informátorů tak i lidé, kteří nebydlí v blízkosti studované lokality, v době ohlášených pochodů raději odjeli mimo město.

5.6.1. Shrnutí

- Vztahy v rámci lokality, ale také vzhledem k lokalitě ze strany obyvatel ostatních částí města, lze hodnotit jako napjaté.
- Atmosféra mezi obyvateli sídliště je zhoršována výraznou migrací části obyvatel. Ti, které lze označit jako „starousedlíky", ať již jsou to Romové nebo příslušníci majoritní populace, nikdy nepociťovali výrazné problémy ve vzájemném soužití v těchto dvou ulicích. Migrace, díky níž se pro část rodin stalo sídliště pouze přestupní stanicí, je faktorem, který v průběhu několika let velmi rychle zhoršil kvalitu bydlení v těchto místech.
- Obyvatelé z jiných částí obce se lokalitě snaží vyhýbat a zároveň je řada z nich ráda, že se problémy spojované s lokalitou příliš nedějí jinde v obci a že je zde jasné prostorové ohraničení problémové části (panelové sídliště vs. zástavba rodinných domů v jeho okolí).

6. Výstupy

6.1. Identifikovaná ohniska problémů

Bydlení, stěhování a migrační sídliště

Výrazným ohniskem identifikovaných problémů je otázka bydlení a migrace sociálně znevýhodněných obyvatel. Většinu bytů v lokalitě vlastní Okresní stavební bytové družstvo Teplice (OSBD). Naopak město nedisponuje bytovým fondem a nemá koncepci sociálního bydlení. Nízké ceny bytů a také realitní kanceláře jsou v současné době motorem migrace do / z jednotlivých bytů v lokalitě. Do lokality přicházejí nejen rodiny stěhující se za bydlením v rámci regionu, ale také řada osob z jiných částí republiky, které jsou z pohledu bydlení lukrativnějšími lokalitami.

Řada lidí bydlících v lokalitě nemá v obci trvalé bydliště.

Migrace se účastní především rodiny a jednotlivci, kteří nemají k místu žádný vztah a předpokládají, že pro ně bude pouze další z přestupních stanic. Těmto rodinám a jednotlivcům je pak přisuzována největší vina na problematickém sousedském soužití v lokalitě, výtržnostech, nepořádku i velmi kritizovaném rušení nočního klidu.

Vedle nízkých pořizovacích cen bytů jsou však náklady na bydlení v nich poměrně vysoké, a to především v případě, kdy se rodiny stěhují v rámci podnájmů. Častá je zde zadluženost takovýchto rodin, která výrazně přispívá k jejich pouze krátkodobému pobytu v pronajímaném bytě a dalšímu stěhování.

Vzdělávání

Přímo v lokalitě jsou budovy mateřské školy a základní školy, které byly pro potřeby nově budovaného sídliště vystavěny ve stejné době. Děti ze sociálně znevýhodněných rodin školku sice navštěvují, ale jejich podíl, především pokud se jedná o děti romské, je dle informátorů malý. Hlavní důvody jsou ekonomické a také bariéry identifikované na straně rodin (nízká motivace rodičů, nezaměstnanost rodičů, kdy je matka doma často s dalšími dětmi).

Naopak škola přímo v lokalitě, jedna ze dvou spádových základních škol, je etnicky výrazně homogenizovaná, neboť ve velké míře jsou zde zastoupeni romští žáci (odhady se pohybují okolo 80 %), 80-90 % jejích žáků je sociálně znevýhodněných. Koncentrace romských dětí ve škole ve posilována také výběrem, resp. častějším nevýběrem této školy mezi rodiči z majoritní populace. Ve výsledku tedy v lokalitě působí segregovaná romská škola, která se ani přes zapojování inkluzivních mechanismů vzdělávání nevyhne segregačním tendencím.

Vysoká nezaměstnanost a zadluženost sociálně znevýhodněných obyvatel

Mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli sledovaných lokalit je pouze minimum osob zaměstnaných. Vnitřními faktory podílejícími se na této situaci je především nízké vzdělání a chybějící profesní

specializace (např. vyučení, absolvování certifikovaných kurzů) většiny sociálně znevýhodněných obyvatel pro práci v těch odvětvích, ve kterých podnikají velcí zaměstnavatelé v průmyslové zóně.

Vnějšími faktory jsou především obecně vysoká nezaměstnanost v obci, systém dávek, který působí na řadu nízko příjmových rodin výrazně nemotivačně, ale také různé formy diskriminace na trhu práce, které se přednostně dotýkají sociálně znevýhodněných osob z řad příslušníků romského etnika.

Existence velké průmyslové zóny tedy v realitě nijak nezlepšila situaci v oblasti zaměstnanosti sociálně znevýhodněných obyvatel.

Rozšířená je práce načerno, ovšem opakovaně je poukazováno na nevýhodnost této činnosti z důvodu častého nevyplacení takovéhoto pracovníka.

Vysoká je zadluženost obyvatel, jedná se jak o dluhy na bydlení, tak o různé půjčky a úvěry, ale také o rozšířené praktiky lichvy.

Kriminalita

Lokalita je spojována především s narušováním veřejného pořádku a s majetkovými trestnými činy/přestupky proti majetku (krádeže, vykrádání sklepů, aut) a vandalismem. Problémem je také gamblerství posilované fungováním heren v lokalitě.

Problémy s rušením veřejného pořádku, vandalstvím a drobnými krádežemi jsou často spojovány s dětmi a mladistvými, vyskytuje se především obava z partiček mladistvých, které jsou vzhledem ke svému chování označovány jako dětské gangy. S těmi jsou spojovány nejen drobné krádeže, ale také šikana.

Absence sociální práce v lokalitě

Vzhledem k identifikovaným problémům se zadlužením obyvatel, problémy s bydlením, zaměstnaností a segregačními aspekty vzdělávání dětí, ale také s rizikových chováním dětí a mládeže, je sociální práce s obyvateli lokality zcela minimální.

V lokalitě nepracují žádné služby zaměřené na sociálně znevýhodněné obyvatele. Obec nemá terénního sociálního pracovníka, stávající personální obsazení sociálního odboru neumožňuje vykonávat v lokalitě efektivní sociální práci. V současné době nejsou formulovány ze strany obce konkrétní plány na podporu poskytovatelů služeb a jejich zapojování do práce s obyvateli sledované lokality.

Sociální práce ze jde nahrazována preventivně-represivními mechanismy v podobě kamerového systému a zřízení služebny městské policie, nejnověji také zavedením dobrovolných romských hlídek.

6.2. Politický kontext sociálního vyloučení

Pro charakter sociálního vyloučení v Krupce je určujícím momentem fakt, že družstevní byty v ulici Karla Čapka a Dukelských hrdinů jsou družstevníky pronajímány etnicky stigmatizovaným, resp. dlouhodobě nezaměstnaným lidem s nízkým vzdělanostním statusem a jejich rodinám. Pronájem bytů osobám se sníženou sociální mobilitou (tj. typicky osobám považovaným za Romy, jejichž šance na získání standardního bydlení je velmi nízká) pronajímatelům umožňuje udržovat velmi vysoké (pod)nájemné a zároveň do nemovitostí bez hrozby sociálních sankcí neinvestovat, resp. neutěšený stav nemovitostí případně svést na podnájemníky. Současní družstevníci v uvedených ulicích poskytují ubytování lidem přicházejícím z míst mimo Krupku, což je logické, protože výše zisku pronajímatelů koreluje s mírou sociálního vyloučení ubytovaných osob. A nikoli z faktem, zda mají trvalý pobyt v Krupce či nikoli. Zkrátka: čím nižší sociální mobilita ubytovaných, tím jistější a vyšší zisk pronajímatelů. Informace o možnostech získat v Krupce podnájem družstevního bytu jsou distribuovány prostřednictvím některých realitních kanceláří, což indikuje poměrně rozsáhlý byznys, který se přiživuje na sociálně vyloučených a etnicky stigmatizovaných lidech. Vzhledem k uvedené strategii družstevních držitelů bytů má Krupka vysokou absorpční kapacitu pro migrační toky lidí s velmi nízkým sociálním postavením, přičemž možnosti samosprávních institucí tento tok regulovat jsou takřka nulové.

Dalším významným aspektem místní situace je poměrně vysoká fluktuace sociálně vyloučených obyvatel, a to jak v rámci Krupky, tak mezi Krupkou a dalšími lokalitami. Fakt, že město nedisponuje ubytovacími kapacitami, v nichž sociálně vyloučení sídlí, takřka znemožňuje pokusy o sociální integraci, protože rozhodujícím činitelem migrace a mobility sociálně vyloučených jsou aktivity "obchodníků s chudobou".

Z hlediska konceptu sociálního vyloučení je nutné za jeden ze segregačních činitelů označit činnost místní základní a praktické školy, jíž navštěvuje většina dětí z ulice Karla Čapka a Dukelských hrdinů. Ačkoli se uvedená škola ústy některých respondentů zaštiťuje konceptem inkluzivního vzdělávání, přičemž pro děti realizuje celou řadu podpůrných vzdělávacích a výchovných aktivit, v podstatě představuje bariéru skrze kterou je obtížné se z pozice etnicky či sociálně stigmatizovaného dítěte dostat do standardní základní i střední školy (součástí jmenovaného zařízení budou pravděpodobně v budoucnu i plánované učňovské obory). Třebaže je místní škola na všech svých stupních rodiči zde studujících dětí i odborníky hodnocena vesměs kladně, představuje plánované zavedení učňovského vzdělání inkluzivní podporu pouze částečně, a sice v tom smyslu, že vybavuje některé děti výučními listy, které mohou přispět k jejich úspěchu na trhu práce. Nicméně s podstatou inkluzivního vzdělávání stojí škola v rozporu v tom ohledu, že nepodporuje sociální kontakty žáků s jinými než dalšími sociálně vyloučenými žáky.

Z hlediska faktorů sociálního (ekonomického) vyloučení za pozornost stojí i přítomnost lichvy, jejíž výskyt typicky koreluje s faktem, že sociálně vyloučené obyvatelstvo sídlí v nemovitostech soukromých pronajímatelů, u nichž jsou obvyklé jednak vyšší platby za nájem a jednak vyšší motivace vymoci dlužné částky. Souvislostem mezi lichvou a strategiemi soukromých podnikatelů ovšem nebyla věnována podrobnější pozornost.

6.3. Možná řešení

Bydlení

V současné době město nemá bytový fond, ve kterém by bylo možné realizovat politiku sociálního bydlení. Vzhledem k velmi nízké ceně družstevních bytů v lokalitě a jejich částečné neobsazenosti se otevírá prostor pro jednání s družstvem nejen o řešení situace v lokalitě, ale také například o možnosti případné koupě části bytů do vlastnictví města.

Vzdělávání a mimoškolní aktivity dětí

V oblasti vzdělávání je nutné podpořit motivaci rodičů ze sociálně znevýhodněného prostředí k umísťování dětí do mateřské školy, k docházce do školy základní i pro pokračování v dalším studiu. Pro zlepšení komunikace a spolupráce škol s rodiči dětí, která by měla za cíl zvýšit motivaci a zájem rodin o vzdělávání dětí, je potřebné, aby v obci fungovala terénní sociální práce, která v současné době zcela chybí.

V oblasti základního školství by mělo být hlavním cílem oslabení segregačních efektů vyplývajících z výrazné etnické homogenizace základní školy v lokalitě.

V oblasti volnočasových aktivit nejsou pro děti a mládež z lokality dostupné žádné formy činnosti. Bylo by proto vhodné podpořit některé z následujících:

- Podpořit programy zaměřené na volnočasové aktivity dětí (např. nízkoprahové zařízení pro děti a mládež).
- Podpořit spolupráci školy s případnými novými subjekty zaměřenými na mimoškolní přípravu a volnočasové aktivity dětí.

Zaměstnanost

Vzhledem k vysoké míře nezaměstnanosti v celém regionu, a především mezi obyvateli sledované lokality, je prioritní hledat možnosti v oblasti politiky zaměstnanosti. Podstatné je směřovat ke snížení nezaměstnanosti mladých lidí po ukončení základního (případně nedokončeného středního) vzdělání. V prvé řadě je nutné tyto mladé lidi podporovat v setrvání ve vzdělávacím systému a pokračování ve studiu na středních školách, či doplnění si středního vzdělání s odstupem do ukončení základní školy. Takovéto snahy by měly být v důsledku efektivnější než jiné nástroje aktivní politiky zaměstnanosti.

Je vhodné zaměřovat se především na programy přípravy budoucích absolventů základních škol a jejich podpory v dalším vzdělávání, tvorbu specifických rekvalifikačních kurzů a dále také např. na služby poradenské (pracovní a kariérní poradenství), neboť takovéto programy nejsou v obci realizovány. Potenciál v oblasti zaměstnanosti je možné spatřovat v zaměstnavatelích působících v průmyslové zóně, mezi nimiž by bylo možné vytipovat potencionální partnery pro spolupráci na programech zaměstnanosti.

Zadlužení obyvatel

Vzhledem k absenci poskytování sociálních služeb v lokalitě je minimálním předpokladem snižování zadlužení obyvatel zavedení služeb zaměřených na prevenci předlužení a finanční poradenství.

Snižování sociálně patologických jevů v lokalitě

Vzhledem ke zmiňovanému problému gamblerství je nutné regulovat činost heren, které svým provozem přímo v lokalitě posilují tento problém.

Vytvoření efektivní sítě služeb

Pro možnosti efektivní sociální práce se sociálně znevýhodněnými obyvateli lokality na řešení identifikovaných problémů je nutné vytvořit funkční síť služeb vč. navýšení kapacity sociálních a terénních programů a rozšíření typů poskytovaných služeb v obci. Podstatnou roli zde může sehrát spolupráce s Agenturou pro sociální začleňování, především z hlediska vyhledáváním vhodných zdrojů ke spolufinancování, ale také spoluprací na vytvoření ucelenější koncepce síťování služeb a podpoře její následné realizace.